

A NYELV MEGÚJULÓ SZEREPE AZ OKTATÁSBAN
A PELI III. OKTATÁSNYELVÉSZETI KONFERENCIÁJA

Absztraktfüzet

Eger, 2023

A NYELV MEGÚJULÓ SZEREPE AZ OKTATÁSBAN
A PELI III. OKTATÁSNYELVÉSZETI KONFERENCIÁJA

Absztraktfüzet

Szerkesztők:

Kalcsó Gyula – Ludányi Zsófia – Tóth Mariann

ISBN 978-963-496-244-1 (PDF)

A kiadásért felelős
az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem rektora
Megjelent az EKKE Líceum Kiadó gondozásában
Kiadóvezető: Nagy Andor
Felelős szerkesztő: Kuser Judit
Nyomdai előkészítés: Molnár Gergely
Megjelent: 2023-ban, elektronikusan

PELIKON 2023

A NYELV MEGÚJULÓ SZEREPE AZ OKTATÁSBAN A PELI III. OKTATÁSNYELVÉSZETI KONFERENCIÁJA

Időpont: 2023. április 20–21. (csütörtök–péntek)

A konferencia szervezői:

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Jászberényi Campus
PeLI Oktatásnyelvészeti Kutatócsoport

Szervezőbizottság:

Varró Bernadett, elnök
Kalcsó Gyula, titkár
Ludányi Zsófia, titkár
Ambrús Enikő Martina
Hulyák-Tomesz Tímea
Tóth Mariann

Programbizottság:

Jánk István, elnök
Domonkosi Ágnes
Imrényi András
Rási Szilvia

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

BÁNRÉTI ZOLTÁN

Nyelvtudományi Kutatóközpont

banreti@nytud.hu, z.banreti@gmail.com

AZ ALTERNATÍV ANYANYELVI OKTATÁSI PROGRAMOK SZÜKSÉGESSÉGÉRŐL

A központilag előírt egyetlen „tanterv” helyett az iskoláknak az alternatív anyanyelvi nevelési programokat kellene tudnunk felajánlani, melyek közül az iskola, illetve a gyerekek szociokulturális környezete alapján választanának. A programoknak lehetővé kell tenniük a gyerekcsoportok individuális fejlődési, haladási üteméhez való alkalmazkodást. Ez akkor lehetséges, ha a programok kifejezetten képességfejlesztő jellegűek és felfedeztető tevékenységrendszerekből épülnek fel. Mindenki a saját tempójában, tevékenységtípusonként, homogén csoportokban dolgozhat. Nincs éves, „letanítandó” tananyag, hanem folyamatosan differenciált képességfejlesztés. Az anyanyelv tudása a gyerekekkel közös tudásunk, mégpedig olyan, amely alapvetően kreatív szerkezetépítő műveleteket tartalmazó tudás. A 10–18 évesek számára javasolt programunkban olyan felfedeztető tevékenységrendszert építünk, amely a gyerekek nyelvi kreativitására építve felfedeztetni velük a nyelvi forma, a nyelvi szabály és a nyelvi jelentés fogalmak kialakítása után a mondat- és szövegépítés nyelvtani szabályait, megtanítja őket ezekről érvelni. Ehhez a kommunikációs terepmunka feladatrendszere csatlakozik, melyben kipróbáljuk, hogy a mindennapok kommunikációs szituációiban – élőbeszédben és írásban – miképpen tudjuk megoldani a helyzetben adott konfliktust, problémát, elérni adott célt a nyelvi eszközök használatával. A sikeres kommunikáció megoldja a szituációbeli problémát (a gesztusoktól a prozódiaig keresztül az írásképig, központozásig bezárólag) jól kiválasztott nyelvi eszközökkel. Itt ugyanazon kísérletező, felfedező attitűdöt alkalmazzuk, mint amit a nyelvtani szabályok felfedeztetése kapcsán említettünk. A képességfejlesztő tanár: az intellektuális és gyakorlati módszerek használatának és korlátainak megmutatója, emberi modellje. A fentiekre példákat mutatunk prezentációnkban.

Kulcsszavak: alternatív anyanyelvi nevelési program, felfedeztetés, képességfejlesztés, nyelvi kreativitás, kommunikációs terepmunka

Irodalom

Sejtes Györgyi 2006. Tudástranszfer az anyanyelv tanításban. *Új Pedagógiai Szemle* 56/6: 15–26.

Bánréti Zoltán nyelvész. A Nyelvtudományi Kutatóközpont emeritus kutatóprofesszora. Az ELTE–NYTK Elméleti nyelvészet doktori program vezetője. Szakterület, kutatási témák: anyanyelvi nevelés: alternatív tanítási programok, tantervek és tananyagok készítése 10–18 éves korosztály számára, magyar leíró szintaxis: az ellipszis és a mellérendelés sajátos vonásai a magyarban, szintaxiselmélet: a koordinatív szerkezetek általános nyelvtani elvei, megszorításai, neurolingvisztika: a nyelvtan neurológiai háttere, a nyelvtan és nyelvhasználat afáziabeli korlátozódásának vizsgálata, a belső beszéd nyelvi jegyeinek kutatása.

Eőry Vilma

Magyarságkutató Intézet

eoryvilma@gmail.com

AZ ANYANYELVI OKTATÁS SZEREPE A NYELVI INNOVÁCIÓBAN

A nyelvi innováció a nyelvben az új jelenségekben érhető tetten, miközben a nyelvi tevékenységben természetesen jelen van a megőrzés (replikáció) és a módosítás (alteráló replikáció) is (Tolcsvai Nagy 2017).

A nyelvi tevékenységben, a nyelvhasználati gyakorlatban végbemenő különböző műveletek aránya koronként változik: olykor a hagyományok őrzése, máskor az innováció a fő hajtóerő. A közösség minél akadálymentesebb működéséhez a legkedvezőbb e kettő kiegyensúlyozottsága.

Nyelvközösségünkben, legalábbis Magyarországon ez az egyensúly nagyjából megvan, de az anyanyelvoktatásban az egyensúlyra törekvés vagy nincs meg, vagy nem jó az iránya: az anyanyelvórák tananyagában és gyakorlatában a normatartásra való törekvés erősebb, mint az új jelenségek befogadása. Pedig a hagyomány fenntartásának és a modernizációnak az együttesében a modernizáció, a nyelvi innováció jelentősen erősíti a kettő koherenciáját (Cox–Zender 2000: 166, Tolcsvai Nagy 2017: 493).

Milyen tartalmi és módszertani elemekkel lehetséges elérni, hogy a nyelvileg is legkreatívabb, leginnovatívabb iskolás korosztály nyelvi újításai elvontabb, tantárgyi szinteken, a felsőoktatásban pedig már „tudományos szinten” is létrejöhessenek? (Tolcsvai Nagy 2019) Milyen hatása lehetne mindennek az egyénekre, a közösségre és a jövő nyelvi vitalitására? Az előadás ezekre a kérdésekre igyekszik választ adni.

Kulcsszavak: anyanyelvoktatás, nyelvi replikáció, normatartás, nyelvi kreativitás, nyelvi innováció, nyelvi vitalitás

Irodalom

Cox, Heinrich L. – Zender, Matthias 2000. Sprachgeschichte, Kulturraumforschung und Volkskunde. In Besch, Werner – Betten, Anne – Reichmann, Oskar – Sonderegger, Stefan (Hrsg.): *Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung*. 2. Auflage. 1. Teilband. Berlin, New York: Walter de Gruyter. 160–172.

Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.) 2017. *A magyar nyelv jelene és jövője*. Budapest: Gondolat Kiadó.

Tolcsvai Nagy Gábor 2019. Az anyanyelv-pedagógia feszültségviszonyairól. *Magyar Művészet* VII/4: 12–17. http://www.magyar-muveszet.hu/upload/userfiles/2/publications/202102/pdf/MM2019_4belivek_02_tolcsvai.pdf (2022. 09. 22.)

Eőry Vilma nyelvész. Az MTA Nyelvtudományi Intézetének (ma: Nyelvtudományi Kutatóközpont) nyugalmazott tudományos főmunkatársa, az Eszterházy Károly Főiskola (ma: Eszterházy Károly Katolikus Egyetem) Általános és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékének nyugalmazott tanszékvezető főiskolai tanára. A Magyarságtudományi Intézet Nyelvtervezési Kutatóközpontjának megbízott tudományos tanácsadója. Fő kutatási területei: nyelvhasználat-kutatás: szövegtan, stilisztika, pragmatika; oktatásnyelvészet: az anyanyelv és a megismerés az oktatásban; nyelvstratégia.

Kontra Miklós

Károli Gáspár Református Egyetem

kontram@gmail.com

ISKOLAI ANYANYELVI NEVELÉSÜNK KÉT FŐ BAJA ÉS A KIÚT

A magyar iskolai anyanyelvi nevelésnek két fő baja van. Az első: irreális célokkal és elvárásokkal bántalmazták a pedagógusok az iskolásokat. Például: egy vizsgálat megállapította, hogy a kárpátaljai magyar középiskolások 40%-a helyesnek ítél egy suksükölő mondatot, s Magyarország felnőtt lakosságának 30%-a ugyanígy ítél 1988-ban. Másik példa: a *-ban, -ben* ragok *-n* nélküli változatát előszóban pongyolaságnak ítéli a Nyelvművelő kézisztár (2005), ugyanakkor kimutattuk, hogy a normális magyar beszédben az esetek kétharmadában nem ejtjük ki az ilyen *-n*-eket. Anyanyelvi nevelésünk másik fő baja, hogy óriási társadalmi károkat okoz. Ezt igazolandó, példákat fogok bemutatni Papp Istvántól (1935), Kálmán Lászlótól (2019), Jánk Istvántól (2019), Németh Miklóstól (2020) és Szilágyi N. Sándortól (2014). A kiutat egyrészt a pedagógusképzés megváltoztatásában látom, másrészt a magyar kultúra megváltoztatásában: ki kell iktatnunk a kodifikált standard változattal kapcsolatos „egyistenhitünket”, másrészt az eddigi magyar nyelvművelői gyakorlat gyökeres felülvizsgálatára, s ennek részeként a laikus nyelvművelői tevékenység megszüntetésére van szükségünk.

Kulcsszavak: anyanyelvi nevelés, nyelvi diszkrimináció, pedagógusképzés, nyelvművelés

Irodalom

Jánk István 2019. Lingvicitizmus a Kárpát-medence négy országának gyakorló és leendő magyartanárainál. *Magyar Nyelvőr* 143: 31–46.

Kálmán László 2019. Horror az iskolában: Egy harmadikos kissrác külön írta le, hogy rézedény. Qubit.hu. <https://qubit.hu/2019/03/05/horror-az-iskolaban-egy-harmadikos-kissrac-kulon-irta-le-hogy-rezedeny> (2022. 09. 01.)

Németh Miklós 2020. A nyelvjárási beszéd megítélése a pedagógusok körében. *Anyanyelv-pedagógia* 13/1. <https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=824> (2022. 09. 01.)

Papp István 1935. *A magyar nyelvtan nevelőereje*. Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.

Kontra Miklós a Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvészeti Tanszékének professor emeritusa. 1985 és 2010 között az MTA Nyelvtudományi Intézetében az Élőnyelvi Osztály vezetője volt. 1990 és 2015 között a Szegedi Tudományegyetem Angol–Amerikai Intézetében volt professzor.

Varró Bernadett

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem
varro.bernadett@uni-eszterhazy.hu

**ÖRÖKSÉG? TISZTELGÉS A MÚLT ELŐTT? VISSZAEMLEKEZÉS
A JÁSZBERÉNYI TANÍTÓKÉPZŐ 1960–1990 KÖZÖTTI
ANYANYELVOKTATÁSI KUTATÁSAIRA**

Ahogy a világban, úgy Magyarországon is a nyelvészet, azon belül is az alkalmazott nyelvészet tette meg a kezdeményező lépéseket a 60-as években az anyanyelvi oktatás korszerűsítéséért (Szépe 1976).

A Jászberényi Tanítóképző Intézet több oktatója (Fábián Zoltán, Nagy József, Gledura Lajos vezetésével) a 60-as években a gyakorlóiskolai nevelőkkel egy Olvasásmetodikai kutatócsoportot hozott létre azzal a céllal, hogy egy 4. osztályban a második félév valamennyi olvasásóráját több szempont alapján elemezze. A kutatási eredményekre építve 1965-től rendszeresen vizsgálták az alsó tagozatos anyanyelvi tantárgyak szerepét, eredményességét, kutatni kezdték a képességfejlesztés és személyiségformálás eredményes megvalósításához az arra alkalmas anyanyelvi műveltség tartalmakat, eszközöket, ösztönözték a differenciált foglalkozásokat, a tanulói tevékenységek előtérbe helyezését (Nagy 1978). Az intézmény jelentős szerepet vállalt kutatásaival az 1978-as tanterv megalkotásában, az integrált anyanyelvi nevelés rendszerének kimunkálásában, az új szemléletű anyanyelvi tantárgy-pedagógia megalkotásában, ezen kutatási eredmények széles körben történő megismertetésében.

Az előadás visszaemlékezés, tisztelgés a Jászberényi Tanítóképző Főiskolán folyó kutatások, az abban kiemelkedő szerepet vállaló oktatók előtt.

Kulcsszavak: Jászberényi Tanítóképző Főiskola, 1960–1990 közötti kutatások, anyanyelvi tantárgy-pedagógia

Irodalom

- Szépe György 1976. Szerkesztői előszó. In Szépe György (szerk.): *Az anyanyelvi oktatás korszerűsítéséért. Tanulmányok, szakvélemények, javaslatok*. Budapest: Tankönyvkiadó. 5–14.
- Nagy J. József 1978. Az anyanyelvi tantárgy-pedagógia fejlődése, megoldott és megoldatlan kérdései a tanítóképzésben. In Baráz Miklósné (szerk.): *A tanítóképzés évfordulói*. Oktatási Minisztérium Kiadványa. Kecskemét: Kecskeméti Óvónőképző Intézet. 114–126.

Varró Bernadett főiskolai tanár, az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Jászberényi Campus főigazgatója, az Alkalmazott Neveléstudományi Intézet intézetigazgatója. Kutatási területei a felnőttképzés módszertana, tanulásmódszertan. E-mail: varro.bernadett@uni-eszterhazy.hu.

PANELEK

A SZÓREND TANÍTÁSA AZ ANYANYELVI NEVELÉSBEN

Szervező: Imrényi András

Imrényi András

Eötvös Loránd Tudományegyetem

imrenyi.andras@gmail.com

SZÓRENDI ELEMZÉS A HAGYOMÁNYHOZ ILLESZKEDVE. LÉPÉSEK A KOGNITÍV NYELVÉSZET FELÉ

Az előadás azt mutatja be egy szórendi jelenség, a főhangsúlyos kifejezést követő fordított szórend (inverzió) elemezésével, hogy a szórend tárgyalása lehetséges a hagyományos iskolai nyelvtanhoz illeszkedő (azt elmélyítő-kiegészítő, nem pedig felcserélő) módszerrel. Ez a lehetőség egyúttal a kognitív-funkcionális nyelvészet felé tett lépések megtételét jelenti.

Az első lépés annak tudatosítása – a hagyományos nyelvtannal összhangban –, hogy az alany, tárgy, határozó, jelző fogalmak nem (önmagukban vett) nyelvi egységeket, hanem viszonyokat kategorizálnak. A második lépés – szintén a hagyományt követve – annak belátása, hogy ezek a kategóriák formai és jelentésbeli tulajdonságokat egyesítenek. A mondat felfogható úgy, mint formai jelöléssel asszociált jelentésviszonyok hálózata, például az esetragok szerepe az ábrázolt folyamat (cselekvés, állapot stb.) szereplőinek és körülményeinek megkülönböztetése.

A harmadik lépés már a szórendi jelenség elemzése: az ige előtti főhangsúlyos kifejezés is egy sajátos jelentésviszonyban áll a mondat központi komponensével. E központi egység a magmondat, amely sematikus előhívja az ábrázolt lehorgonyzott folyamatot, és alapbeállítás szerint meghatározza a mondat közlési funkcióját is, például az egyenes szórendű, kijelentő módú magmondat alapesetben a folyamat megtörténtét, létezését állító sematikus pozitív kijelentő mondat, protoállítás. A fordított szórendet kiváltó elemek funkciójában az a közös, hogy felülírják a magmondatnak ezt a funkcióját. A felülírás mint (szórendi, prozódiai jelöléssel asszociált) jelentésviszony a mondat egy külön „dimenziójához” tartozik (l. Imrényi 2017).

Az előadás kitér arra, milyen előnyökkel jár az anyanyelvi nevelés számára, ha ezen az úton integrálja a szórendi jelenségek elemzését.

Kulcsszavak: fordított szórend, jelentésviszony, magmondat, felülírás, többdimenziós elemzés

Irodalom

Imrényi András 2017. Az elemi mondat viszonyhálózata. In Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *Nyelvtan*. Budapest: Osiris Kiadó. 664–760.

Imrényi András nyelvész. Az ELTE Mai Magyar Nyelvi Tanszékének egyetemi docense, a DiAGram funkcionális nyelvészeti kutatócsoport (ELTE) és a PeLi Oktatásnyelvészeti Kutatócsoport (EKKE) tagja. Fő kutatási területe a magyar mondat, különösen a szórend kognitív nyelvészeti elemzése a függőségi nyelvtan szemléletére is támaszkodva.

Dér Csilla Ilona¹

Károli Gáspár Református Egyetem

csillader@gmail.com

A DISKURZUSJELÖLŐK SZÓRENDJÉNEK OKTATÁSA

A mondatstruktúrán kívüli, diskurzus szinten működő egységek, elsősorban a diskurzusjelölők szórendjével kapcsolatosan sokáig az a meggyőződés élt, hogy ezek a nyelvi egységek szinte kizárólag a bal perifériát foglalhatják el (1) (pl. Fraser 1999; a bal és jobb periféria fogalma a pragmatikában az ige függőségi struktúráján kívüli, balra, illetve jobbra eső pozíciókat fedi, l. Onodera 2014: 93). Ma már elfogadott tény, hogy e pragmatikai elemek a jobb periférián is megjelenhetnek (2), sőt belső helyzetűek is lehetnek (3) (Degand 2014):

- (1) *Nahát, de meglepődtem!* (MNSz2)
- (2) *Itthon: Staroprament* láttam a Cora-ban. Egyébként meg Stella Artois – még senki se írta *asszem*. (MNSz2)
- (3) *nem tudom hogy hogy jutottunk el idáig egyszerűen az emberek szerintem* ostobák (BEA166)

Előadásomban a magyar diskurzusjelölők lehetséges szórendi helyeinek és a téma oktatási lehetőségeinek a bemutatására vállalkozom, két fő szempontból vizsgálódva: elsőként az önálló, illetve a társultan (pl. *na de; viszont asszem*) jelentkező jelölők pozícióit járom körül, kiegészítve ezt egyéb, extraklauzális elemek (kiemelten az indulatszók) diskurzusjelölőkhöz viszonyított szórendjének a tárgyalásával és e jelenségek egyetemi órákon való taníthatóságával. Másodszorban a jelölők mozgékonyására fókuszálva bemutatom, hogy milyen változókkal függhetnek össze egyazon elem (*szerintem, na*) esetében az egyes szórendi variációk (pl. diskurzusfunkció jellege, udvariassági fok, műfaj/regiszter, beszédtervezési sajátosságok, pragmatikalizáltsági szint, az utóbbihoz l. Traugott 2014). E változók sokfélesége miatt a téma számos nyelvészeti órán (stilisztika, szociolingvisztika, pragmatika, mondattan, fonetika) való tárgyalhatósága mellett érvelek.

Kulcsszavak: diskurzusjelölő, társulás, indulatszó, szórend, periféria

Irodalom

- Degand, Lisbeth 2014. *So very fast very fast then*. Discourse markers at left and right periphery in spoken French. In Beeching, Kate – Detges, Ulrich (eds.): *Discourse functions at the left and right periphery. Crosslinguistic investigation of language use and language change*. Leiden–Boston: Brill. 151–178.
- Fraser, Bruce 1999. What are discourse markers? *Journal of Pragmatics* 31: 931–952.

Onodera, Noriko O. 2014: Setting up a mental space: A function of discourse markers at the left periphery (LP) and some observations about LP and RP in Japanese. In Beeching, Kate – Detges, Ulrich (eds.): *Discourse functions at the left and right periphery. Crosslinguistic investigation of language use and language change*. Leiden–Boston: Brill. 92–116.

Traugott, Elizabeth Closs 2014. On the function of the epistemic adverbs *surely* and *no doubt* at the left and right peripheries of the clause. In Beeching, Kate – Detges, Ulrich (eds.): *Discourse functions at the left and right periphery. Crosslinguistic investigation of language use and language change*. Leiden–Boston: Brill. 72–91.

Dér Csilla Ilona nyelvész. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének habilitált egyetemi docense. Kutatási területe a magyar diskurzusjelölők, valamint a függetlenedett (inszubordinált) mellékmondatok és kialakulásuk.

Farkas Judit

Pécsi Tudományegyetem

farkas.judit2@pte.hu

SZÓRENDEKEN KERESZTÜL A VILÁG: A GENERATÍV NÉZŐPONT

Előadásomban azt járom körül, hogy mi mindent lehet más megvilágításba helyezni az anyanyelvi órákon, ha generatív nézőpontból közelítünk a nyelvhez.

A generatív nyelvészetben központi kérdés a szórend. Ennek tanítása, a magyar nyelvben betöltött szerepének tudatosítása rendkívül fontos lenne az anyanyelvi órákon, mégis nagyon mostohán bánnak a közoktatásban használatos könyvek ezzel a területtel: van például olyan 7. osztályos tankönyv (Sápiné 2021), ahol nagyságrendileg egyetlen bekezdés foglalkozik a kérdéssel, de az ebben a témában legalaposabb 9. osztályos tankönyv (Legeza 2020) is mindössze néhány oldalt szentel a szórendnek, alapvetően egyetlen kérdést járva körül. Miért fontos a szórend tanítása? Mert ez segíthet(ne) az idegen nyelvek tanulásánál, ahol rengeteg szórendi kérdés vetődik fel, valamint olyan kérdéseket is megválaszolhatunk a tanulmányozásával, amelyek nem kötődnek a szorosán vett mondattanhoz. Előadásomban példákon keresztül több területet is áttekintek. Elsőként a helyesírást az igekötőkre és egyéb igemódosítókra vonatkozó szabályokra (egybeírás vs. különírás) koncentrálni. A morfológia kapcsán azt mutatom be, hogy miként lehet eldönteni bizonyos vitatható elemek szófaját szórendre vonatkozó érveléssel elsősorban Kenesei (2000) írására támaszkodva. Harmadikként a jelentéstan következik: az egyes szórendi variációk közötti jelentésárnyalatok vizsgálatával (lásd például É. Kiss 1992) segíthetjük a tudatos szövegalkotást is. Végül pedig arra térek ki, hogy az ebben a keretben használt érvelések miként teszik lehetővé, hogy csökkentsük az átmeneti kategóriák számát, és miként nevelhetjük rá a diákokat arra, hogy gondolkozzanak el a nyelvi jelenségeken, ne csak könyvekből megtanult szabályokat mondjanak fel.

Kulcsszavak: szórend, helyesírás, szófajok, jelentésárnyalatok, átmeneti kategóriák

Irodalom

É. Kiss Katalin 1992. Az egyszerű mondat szerkezete. In Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális magyar nyelvtan 1*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 79–177.

Kenesei István 2000. Szavak, szófajok, toldalékok. In Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális magyar nyelvtan 3*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 75–136.

Sápiné Bényei Rita 2021. *Magyar nyelv tankönyv 7*. https://www.tankonyvkatalogus.hu/pdf/OH-MNY07TA__teljes.pdf (2022. 08. 05.)

Legeza Márton 2020. *Magyar nyelv tankönyv 9*. https://www.tankonyvkatalogus.hu/pdf/OH-MNY09TA__teljes.pdf (2022. 08. 05.)

Farkas Judit nyelvész. A Pécsi Tudományegyetem Nyelvtudományi Tanszékének habilitált egyetemi docense. Kutatási területe a magyar generatív szintaxis, valamint az anyanyelvi nevelés, különösen annak finnugor nyelvekkel kapcsolatos témái.

Kádár Edit

Babeş-Bolyai Tudományegyetem

edith.kadar@ubbcluj.ro

A SZÓREND A ROMÁNIAI MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM TANTÁRGY TANTERVEIBEN ÉS TANESZKÖZEIBEN

Romániában 2013-ben kezdődött el egy olyan folyamat, amely felmenő rendszerben engedte meg a tantervek újragondolását 0. osztálytól, és ezúttal ehhez tankönyvpályázatok is kapcsolódtak. Az anyanyelvi nevelés új tanterveiben (és egyes) tankönyveiben kiemelt szerep jut a szórendnek, egy olyan területnek, amely eddig nem szerepelt a nyelvtanításra berendezkedett oktatási folyamatban. Az előadás két problémára tér ki a folyamat kapcsán: egyrészt a tanterv- és tankönyvszerzők által megfontolandó kérdéseket érinti, amelyek főként az egyes nyelvváltozatok közötti szórendi eltérések kezelésével, ill. az életkori adekvátsággal kapcsolatosak, másrészt röviden reflektál arra, hogy hogyan lesznek az oktatási gyakorlatban a szórenddel kapcsolatos kérdések tananyaggá ahelyett, hogy a szövegértési-szövegalkotási kompetencia terület rész képességeit fejlesztő eszközkészletbe tartoznának.

Kulcsszavak: anyanyelvi nevelés, romániai tantervek és taneszközök, életkori adekvátság, nyelvváltozatok, kompetenciafejlesztés

Kádár Edit nyelvész, a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem oktatója, az Anyanyelvi nevelés munkacsoport koordinátora. Fő kutatási és oktatási területe a leíró és elméleti szintaxis és morfológia, valamint a grammatikaelmélet. Az elmúlt évtizedben kiemelten foglalkoztatja az anyanyelvi nevelés a közoktatásban, annak tartalma, szakmai és intézményes feltételei.

Kugler Nóra

Eötvös Loránd Tudományegyetem

kugler.nora@btk.elte.hu

FIGYELMI KERET, SZÓREND, MONDATREND

Az előadás központi állítása az, hogy a szórend, illetve a tagmondatrend szempontjából analóg viszony van az egyszerű és az összetett mondat között (Imrényi 2017, Kugler 2018). Ezt a sorrendet a diskurzusban alapvető figyelmi működés motiválja (Chafe 1979, 1988; Langacker 2014). A szórend és a tagmondatrend nem önkényes, hanem a nyelvi interakció szerveződése motiválja. A beszélők ugyanis úgy rendezik el a nyelvi megformált információt, hogy az egyrészt megfelelően „adagolható”, a partner számára „emészthető” legyen, másrészt megfeleljen annak is, amilyen nézőpontból és ahogyan a beszélő az információt „becsomagolni” kívánja (Tátrai 2011). A beszélő mindig bizonyos elérési viszonyt kínál fel a közlés lényegi része számára. Ennek egy alapértelmezés szerinti esete az, ha nincs nyelvi kidolgozva ez az elérés. Ebben a folyamatban nem az irányítja a beszélőket, hogy például tárgyi vagy alanyi alárendelő összetett mondatot akarnak megalkotni. Sokkal inkább az, hogyan kívánják a közlést a diskurzus aktuális helyzetében, a közös tudás létrehozásának folyamatában a partner számára feldolgozhatóvá tenni.

Az előadás részletezi, hogy miben rejlik a fenti motiváltság, milyen analóg viszony tárul fel az egyszerű és az összetett mondat között a sorrend szempontjából. A beszélő (jelnyelvhasználó) gyermek legkorábbi összetett szerkezetei is jól leírhatók a figyelmi keret konstrukciójaként (Lieko 1992), míg ezek a kifejezések semmit sem mutatnak fel olyan leíró kategóriák érvényesüléséből, mint a mellérendelés vagy az alárendelés. Mivel a diskurzusbeli figyelemirányítással és -irányulással kapcsolatban a diákoknak rengeteg tapasztalata van, önmagában a tapasztalatokra vonatkozó reflexió elegendő az alapvető sorrendi szervezőelv feltárásához, a nyelvi kifejezések összehasonlításához, hasonlóságok felismeréséhez.

A diskurzusbeli figyelemirányításra támaszkodó szórendi és tagmondatrendi elemzés egyrészt képes kapcsolatot teremteni a diák nyelvre vonatkozó tudásával, másrészt lehetővé teszi, hogy a nyelvi ismeret és a kommunikációs kompetenciák fejlesztése szorosan összekapcsolódjon. Az előadás erre az összehangolt tárgyalásra példákat is bemutat egy, a fenti elveket érvényesítő szórendi munkafüzetből.

Kulcsszavak: figyelemirányítás, a figyelmi keret konstrukciója, szórend, elemi és összetett mondat, kontextualizáció

Irodalom

- Chafe, Wallace 1979. The flow of thought and the flow of language. In Givón, Talmy (ed.): *Discourse and syntax*. New York: Academic Press. 159–181.
- Chafe, Wallace 1988. Linking intonation units in spoken English. In Haiman, John – Thompson, Sandra A. (eds.): *Clause combining in grammar and discourse*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 1–28.
- Imrényi András 2017. Az elemi mondat viszonyhálózata. In Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *Nyelvtan*. Budapest: Osiris Kiadó. 664–760.
- Kugler Nóra 2018. *Az összetett mondat*. Budapest: Eötvös Kiadó.
- Langacker, Ronald W. 2014. Subordination in a dynamic account of grammar. In Visapää, Laura – Kalliokoski, Jyrki – Sorva, Helena (eds.): *Contexts of subordination*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 17–72.
- Lieko, Anneli 1992. *The development of complex sentences: a case study of Finnish*. Helsinki: Finnish Academy of Science & Letters.
- Tátrai Szilárd 2011. *Bevezetés a pragmatikába. Funkcionális kognitív megközelítés*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.

Kugler Nóra egyetemi oktató. Az ELTE Mai Magyar Nyelvi Tanszékének egyetemi docense, a DiAGram Funkcionális Nyelvészeti Központ (<https://diagram.elte.hu/>) tagja. Fő kutatási területe a magyar nyelv kognitív nyelvtana, a modalitás és az evidencialitás. Tananyagfejlesztő munkát végez a funkcionális szemléletű anyanyelv-pedagógia terén.

Szabó Veronika

Pécsi Tudományegyetem, Bécsi Egyetem

sz.veronika1983@gmail.com

AZ INFINITÍVUSZ TANÍTÁSÁNAK KÉRDÉSEIRŐL

Az iskolai nyelvtankönyvek az infinitívuszt főnévi igenévnek nevezik, utalva ezzel a szófaj átmenetiségére, valamint arra, hogy a főnévi igenév a főnévhez hasonló mondatbeli szerepeket (pl. alany, tárgy, határozó) tölthet be. Tekintve, hogy a főnév és az infinitívus disztribúciója szinte teljesen különbözik (többek között például a főnévnek lehet névelője és esetragja, az infinitívusznak nem), ez a megoldás nem feltétlenül intuitív, és az iskolai nyelvtan eszköztárát is próbára teszi. Ezt a tananyagok is elismerik, több helyen említve, hogy a rákérdezéssel a főnévvel szemben az infinitívusznál nem mindig működik. Az infinitívus névszóként való kezelése azt sem magyarázza, miért lehet az infinitívusznak az igehez hasonlóan igekötője, tárgyi és határozói bővítménye, valamint miért építhet ki úgynevezett operátorzónát is (Alberti–Medve 2002). A tankönyvek szórendi kérdésekkel ritkán foglalkoznak, az infinitívus kapcsán pedig fel sem merül ennek jelentősége. Az előadásban azt járom körül, miért van létjogosultsága annak, hogy az anyanyelvi órákon tematizáljuk az infinitívus szintaktikai viselkedését. Amellett érvelek, hogy mivel a segédige+infinitívus konstrukciók nagyon gyakoriak a nyelvhasználatban (az MNSz. korpuszában a 30 leggyakoribb szó közé két segédigének nevezett elem is bekerült), az infinitívus mint téma nem kerülhet meg. Ha pedig nem tárgyaljuk a szórendi kérdéseket (a beférkőzéstől az operátorzónáig), az anyanyelvi tanulóknál helyesírási, a magyart idegen nyelvként tanulóknál pedig grammatikai hibákat generálhat. Bár az előadásban bemutatok néhány lehetőséget az infinitívus elemzésére, végül olyan megoldást javaslok, amely nem az ágrajzok készítését, hanem a diákoknak a nyelvi anyaggal való felfedező-kísérletező tevékenységét állítja a középpontba.

Kulcsszavak: infinitívus, beférkőzés, operátorzóna, nyelvi példa, felfedeztetés

Irodalom

Alberti Gábor – Medve Anna 2002. *Generatív grammatikai gyakorlókönyv I.* Budapest: Janus Books.

Szabó Veronika nyelvész, a Pécsi Tudományegyetem Nyelvtudományi Tanszékének oktatója, a Bécsi Egyetem Finnugrisztika Tanszékének külső munkatársa. Fő kutatási és oktatási területei: leíró grammatika, valamint a magyar mint idegen nyelv tanításának és az anyanyelvi nevelésnek a kérdései. Kiemelten foglalkozik azzal, hogyan lehetne a grammatikát felfedeztető módszerekkel tanítani.

NYELVMENEDZSELÉS ÉS NYELVI NEVELÉS

Szervező: Ludányi Zsófia, Domonkosi Ágnes

Balogh Erzsébet¹, T. Balla Ágnes²

Debreceni Egyetem¹, Szegedi Tudományegyetem²
balogh.erszebet@arts.unideb.hu¹, tba@ieas-szeged.hu²

A NYELVI MENEDZSELÉS FOLYAMATÁNAK ÁTGONDOLÁSA IDEGEN NYELVI GYAKORLATI PÉLDÁK TÜKRÉBEN

Kapcsolatunk a nyelvi menedzselés tanulmányozásával egy több országon átívelő európai uniós projekttel kezdődött (LINEE 2006–2010), melynek során a nyelvi menedzselés folyamatának elemzésével foglalkoztunk magyarországi multinacionális nagyvállalatoknál a klasszikus elméletet (Nekvapil 2006; Sherman 2007) alapul véve. Az azóta eltelt időszakban ezekre az alapokra épültek rá a nyelvtanulás, nyelvtanítás, nyelvtanárképzés, fordítás, oktatásszervezés és oktatási anyagok készítése területén szerzett tapasztalataink, amelyek arra inspiráltak bennünket, hogy átgondoljuk, hogy a nyelvi menedzselési folyamatnak melyek azok a pontjai, amelyek kiegészítésre, átalakításra, illetve részletezésre szorulnak különös tekintettel az idegen nyelvek menedzselése kapcsán.

Véleményünk szerint a nyelvi menedzselés napi gyakorlatban megvalósuló egyes lépései közül különösen a cselekvési terv és a probléma észlelése közötti szakaszt lenne érdemes átgondolni. Előadásunkban a fenti területekről vett példákkal szeretnénk bemutatni, hogy a gyakorlatban megvalósuló idegen nyelvi menedzselésre az elmélet nem mindig ad kellőképpen árnyalt magyarázatot, ezért szeretnénk néhány kiegészítést javasolni.

Kulcsszavak: nyelvi menedzselés folyamata, idegennyelv-tanulás, vállalati idegennyelv-használat

Irodalom

Nekvapil, Jiří 2006. From Language Planning to Language Management. *Sociolinguistica* 20: 92–104.

Sherman, Tamah 2007. Language management on the front lines: A report from Dunajská Streda Language Management Workshop. In Muraoka, Hidehiro (ed.): *Language Management in Contact Situations 5: Report on the Research Projects 154*. Chiba: Chiba University, Graduate School of Humanities and Social Sciences. 67–77.

Balogh Erzsébet nyelvész. A Debreceni Egyetem Angol Nyelvészeti Tanszékének egyetemi adjunktusa. Kutatási területe a szociolingvisztika, a nyelvi attitűdök vizsgálata, illetve az alkalmazott nyelvészet, ezen belül főként az idegen nyelvek tanulása és tanítása, valamint a nyelvi menedzselés.

T. Balla Ágnes alkalmazott nyelvész, nyelvtanár, fordító, tolmács. A Szegedi Tudományegyetem Angoltanár-képző és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékének adjunktusa, a LoGoS kutatócsoport tagja, az Edulingua alkalmazott nyelvészeti folyóirat szerkesztője. Kutatási területe a harmadiknyelv-elsajátítás és -tanulás, valamint a nyelvi menedzselés.

Bari Diána

Eötvös Loránd Tudományegyetem

bari.diana@gmail.com

HIBAJAVÍTÁS VAGY NYELVMENEDZSELÉS MINT OKTATÁSI STRATÉGIA? A VISSZAJELZÉS JELENTŐSÉGE AZ IDEGEN NYELV OKTATÁSÁBAN

A nyelvhasználók normaalkító ereje (Hundt 2009) az utóbbi években kiváltképp a nyelvi mérés területén érhető tetten. Például az idegennyelv-oktatást alakító, a nyelvi normát meghatározó szereplők (Ammon 2005) kétes együttműködésének egyik következménye, hogy a felsőoktatás és munkaerőpiac résztvevői a nyelvi mérés intézményétől elfordulnak, ami önmagában is megkérdőjelezi a nyelvi mérés jövőbeli szükségességét. Ez rövid távon rossz hatással van a nyelvi normára és így az adott idegen nyelvi sztenderdre is. Az előadás a nyelvmenedzsmet-elméleten keresztül kíván rávilágítani arra, hogy az iskolai nyelvoktatásnak milyen, a nyelvi menedzselést érintő változásokat kellene eszközölnie ahhoz, hogy egy eredményes nyelvvizsga megszerzését ne tekintse egy átlagos nyelvtanuló kihívásnak. Ehhez egy német nyelvű, korpuszvezérelt kutatás első eredményeit vesszük alapul (Bari et al. 2021), ahol hibaannotáláson keresztül, az íráskészség területén előforduló jellemző hibákat derítettük fel. Az előadás mellett érvel, hogy az izolált hibajavítás helyett a nyelvórán egy, a kifejezőkészség erősítését szolgáló nyelvi menedzselésnek mint keretnek kell helyt adni, hogy a nyelvtanuló valóban befektetésként kezelje a nyelvtanulás folyamatát.

Kulcsszavak: idegennyelv-oktatás, nyelvmenedzselés

Irodalom

- Ammon, Ulrich 2000. Standard und Variation: Norm, Autorität, Legitimation. In Eichinger, Ludwig M. – Kallmeyer, Werner (Hrsg.): *Standardvariation. Wie viel Variation verträgt die deutsche Sprache?* Berlin, New York: De Gruyter. 28–40.
- Bari, Diána Éva – Indig Balázs – Kató Áron – Waldhauser Szimonetta – Nagy Viktória: Mein Oma nicht surfing in die Internet... Eine Pilotstudie zum sprachlichen Management ungarischer Prüfungskandidaten und deren Bewertung. *Zeitschrift für Mittel-europäische Germanistik* 7/1: 61–79.
- Hundt, Markus 2009. Normverletzungen und neue Normen. In Konopka, Marek – Strecker, Bruno (Hrsg.): *Deutsche Grammatik – Regeln, Normen, Sprachgebrauch*. Berlin, New York. 117–140.

Bari Diána Éva alkalmazott nyelvész és nyelvtanár. Az ELTE-BTK Germanisztikai Intézetének végzős doktorandusza. Kutatási területe a nyelvpolitika, nyelvi mérés, idegennyelv-oktatás, nyelvmenedzsmet. Tevékenysége során azzal foglalkozik, hogy milyen nyelvi input szükséges ahhoz, hogy a nyelvtanulók eredményesebben használják a német nyelvet egy nyelvvizsgán.

Szabó Mihály Gizella

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem

gszabomihaly@ukf.sk

AZ OKTATÁS MINT AZ INTERAKCIÓ ELŐTTI NYELVMENEDZSELÉS EGYIK FORMÁJA

A klasszikus nyelvmenedzselési elmélet szerint a menedzselési folyamat kiváltója, hogy az interakció során a beszélők eltérnek a kommunikációs normától. A menedzselési folyamat ezt követően négy szakaszban valósul meg: 1. a kommunikációs normától való eltérést az interakció résztvevői észreveszik, 2. pozitívan vagy negatívan értékelik, 3. az észlelt eltérések kezelése céljából akcióterv kidolgozására és 4. megvalósítására kerül sor. A négy szakasz a későbbiekben két továbbival bővült: az interakció utáni szakaszra Kimura (2014) a post-implementation/feedback terminust vezeti be, Neustupný post-managementről, Nekvapil és Sherman pedig post-interaction managementről ír (Nekvapil–Sherman 2009). Az interakció előtti szakasz megnevezései az említett szerzőknél pre-management és pre-interaction management.

Az interakció előtti nyelvmenedzselés célja a jövőbeli interakció(k) során felmerülő potenciális problémák megelőzése, az azokra való felkészülés. Az interakció előtti nyelvmenedzselés lehet célzott, azaz egy konkrét jövőbeli cselekvésre irányuló, vagy általános, bizonyos típusú interakciókra irányuló.

A magyar nyelv és irodalom tantárgy egyik célja az anyanyelvi kompetencia fejlesztése, a 9–10. évfolyamban (NAT 2020) a Kommunikáció témakör kapcsán szó esik a kommunikáció „zavarairól”, vagyis elvileg az oktatásnak célja lehet a tipikus kommunikációs (interakciós) problémák és azok lehetséges kezelésének bemutatása, a tanulók ilyen irányú felkészítése.

Előadásomban példákat hozok arra, hogyan készítheti fel az oktatás – esetünkben a magyar nyelv és irodalom tantárgy oktatása – a magyarországi, de főképpen a kisebbségi tanulókat a potenciális kommunikációs problémák kezelésére, hogyan hasznosíthatók az oktatásban az ez irányú kutatások, ill. a nyelvi tanácsadással foglalkozó intézmények, szervezetek ez irányú tapasztalatai.

Kulcsszavak: nyelvmenedzselés, nyelvi probléma, magyar nyelv és irodalom tantárgy

Irodalom

- Kimura, Goro C. 2014. Language management as a cyclical process: A case study on prohibiting Sorbian in the workplace. *Slovo a slovesnost* 75/4: 225–270.
- Nekvapil, Jiří – Sherman, Tamah 2009. Pre-interaction management in multinational companies in Central Europe. *Current Issues in Language Planning* 10/2: 181–198. <https://doi.org/10.1080/14664200802399133>

Szabó Mihály Gizella nyelvész a pozsonyi Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Karán 1979-ben szerzett magyar–szlovák szakos tanári oklevelet. Jelenleg a nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Karán oktat. Kutatási területei: szociolingvisztika, fordítástudomány, szlovák–magyar kontrasztív nyelvészet, nyelvi menedzselés. E tárgykörökből számos publikációja jelent meg magyar, szlovák, német és angol nyelven Szlovákiában, Magyarországon és külföldön. A szlovák oktatási minisztérium és szlovák kormány mellett működő nemzeti kisebbségi kormánybiztosi hivatal szakértője terminológiai kérdésekben.

Ludányi Zsófia^{1,2}, Domonkosi Ágnes^{1,2}

Nyelvtudományi Kutatóközpont¹, Eszterházy Károly Katolikus Egyetem²

ludanyi.zsofia@nytud.hu, domonkosi.agnes@nytud.hu

NYELVI NAPLÓ ÉS NYELVMENEDZSELÉS. EGY KÖZÉPISKOLÁS PÁLYÁZAT KIDOLGOZÁSA ÉS TAPASZTALATAI

Az anyanyelvi nevelés megújulásának meghatározó feltétele, hogy a diákok nyelvi tapasztalatai hasznosuljanak az iskolai oktatásban, a nyelvtanórán, a tananyagban megfelelő értelmezési keretet találva azok feldolgozásához. E cél megvalósulása érdekében egy problémaalapú, a nyelvmenedzselés-elmélet (Jernudd–Neustupný 1987) alapelveihez is igazodó anyanyelvi nevelési szemléletet tartunk elképzelhetőnek (Domonkosi–Ludányi 2020a, 2020b, Ludányi–Domonkosi 2021a, 2021b, Domonkosi et al. 2022).

Az iskolai nyelvi nevelés csak hosszas és összetett folyamat eredményeként formálódhat át egészében, ezért az elméleti koncepció kidolgozása mellett olyan módszertani ötleteket is kerestünk, amelyek kisebb lépésekben alkalmasak lehetnek a tanulói élmények és reflexiók bevonásának kezdeményezésére. Ennek egyik első lépéseként született meg a középiskolások számára hirdetett nyelvinapló-író pályázat elképzelése. A nyelvi napló írásának gyakorlata a hétköznapi, egyszerű nyelvmenedzselési aktusokat teszi reflektálttá, tudatossá; a problémák feldolgozása, a tanárral közös értelmezése pedig lehetővé teszi a további nyelvi problémák megelőzését. A nyelvinapló-író pályázat szervezése ezáltal egy olyan nyelvmenedzselési lépés, amely az egyszerű és a szervezett nyelvmenedzselési folyamatokat ebben a speciális helyzetben kapcsolja össze.

Előadásunkban bemutatjuk a Nyelvtudományi Kutatóközpont által hirdetett nyelvinapló-író pályázat kidolgozásának szempontjait, illetve a pályázati anyagok elemzése révén a középiskolások nyelvi tudatosságát. A beérkezett pályamunkák anyaga azt mutatja, hogy bár megjelennek a diákok értelmezéseiben a helyesség szempontjai, nagyon sok, a változatos funkciókat, nyelvi működéseket leíró, a nyelvhelyességi szemléleten túlmutató értelmezés is született. A pályázati anyag elemzése igazolta emellett, hogy a tanulók saját tapasztalataiból adódó nyelvi problémák felhasználása igazodik az adott tanulói közösség nyelvi helyzetéhez, ugyanis felszínre hozza a nyelvjárási háttérből, kétnyelvű helyzetből adódó, illetve a különböző, az adott közösségre speciálisan jellemző nyelvi problémákat is.

Kulcsszavak: nyelvi napló, problémaalapúság, tanulói tapasztalatok, élményközpontúság, konstruktivizmus

Irodalom

- Domonkosi Ágnes – Ludányi Zsófia 2020a. A nyelvmenedzselés-elmélet lehetőségei az anyanyelvi nevelésben. In Hoss Alexandra – Viszket Anita (szerk.): *Találkozások az anyanyelvi nevelésben 4. Hasonlóságok és különbözőségek a nyelvben és az anyanyelvi nevelésben*. PTE BTK Nyelvtudományi Tanszék – Lingua Franca Csoport. Pécs. 41–50.
- Domonkosi Ágnes – Ludányi Zsófia 2020b. Problémaalapú szemlélet az anyanyelvi nevelésben. In Istók Béla – Lőrincz Gábor – Lőrincz Julianna (szerk.): *Tankönyvkutatás – fordított tankönyvek – kétnyelvűség. A Variológiai kutatócsoport nemzetközi tankönyvkutató szimpóziumának előadásai*. Komárom: Selye János Egyetem. 177–192.
- Domonkosi Ágnes – Imrényi András – Jánk István – Kalcsó Gyula – Ludányi Zsófia – Rási Szilvia – Takács Judit – H. Tomesz Tímea: Problémaalapú anyanyelvi nevelés – használatalapú gyakorlatok. In Jánk István – H. Tomesz Tímea – Domonkosi Ágnes (szerk.): *A digitális oktatás nyelvi dimenziói. Válogatás a PeLiKon2020 oktatásnyelvészeti konferencia kerekasztal-beszélgetéseiből és előadásaiból*. Eger: Líceum Kiadó. 13–34.
- Jernudd, Björn H. – Neustupný, Jiří Václav 1987. Language planning: for whom? In Laforge, Lorne (ed.) *Proceedings of the International Colloquium on Language Planning*. Québec: Les Press de L'Université Laval. 69–84.
- Ludányi Zsófia – Domonkosi Ágnes 2021a. Die Rolle von Sprachtagebüchern im problembasierten Unterricht von Ungarisch als Muttersprache. *Journal of Applied Technical and Educational Sciences* 11/1: 44–65.
- Ludányi Zsófia – Domonkosi Ágnes 2021b. Nyelvi tudatosságot fejlesztő pályázat középiskolásoknak. *Acta Universitatis de Carolo Eszterhazy Nominatae. Sectio Linguistica Hungarica* 47: 73–89.

Ludányi Zsófia a Nyelvtudományi Kutatóközpont Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézetének kutatócsoport-vezető tudományos munkatársa. Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Jászberényi Campusa Alkalmazott Neveléstudományi Intézetének adjunktusa. Fő kutatási területei a nyelvi tanácsadás, nyelvmenedzselés, helyesírás.

Domonkosi Ágnes a Nyelvtudományi Kutatóközpont Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézetének tudományos főmunkatársa, az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Gyógypedagógiai Intézetének habilitált főiskolai tanára. Fő kutatási területei a mai magyar megszólítási gyakorlatok, nyelvi udvariasság, stilisztika.

Sturcz Zoltán

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

sturcz.z@eik.bme.hu

NYELVMENEDZSELÉS, NYELVFEJLESZTÉS TÖRTÉNETI ÉS NYELVPEDAGÓGIAI ASPEKTUSBAN

Szily Kálmán (1838–1924) kettős és egyben párhuzamos pályáival – a természettudományok és a nyelvészet területén – egyaránt maradandót alkotott. Szerteágazó nyelvészeti tevékenységéből, ami kiterjedt a szókincskutatás, a nyelvtörténet, a tudománytörténet, a nyelvművelés témaköreire, kiemelkedik a természettudományi műnyelv, azaz a szaknyelv fejlesztésére, gondozására irányuló több évtizedes munkája (Szily 1879, 1898). Szakmai szervezetek elnökeként, műegyetemi tanárként, rektorként, majd az Akadémia főtítkáráként, a Természettudományi Közlöny és a Magyar Nyelv folyóirat szerkesztőjeként a hazai szaknyelv modernizálásáért, a nyelvi ismeretterjesztésért valóban jelentős menedzseri feladatokat végzett el. A természettudományi szaknyelv lexikai és jelentéstani egyértelműségét, stilisztikai tisztaságát, színvonalemelését sürgette. Mintának a nyugat-európai szakirodalom nyelvi fejlettségét, megállapodottságát, szakszerűségét tekintette. Mindezt mind a tudományos élet, mind az oktatás, mind pedig a szélesebb társadalmi közegeket érintő ismeretterjesztés szempontjából egyaránt fontosnak tartotta. Írásaiban, felfogásában és a különböző nyelvészeti, nyelvművelő bizottságokban folytatott szervező és gyakorlati tevékenységében a mai fogalmaink szerint nyelvpedagógiai szempontok is megjelentek, amelyek az oktatás különböző szintjeit egyaránt érintették.

Kulcsszavak: szaknyelvfejlesztés, tudomány, nyelvpedagógia, oktatás, ismeretterjesztés

Irodalom

Szily Kálmán 1879. A természettudományi műnyelvről a magyar irodalomban. *Természettudományi Közlöny* 11/121.

Szily Kálmán 1898. *Adalékok a magyar nyelv és irodalom történetéhez*. Budapest: Hornyánszky Viktor Kiadása.

Sturcz Zoltán c. egyetemi tanár, nyelvész, BME Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar. Kutatási területei: alkalmazott nyelvészet, szaknyelvkutatás, szakmai nyelvművelés, magyar mint idegen nyelv, nyelvpedagógia-történet. Oktatott tantárgyak: Magyar nyelvészet szakfordítóknak, Szakmai nyelvművelés, Szakmai kommunikáció, Prezentáció. A Porta Lingua és az Opus et Educatio szerkesztőbizottsági tagja.

Tóth Anna

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

anna.toth9507@gmail.com

INTERNETES NYELVHASZNÁLAT 8. OSZTÁLYOS DIÁKOK NYELVI NAPLÓIBAN

A 21. századi nyelvtanításban hangsúlyos szerepet kellene kapnia a valós nyelvhasználat tanításának az iskolákban, de még mindig számos olyan feladat fordul elő a tankönyvekben, amelyek ezt megakadályozzák (Molnár 2018: 147). Fontosnak tartom, hogy a nyelvtanórákon lehetőség legyen arra, hogy a tanulók olyan témákkal és feladatokkal találkozzanak, amelyek aktuálisak számukra. Szerdi tanulmányában (2018) kiemeli, hogy a Z és alfa generációs diákok számára motiváló lehet, ha számukra releváns nyelvi példákkal dolgoznak. Előadásom célja, hogy a TikTok-szlenggel kapcsolatos 2022-ben megkezdett kutatásom következtetéseiből (Tóth 2022) kiindulva bemutassam azt, hogy miként hasznosíthatók a kutatásalapú tanulásra épülő feladatok az internetes nyelvhasználat témakörében, valamint hogy milyen fogadtatásra talált ez a megszokott iskolai gyakorlattól jelentősen eltérő módszer.

Az előadásom alapját képező kutatásban megvizsgáltam, hogyan jelenik meg az internetes nyelvhasználat a jelenleg érvényes 2020-as NAT-hoz készült tankönyvekben az általános iskola felső tagozatában, különös tekintettel arra, hogy a tananyag és a feladatok mennyire aktuálisak. A témakör alkalmas lehet a kutatásalapú tanulásra épülő módszerek feldolgozásával való tanulásra, melyek lényege az, hogy a diákok bevonódnak a tanulásba, ezáltal könnyebbé válik a megértés (Nagy 2010: 35). Ez a munkaforma képessé teszi a diákokat arra, hogy ne csak megtanulják a különböző nyelvváltozatokat, hanem fel is térképezzék a saját csoportnyelvüket, ami így élvezetesebbé teheti a tanulást. A nyelvi naplót próbáltam ki a gyakorlatban 8. osztályos diákokkal, akiknek az interneten vagy az internetes felületekkel kapcsolatban kellett számukra valamilyen szempontból érdekes jelenségeket gyűjteniük és értékelniük. Jelen előadásban az diákok munkái alapján levont következtetéseket mutatom be.

Kulcsszavak: internetes nyelvhasználat, kutatáselmélet, feladatok, nyelvi napló

Irodalom

- Molnár Mária 2018. „Ne beszéljünk suksük, szukszük nyelven...!” Tiltás és következetlenség 21. századi anyanyelvi nevelésünk oktatási gyakorlatában. In Ludányi Zsófia – Jánk István – Domonkosi Ágnes (szerk.): *A nyelv perspektívája az oktatásban*. Eger: Líceum Kiadó. 147–157.
- Nagy Lászlóné 2010. A kutatásalapú tanulás/tanítás ('inquiry-based learning/teaching', IBL) és a természettudományok tanítása. *Iskolakultúra* 20/12: 31–51.

Szerdi Ilona 2018. Szófajtani gyakorlatok netnyelvi példákkal. In Lőrincz Gábor – Lőrincz Julianna – Simon Szabolcs (szerk.): *A magyar mint anyanyelv, kisebbségi és idegen nyelv oktatási kérdései és oktatási segédletei*. Komárom: Selye János Egyetem. 238–248.

Tóth Anna 2022. *Bruh girl, pov, zsafornetti* – TikTok-szleng a középiskolások nyelvhasználatában. TDK-dolgozat. Eger: Eszterházy Károly Katolikus Egyetem.

Tóth Anna egyetemi hallgató. Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem ötödéves osztatlan angol nyelv és kultúra tanára – magyartanár szakos hallgatója. Kutatási területe a TikTok-felhasználók nyelvhasználati sajátosságai, internetes nyelvhasználat.

DIGITÁLIS BÖLCSESZETI ÉS IKT-S MÓDSZEREK
AZ ANYANYELVI NEVELÉSBEN

Szervező: Kalcsó Gyula

Kalcsó Gyula^{1,2}

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem¹, Országos Széchényi Könyvtár²

kalcsó.gyula@uni-eszterhazy.hu¹, kalcsó.gyula@oszk.hu²

DIGITÁLIS BÖLCÉSÉSZETI ÉS IKT-S MÓDSZEREK ÉS ESZKÖZÖK AZ ANYANYELVI NEVELÉSBEN

A digitális bölcsészet oktatási felhasználása újabb (vö. Battershill–Ross 2022), az IKT-s eszközhasználat már viszonylag régi témája a pedagógiának, a módszertani, azon belül is az anyanyelv-pedagógiai szakirodalomnak (vö. Boda 2012, Filó–Vígh-Szabó 2019, Gonda 2011). A digitális pedagógia a 21. században kulcsfontosságú terület, amely nagy súllyal épült be a NAT 2020 rendszerébe, valamint az arra épülő más ajánlásokba, többek között pl. a Komplex Alapprogramba is (l. pl. Racsko 2021). Az anyanyelvi órákon különösen gyümölcsöző módon használhatók mindkét terület módszerei és eszközei, valamint kiemelkedően alkalmasak a problémaalapú anyanyelvoktatási (vö. Domonkosi et al. 2020) módszereket használó órák keretében. A panelt bevezető előadás szól a digitális bölcsészeti eszközök konkrét felhasználási lehetőségeiről (korpuszhasználat és -építés, adatközpontú szemlélet, szövegbányászati eszközök stb.), valamint az IKT-s eszközök újabb felhasználási módjairól, illetőleg a panelben elhangzó témák anyanyelv-oktatási relevanciájáról. A szerteágazó tematika felvillant kifejezetten anyanyelvi órai felhasználásra fejlesztett szoftvert, digitális pedagógiai elméleti kérdéseket, közösségi médiás nyelvhasználati, asszertív kommunikációt fejlesztő módszereket, médiatudatosságot fejlesztő ajánlásokat.

Kulcsszavak: digitális bölcsészet, IKT, anyanyelvi nevelés, digitális pedagógia, probléma-alapúság

Irodalom

Claire Battershill – Shawna Ross 2022. *Using Digital Humanities in the Classroom. A Practical Introduction for Teachers, Lecturers, and Students*. London–Oxford–New York–New Delhi–Sydney: Bloomsbury Publishing.

Boda Annamária 2012. Digitális tananyagok és IKT-eszközök a tengerentúlról az anyanyelvi nevelés szolgálatában. *Anyanyelv-pedagógia* 5/4. <http://anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=425> (2022. 09. 01.)

Domonkosi Ágnes – Imrényi András – Jánk István – Kalcsó Gyula – Ludányi Zsófia – Rási Szilvia – Takács Judit – H. Tomesz Tímea 2022. Problémaalapú anyanyelvi nevelés – használatalapú gyakorlatok. In Jánk István – H. Tomesz Tímea – Domonkosi Ágnes (szerk.): *A digitális oktatás nyelvi dimenziói. Válogatás a PeLiKon2020 oktatás-nyelvészeti konferencia kerekasztal-beszélgetéseiből és előadásaiból*. Eger: Líceum Kiadó. Eger. 13–34.

- Filó Alexandra – Vigh-Szabó Melinda 2019. IKT-eszközökkel támogatott anyanyelvi nevelés. *Anyanyelv-pedagógia* 12/4: 34–50. <https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=811> (2022. 09. 01.)
- Gonda Zsuzsa 2011. Az IKT-eszközök alkalmazása a magyar nyelvi órákon. In Bencéné Fekete Andrea (szerk.): *Lehetőségek és alternatívák a Kárpát-medencében*. Kaposvár: Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar. 32–39.
- NAT 2020. A Kormány 5/2020. (I. 31.) Korm. rendelete a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet módosításáról. *Magyar Közlöny* 2020: 290–446.
- Racsko Réka 2021. Digitális alapú alprogram – módszertani ajánlások. In Magyar István – Patkósne Hatvani Anikó (szerk.): *Gyakorlati tanácsok a Komplex Alapprogram megvalósításához*. Eger: Líceum Kiadó. 97–124.

Kalcsó Gyula digitális bölcész, nyelvész. Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Jászberényi Campusán a Nyelvi és Művészeti Nevelési Tanszék főiskolai docense, az Országos Széchényi Könyvtár Digitális Bölcsészeti Központjának digitális bölcésze, a PeLi Oktatásnyelvészeti Kutatócsoport tagja. Kutatási területe a digitális bölcészet, digitális filológia, korpusznyelvészet, szövegbányászat, a magyar nyelv története.

Racsko Réka¹, Lengyelne Molnár Tünde²

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

racsko.reka@uni-eszterhazy.hu¹, lengyelne.tunde@uni-eszterhazy.hu²

KITEKINTÉS A HAZAI DIGITÁLIS PEDAGÓGIAI MEGÚJULÁS MÓDSZERTANI LEHETŐSÉGEIRE FORMÁLIS ÉS INFORMÁLIS TANULÁSI SZÍNTEREKEN

A negyedik ipari forradalom technológiai fejlesztései az elmúlt évtizedekben egyre jelentősebb mértékben hatottak az oktatási rendszerekre, amelyben egyre inkább körvonalazódik a digitális oktatás két különböző, de egymást kiegészítő perspektívája: egyrésről az állampolgárok felkészítése a technológia által vezérelt világra, ami a tanulók és tanárok számára releváns digitális kompetenciák fejlesztésére révén valósulhat meg. Másrésről a technológiával támogatott oktatás megvalósítása, azaz a pedagógiai technológiák használata a tanulás és az oktatás támogatása, fejlesztése és átalakítása során. A digitális transzformáció korában új értelmet nyer az állampolgárok boldogulása, hiszen a technológiával átszőtt környezetben más kompetenciaelvárásokhoz (pl.: DigComp 2.1, WEF 2020) kell alkalmazkodnia a köznevelési rendszernek, amihez az új módszerek, didaktikai megoldások alkalmazása elengedhetetlenné válnak.

Elvárássá vált a multiliteralitás, amely a gazdag szöveges környezetben megjelenő írásbeli, szóbeli vagy multimodális szövegek értelmezését, megalkotását és értékelését jelenti (Kiili–Eskelä-Haapanen, 2015).

Előadásunkban bemutatjuk, hogy az elmúlt években hazánkban bevezetett módszertani innovációs programok (Komplex Alapprogram, LEGO-módszertan, Én Könyvtáram mintaprogramok) hogyan kapcsolódnak az új Nemzeti alaptanterv elvárásaihoz, és milyen módon tudják támogatni az anyanyelvi fejlesztést és a digitális kompetencia fejlesztését.

Kulcsszavak: digitális kompetencia, digitális transzformáció, módszertani megújulás

Irodalom

- Carretero Gomez, Stephanie – Vuorikari, Riina – Punie, Yves 2017. *DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens with eight proficiency levels and examples of use*, EUR 28558 EN. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Kiili, Carita – Eskelä-Haapanen, Sirpa 2015. Digital Literacies in the New Finnish National Core Curriculum. Teaching with Tech. <https://goo.gl/ighqbh> (2016. 10. 05.)
- World Economic Forum 2020. *The future of jobs report 2020*. <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020> (2022. 10. 05.)

Racsko Réka az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Digitális Technológia Intézetének egyetemi docense és a Humáninformatika Tanszék megbízott vezetője. Kutatási területe: a digitális átállás fogalmi keretei, a digitális érettség mérése, digitális pedagógiai modellek, IKT-eszközök oktatásba történő integrálásának lehetőségei.

Lengyelné Molnár Tünde az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Informatika Karának dékánhelyettese, valamint a Digitális Technológia Intézetének intézetigazgató habilitált egyetemi docense. Kutatási területe a könyvtárak digitális ökoszisztémája, a digitális pedagógia, valamint a humán teljesítménytechnológia.

Fegyverneki Gergő

Debreceni Bűvösvölgy Médiaértés-oktató Központ

fegyverneki.gergo@buvosvolgy.hu

MÉDIASZÖVEGEKBEN ÉL A NEMZET? MÉDIATUDATOSSÁG ÉS ANYANYELVI KOMPETENCIA FEJLESZTÉSE KREATÍV ALKOTÓMUNKA KÖZBEN

Ahogy a mindennapi tapasztalatokból érezhető és a Digital Parenting (2021) reprezentatív kutatás is alátámasztja, a gyerekek egyre fiatalabb korban lépnek be a digitális világba. Így az anyanyelvi kompetencia mellett fontossá vált a digitális kompetenciájuk és médiatudatosságuk fejlesztése is, hiszen az írott és beszélt nyelv mellett gyakran más médiumokon keresztül jutnak információhoz. Sok esetben a diákok szívesebben is fejezik ki magukat olyan más „nyelveken”, mint például a fotó, a mém, a képregény, a videó vagy a film.

A gyakorlatias előadásban azt járjuk körbe, hogyan fejleszthető a diákok tudatos (média) nyelvhasználata. Bemutatjuk, hogy a Budapesten, Debrecenben és Sopronban működő Bűvösvölgy Médiaértés-oktató Központok több tantárgyhoz kapcsolódó, interaktív és élményalapú foglalkozásain milyen kölcsönös, módszertani átjárási lehetőségek vannak anyanyelv és médianyelv között, illetve hogyan járulunk hozzá a tanulók anyanyelvi kompetenciájának és médiaértésének fejlesztéséhez, miközben a diákok médiatartalmakat hoznak létre (kép, hang, mozgókép). Kitérünk arra is, hogy az internetes kockázatokat feldolgozó foglalkozásaink miként teremtenek lehetőséget arra, hogy netes nyelvhasználatról, a közösségi médiás nyelvi udvariasságról, valamint az asszertív kommunikáció fontosságáról is beszélgessünk a hozzánk érkező gyerekekkel.

Kulcsszavak: médiatudatosság, digitális kompetencia fejlesztése, internetes nyelvhasználat

Fegyverneki Gergő magyar–média szakos tanár, a NMHH Debreceni Bűvösvölgy Médiaértés-oktató Központ oktatója. Több projektben közreműködött akkreditált képzés- és tananyagfejlesztőként. Módszertani trénerként és előadóként részt vesz az oktatási intézmények digitális implementációjában, illetve módszertani innovációiban. Szakértőként dolgozott az Oktatási Hivatalban, Nemzeti Népegészségügyi Központban, tanárképző egyetemeken tanítja a pedagógusjelölteket. Több gyakorlatias pedagógiai könyv szerzője, például IKT-s ötlettár, A kaméleonpedagógus így csinálja..., Játék, munka, tanulás – A 21. századi projekt módszer kézikönyve pedagógusoknak.

Bene Viktória

MTA Innovatív Egészségpedagógia Kutatócsoport

bevik99@gmail.com

A SEXTING JELENSÉGÉNEK VIZSGÁLATA NYELVI ÉS NEM NYELVI JELEK TÜKRÉBEN

A cybertér a látszattal ellentétben egy valós hely, amelybe átlépve másként reagálunk bizonyos helyzetekben, másként bánunk a társainkkal, mint ahogy azt offline tennénk. Miként a közvetlen kommunikációban, így a cybertérben is léteznek írott és íratlan szabályok, amelyekhez a felhasználóknak tartaniuk kell magukat. A cyberromantikának (párkeresés, párkapcsolat, flört stb.) is megvan a maga netikettje, így a sextingnek is. A kutatásomhoz félig strukturált interjúkat készítettem, ahol a sexting jelenségét jártuk körbe a megkérdezettekkel. Magát a sextinget már a párkeresés, párkapcsolat velejárójának tekintik az alanyok. Történeteikben megjelenik többek között még a breadcrumbing, a tindstagram és a ghosting is. Ezeknek mind megvan a nyelvi és nem nyelvi vonatkozása is, amelyeket érdemes alaposabban is vizsgálni.

Kulcsszavak: cybertér, netikett, sexting

Bene Viktória doktori kutatási témája az internetbiztonság és adatvédelem. Folyamatosan tanul, képzzi magát hazai és külföldi egyetemeken. Számos képzés és tananyag fejlesztésében részt vesz elmélettől a jó gyakorlatokig. Rendszeresen tart foglalkozásokat gyerekeknek, szülőknek és a pedagógusoknak a digitális világ témáiból (internetbiztonság, tanulástechnika, médiatudatosság, a jövő szakmái, mentális egészség, játékfüggőség, adatvédelem stb.), hogy támpontokat adjon az eligazodáshoz. Több tanulmány és könyvrészlet szerzője.

Oszkó Beatrix³, Tóth Noémi Evelin¹, Yang Zijian Győző²

*Eszterházy Károly Katolikus Egyetem^{1,2}, Nyelvtudományi Kutatóközpont^{2,3},
Újvidéki Egyetem³*

oszko.beatrix@nytud.hu³, noemitth.10@gmail.com¹, yang.zijian.gyozo@nytud.hu²

AZ ÁLTALÁNOS ÉS KÖZÉPISKOLAI MAGYAR NYELVTAN TANULÁSÁT SEGÍTŐ NEURÁLIS MODELL TANÍTÁSA

A 2020-as évet követően óriási igény keletkezett a különböző távképzési formákra és oktató szoftverekre. Ez új kihívások elé állította a tanárokat, diákokat egyaránt. A humán nyelvtechnológia fejlődésével a mesterséges neurális nyelvmodellek segítségével képesek vagyunk olyan alkalmazásokat, nyelvi modelleket létrehozni, amelyek konkrét nyelvi problémákat tudnak megoldani. Egy ilyen modellt felhasználva készítettük el alkalmazásunkat is, mellyel a mondatelemzést interaktív, mindenki számára könnyen elérhető módon kívánjuk oktatni.

Jelenlegi célunk ennek a neurális modellen alapuló alkalmazásnak a továbbfejlesztése. A nyelvi modell az általunk készített tanítóanyag és címkekészlet alapján magas pontossággal határozta meg egyszerű mondatok alanyát és állítmányát. Azonban az oktatásban való felhasználáshoz elengedhetetlen a többi mondatrész pontosabb elemzése is. A modern technológiák gyakorlati alkalmazásokba való adaptálása komoly kihívásokkal jár. Előadásunkban bemutatjuk az elkészült modell tanításának lépéseit és nehézségeit, majd a tanított modelljeink eredményeit elemezve bemutatjuk a mesterséges modell hibáit. Részletesen megvizsgáljuk, mi lehet a tévesztések oka. Az eddigi elért eredményeinkre építve az új, ritkábban előforduló címkékre nagyobb lefedettséget biztosító korpuszt építettünk. Az így elkészült pontosabb modellt a már rendelkezésünkre álló alkalmazásba implementálva mutatjuk be a gyakorlatban.

Kulcsszavak: iskolai magyar nyelvtan, mondatelemzés, neurális nyelvmodell, önálló tanulás, tanulást segítő alkalmazás

Oszkó Beatrix az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Karának docense, a Nyelvtudományi Intézet tudományos munkatársa. Kutatási területei: finnugor nyelvészet, magyar nyelvtörténet és dialektológia, magyar mint idegen nyelv.

Yang Zijian Győző tudományos munkatárs (Nyelvtudományi Kutatóközpont). A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Információs Technológiai és Bionikai Karán szerzett PhD-fokozatot humán nyelvtechnológia tudományterületen summa cum laude minősítéssel. Kutatási területei: gépi fordítás és kiértékelése, neurális nyelvmodellek, szöveg-összefoglaló generálása, szövegek szemantikai kategorizálása, szövegek hibáinak detektálása és helyreállítása.

Tóth Noémi Evelin egyetemi hallgató. Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Informatika Karának Számítástudományi Tanszékén programtervező informatikus mesterképzésben részt vevő, elsőéves hallgató. Kutatási területei: természetesnyelv-feldolgozás, magyar nyelvtani szabályok, egyszerű és összetett mondatok felépítésének elemzése nyelvtechnológiai eszközökkel.

Makkai T. Csilla

Országos Széchényi Könyvtár, Eötvös Loránd Tudományegyetem

makkai.csilla@gmail.com

ISMÉTLÉS A TUDÁS ANYJA? ITERÁCIÓK DETEKTÁLÁSA BODOR ÁDÁM PRÓZÁJÁBAN

Előadásomban a Voyant Tools nyílt forráskódú, webalapú szövegelemző alkalmazás sokrétű felhasználhatóságának bemutatására vállalkozom. Az alkalmazás segítségével lehetőség nyílik „madártávlatból” tekinteni a vizsgált szövegre vagy szövegtárra. Ebből a perspektívából a szövegek felépítésének – ezáltal pedig a nyelv működésének – olyan jellemzői tűnnek fel, melyek termékeny módon egészítik ki a hagyományos irodalom- és nyelvoktatási stratégiákat. Pedagógiai felhasználhatósága nemcsak a felhasználóbarát struktúrában és az interaktív környezetben rejlik, hanem abban, hogy a nyelv elvont közege, az irodalom szövevényes hálózata az adatok és vizualizációk által megközelíthetővé válik, egy megszámlálható, elemeire bontható struktúraként tárul elénk.

Az alkalmazásban lehetőség van különféle stilometriai műveletek előhívására: az alapvető statisztikai jellemzőkben leolvasható kimutatások alapján összevethetjük, hogy mennyire változatos az egyes szövegek szókincse, mennyire hosszú mondatokat ír egy szerző, vagy hogy melyek a leggyakrabban előforduló szavak. Emellett a szövegek mélyebb stílári összefüggésrendszerének a vizsgálatára is lehetőség van pl. az ismétlődő szavak, frázisok előfordulásait megfigyelve. Ez a megközelítés a stílus fogalmát a számszerűsíthető adatok által, és nem kizárólag a jelentés és a poétikai alakzatok mentén kívánja megragadni.

Bodor Ádám ismétlésekre épülő narratívája eddig jószerével feltáratlan, viszont a digitális bölcsészeti eszközök segítségével feltérképezhető jellegzetesség. Az iterációk használata tekinthető csupán szövegkohéziós erőnek, de míg erre elegendő lenne egy-két szó ismétlése, Bodor elbeszélői teljes mondatokat ismételnék meg különböző fejezetekben. A stilometria segítségével detektálhatjuk az ismétlődő frázisokat, majd azok szoros olvasata által stílári funkciójukra is rákérdezhetünk, mintegy ötvözve a digitális bölcsészet nyújtotta eszköztár és a hagyományos szövegértés gyakorlatát.

Kulcsszavak: iteráció, stilometria, stilisztika, szövegelemző, szógyakoriság

Makkai T. Csilla digitális bölcsész. Az Országos Széchényi Könyvtárban működő Digitális Bölcsészeti Központ munkatársa, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Irodalomtudományi Doktori Iskola hallgatója, a Szépirodalmi Figyelő folyóirat szerkesztője. Kutatási területe Bodor Ádám életműve, illetve a stilometria és különböző adatvizualizációs eszközök irodalomértelmezési alkalmazhatósága.

A NYELVTANTANÍTÁS PROBLÉMÁI HATÁRON INNEN ÉS TÚL

Szervező: Jánk István

Jánk István

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, MKI Nyelvtervezési Kutatóközpont
jank.istvan@uni-eszterhazy.hu

A MAGYAR ANYANYELVI NEVELÉS JELENLEGI ÁLLAPOTA ÉS 5 LEGSÚLYOSABB PROBLÉMÁJA

Több vizsgálat, kutatás is azt mutatja, hogy az anyanyelvi nevelés kevésbé hatékonyan valósul meg a magyar iskolákban (vö. pl. a különféle kompetenciamérések és a tantárgyak népszerűségét mérő vizsgálatok eredményeivel; l. pl. PISA 2018; Csikós 2012). Ez számos különböző tényező együttes eredménye, amelyek között vannak általánosabb és kifejezetten a magyartanári tevékenységhez kötődőek. Az előadás elsősorban az utóbbiakra fókuszál, így a következő kérdésekkel és problémakörökkel foglalkozik. A magyar nyelv és irodalom tantárgy népszerűsége, presztízse alacsony, de hogy miért, kérdéses, ugyanis több tényező is megjelölhető potenciális háttértényezőként. Az egyik maga a „nyelvtan” címszóval tanítandó tudásanyag (azon belül a képességek és ismeretek aránya), a másik a tanítás módja, mikéntje (különösen a szemléletmód és az elméleti keretrendszer), a harmadik az a tény, hogy az irodalom tanítása a nyelvtan rovására történik (avagy a nyelvtanóra „elsikkasztása”), amivel összefüggésben áll annak a tévképzetnek a dominanciája, hogy a (kortárs) szépirodalmi művek olvastatása a kulcsa az anyanyelvi nevelésnek. Ezt akár nevezhetjük úgy is, hogy céltalan és öncélú nyelvtan- és irodalomtanítás zajlik, amihez valószínűleg nagyban hozzájárul a nyelvtantanítási segédanyagok (beleértve a tankönyveket is) minősége és mennyisége, a jelenlegi oktatási szabályzó dokumentumok mennyiségi szemlélete, valamint maga a tanító- és magyartanárképzés gyakorlata is. Mindez természetesen csakis akkor értelmezhető megfelelően, ha az oktatási rendszer egészét, a tanári bérezést, életpályamodellt, a tanári szakra jelentkezők és azon végzők számát, a pályaelhagyók és visszatérők arányát is figyelembe vesszük, és így vonunk le következtetéseket az anyanyelvtantanítás egészére nézve.

Kulcsszavak: anyanyelvi nevelés, nyelvtantanítás, magyar nyelv és irodalom, nyelvtan, módszertan

Irodalom

Csikós Csaba 2012. Melyik a kedvenc tantárgyad? Tantárgyi attitűdök vizsgálata a nyílt-végű írásbeli kikérdezés módszerével. *Iskolakultúra* 12/1: 3–13.

PISA 2018. Összefoglaló jelentés.

https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/nemzetkozi_merese/pisa/PISA2018_v6.pdf (2022. 09. 02.)

Jánk István nyelvész. Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Magyar Nyelvészeti Tanszékének egyetemi adjunktusa, a Magyarságkutató Intézet Nyelvtervezési Kutatóközpontjának munkatársa, valamint a PeLi Oktatásnyelvészeti Kutatócsoport vezetője. Kutatási területe a nyelvi hátrány és a nyelvi alapú diszkrimináció elsősorban pedagógiai vonatkozásai.

Ecsegi Erik

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

ecsegi37@gmail.com

A NYELVTAN TANÍTÁSÁNAK PROBLÉMÁI A PADSORBÓL ÉS A KATEDRÁRÓL

A közoktatás állapota, a tanári szakma aktuális problémái meglehetősen kurrens témának számítanak ma Magyarországon. Ezt több szempontból lehet megközelíteni, ahogy átélni is. Jómagam öt évvel korábban, még diákként szembesültem ezekkel a problémákkal, idén tavasszal volt szerencsém megnézni a közoktatás ezen részét a katedra másik oldaláról, s jelenleg hallgatóként van rálátásom a témára. Előadásomban leginkább e három perspektívából szerzett tapasztalataimról szeretnék beszélni.

Az a jelenség, hogy a tanulók szívesebben adnak számot tudásukról szóban, mint írásban, összefügg a diákok nem megfelelő szóbeli kommunikációs kompetenciájával is. A törzsanyag nem kompetenciafejlesztés-alapú, hanem száraz tananyag, és ezt a diákok is érzik, amikor úgy vélik, hogy a nyelvtanóra inkább hagyományos nyelvhelyességi felfogásokat tanít (Jánk 2016). Többször találkoztam azzal a szemlélettel, hogy az egyszerű példákon keresztül jól be lehet mutatni a tananyagot (pl. a mondatelemzés témakörénél). Ezzel szemben a gyakorlat számomra azt mutatta, hogy a diákok nyelvére fordított, adott esetben komplex példák hatékonyabbak, és kevésbé szárazak. A tankönyvek komplexitása elvárja a tanár felkészültségét, ugyanakkor a diákok lemaradottsága a tanárt arra predesztinálja, hogy differenciáljon, ami heti egy nyelvtanórával mondhatni lehetetlen vállalkozás, így a tanárok nagyon könnyen találják magukat kettős harapófogóban. Az elsajátítandó tananyag mennyisége rendkívüli tempót követel, miközben a tanulók különböző nyelvi képességei lassabb tempójú, differenciált oktatást igényelnének. Mindezek mellett az egyetemi képzésnek ma már erősen fel kell vennie a versenyt a gimnáziumi törzsanyaggal, hiszen a diákok jó eséllyel találkozhatnak a tankönyvekben valahány hazai és a külföldi nyelvész nevével, tanulmányaival, monográfiáival. Véleményem szerint kontraproduktív, hogy anyanyelvi kompetenciafejlesztés helyett „félnyelvészeket” kell képezni középiskolában.

Kulcsszavak: szóbeli kommunikáció, diáknyelv, kettős harapófogó, törzsanyag

Irodalom

Jánk István 2016. Nem-e magyart tanítunk – Nyelvi alapú diszkrimináció az iskolában.

In Kozmács István – Vančo Ildikó (szerk.): *Standard – nem standard. Variációk egy nyelv változataira*. Lakitelek: Antológia Kiadó. 223–230.

Ecsegi Erik egyetemi hallgató. Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem ötödéves hallgatója magyartanár – történelem és állampolgársági ismeretek tanára szakon, osztatlan tanárképzésben. Gyakorlópedagógus, emellett fél évet tanított gimnáziumban magyar nyelvet és irodalmat.

Kádár Edit

Babeş-Bolyai Tudományegyetem

edith.kadar@ubbcluj.ro

A NYELVTANTANÍTÁS MINT PROBLÉMA

Romániában 2013-ben kezdődött el egy olyan folyamat, amely felmenő rendszerben engedte meg a tantervek újragondolását 0. osztálytól, és ezúttal ehhez tankönyv-pályázatok is kapcsolódtak. Az anyanyelvi nevelés új tantervei nem a grammatika oktatását tekintik fő feladatuknak, így nem a leíró nyelvtan rendszere lesz a nyelvi ismeretszerzés vagy a nyelvérzék fejlesztésének rendező elve sem, hanem az életkori sajátosságok, valamint a szövegértési képességek szintje szabja meg, hogy milyen jelenséget és mikor/hogyan állítsunk fókuszba. A romániai folyamat azonban nem számolt azzal, hogy a pedagógus „rendszerigénye” hogyan befolyásolhatja az új szemlélet gyakorlatba fordítását. A Rendszer-e? Minek a rendszere? és Kinek a rendszere? kérdésekre a válaszok nem egyértelműek, és visszavezetnek a tudomány és az iskolai oktatás működésmódja közötti különbségekre. Az előadás nem kínál válaszokat, de – a panel címéhez illeszkedve – igyekszik kimerítően vázolni a probléma terjedelmét.

Kulcsszavak: anyanyelvi nevelés, nyelvtantanítás, rendszer, romániai tantervek, pedagógusképzés

Kádár Edit nyelvész, a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem oktatója, az Anyanyelvi nevelés munkacsoport koordinátora. Fő kutatási és oktatási területe a leíró és elméleti szintaxis és morfológia, valamint a grammatikaelmélet. Az elmúlt évtizedben kiemelten foglalkoztatja az anyanyelvi nevelés a közoktatásban, annak tartalma, szakmai és intézményes feltételei.

Molnár Mária

Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziuma, Pécsi Tudományegyetem

molnar0430@gmail.com

A NYELV- ÉS NORMASZEMLELETBELI VÁLTOZÁS SZÜKSÉGESSÉGE AZ ANYANYELVI NEVELÉSBEN

Több évtizedes magyartanári tevékenységem elejétől kezdve szembesültem azzal, hogy az a nyelv, amellyel a tanulók az anyanyelvi órán a vizsgálat tárgyaként találkoznak, nem ugyanaz, mint amely a hétköznapi nyelvi praxisban körülveszi őket. Nem tapasztalhatják meg a diákok az őket a társadalmi praxisban naponta körülvevő, élő nyelvhasználat heterogenitását, valamint egyénre és közösségre szabott flexibilis jellegét. Egy nagy mintán végzett taneszkövizsgálat (mely a magyar anyanyelvi oktatás kezdetétől 2015-ig térképezte fel a tankönyvek nyelv- és normaszemléletét) eredményei arra mutattak rá, hogy magyarországi anyanyelvi nevelésünk nem tölti be célját és feladatát: jól, hatékonyan kommunikáló, a különféle stílusokat és regisztereket, kódokat autonóm módon kezelni tudó fiatalok anyanyelvi nevelését.

Előadásom kiindulópontja egy 2022-ben magyarországi középiskolások körében végzett attitűdvizsgálat eredményeinek ismertetése (Molnár 2022), mely a nyelvi tolerancia vizsgálatára irányult. Ezt követően azon faktorok rövid illusztrációja következik, melyek ehhez az eredményhez hozzájárultak: a magyar nyelvi ismeretanyag és a gyakorlati tudásanyag, valamint ennek tanítási módja.

Az előadás azonban nem áll meg a problémák bemutatásánál, hanem konkrét javaslatok kerülnek bemutatásra a magyar nyelvi óra ismeretanyagának, valamint a gyakorlati tudásanyagnak a megreformálására vonatkozóan, melyeket az előadó saját tanítási gyakorlatában alkalmaz.

Kulcsszavak: nyelv- és normaszemlélet, nyelvi tolerancia, attitűdvizsgálat, nyelvi praxis

Irodalom

Molnár Mária 2022. A nyelvjáráshoz fűződő földrajzi és nyelvi szempontú attitűdvizsgálat pécsi gimnazisták körében. *Modern Geográfia* 17/1: 87–112. <https://doi.org/10.15170/MG.2022.17.01.06>

Molnár Mária kutatótanár. A Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziumának (Pécs) magyar és angol szakos tanára, valamint a Pécsi Tudományegyetem Nyelvtudományi Tanszékének óraadó tanára; módszertani kurzusok és anyanyelvi alapozó tanórák oktatója. Kutatási területe a magyarországi anyanyelvi nevelés reformja, a nyelvi normaszemlélet az anyanyelvi nevelésben.

Bartha Blanka

Miskolci Egyetem, Eötvös Loránd Tudományegyetem

blankabartha20@gmail.com

A MAGYARTANÁROK GRAMMATIKATANÍTÁSRÓL ALKOTOTT KÉPÉNEK VÁLTOZÁSA

Az előadás célja, hogy számot adjon a magyar szakos tanárok grammatikatanításhoz (Antalné 2002) fűződő viszonyának változásáról 2005-től napjainkig. A bemutatott 2021-es kutatás magyar szakos tanárjelöltek klasszikus leíró nyelvtani ismeretek tanításával kapcsolatos szemszögét hasonlítja össze két korábbi magyartanárok körében végzett felmérés eredményeivel (Szabó G. 2006; Gonda 2016). A 2021-es kutatás egy 80 magyartanárjelölttel készült fókuszcsoportos interjú és egy általuk kitöltött kérdőív eredményeire támaszkodik. A részt vevő tanárjelöltek a grammatikatanítási szokásaikról, az eddig szerzett oktatási tapasztalataikról és a klasszikus leíró nyelvtani ismeretek hasznosságáról számoltak be az interjúban és a kérdőív kitöltése során. Az előadás az interjú és a kérdőív tapasztalatait összehasonlítva a két korábbi kutatás eredményeivel igyekszik szemléltetni a magyartanárok grammatikatanítással kapcsolatos szemléletmódjának alakulását, továbbá a magyartanárok képzésében való paradigmaváltás szükségességét hangsúlyozza.

Kulcsszavak: grammatikatanítás, szemléletmód, klasszikus leíró nyelvtani ismertek, magyartanárjelöltek

Irodalom

- Antalné Szabó Ágnes 2002. A grammatikatanítás pedagógiája. *Magyar Nyelvtudományi Közlemények* 216: 148–152.
- Gonda Zsuzsa 2016. A grammatikatanítás szemléletformái az anyanyelvi órákon. In Balázs Géza – Lengyel Klára (szerk.): *Grammatika és oktatás – Időszerű kérdések*. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem.
- Szabó G. Ferenc 2006. Helyzetkép a grammatikatanításunk jelenlegi állásáról – A pedagógusok által kitöltött kérdőívek tükrében. *Magyar Nyelvészeti Továbbképzési Füzetek* 8. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem.

Bartha Blanka doktorandusz, egyetemi tanársegéd. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskolájának Alkalmazott nyelvészeti doktori programján doktori hallgató. Témája a morfológiai tudatosság különböző aspektusainak vizsgálata. A Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karán a Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet egyetemi tanársegéde.

A KOMMUNIKÁCIÓ SZEREPE AZ ANYANYELVI NEVELÉSBEN

Szervező: H. Tomesz Tímea

Andok Mónika

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

andok.monika@btk.ppke.hu

KONTEXTUSTUDATOSSÁG A KOMMUNIKÁCIÓS NEVELÉSBEN

A kommunikációkutatásban, a kommunikáció valamennyi modelljében (tranzakciós, interakciós, participációs, rituális) nagy hangsúlyt kap a kontextus (Shannon–Weaver 1949, Jacobson 1969, Grice 1975, Carey 1989, Horányi 2001). Az a fizikai és/vagy technológiai környezet, melyben a kommunikáció megvalósul. Ez nem véletlen, hiszen a környezetnek meghatározó szerepe lehet a kommunikáció sikerében, hatékonyságában vagy éppen sikertelenségében. Ahogy a személyközi kommunikáció egy része átpozicionálódott a hálózati felületekre, úgy foglalkoztak egyre gyakrabban a kutatásokban a fizikai környezet mellett a technológiai környezettel is. A szakirodalom a hálózati felületen megnyitható többféle „ablakra” úgy utal, mint a kontextusok multiplikálódására. Az elmúlt években, amikor a koronavírus-járvány okozta lezárások következtében bevezették a távolléti oktatást, a kommunikációs kontextusok szerepének fontossága felerősödött. Hiszen egymásra vetült, egymás mellett jelent meg a fizikai és a technológiai kontextusok sokasága egyetlen kommunikációs szituációban. Ezzel kapcsolatban az lehet a kommunikációtudomány feladata, hogy felhívja a figyelmet a kontextusok tudatos megválasztására és a kontextusválasztás tétjére.

Kulcsszavak: digitális felületek, kommunikáció, kontextus, tudatosság

Irodalom

- Carey, James William 1989. *A cultural approach to communication. Communication as culture*. Winchester, MA: Unwin Hyman.
- Grice, H. Paul 1975. Logic and Conversation. In Cole, Peter – Morgan, Jerry L. (eds.): *Syntax and Semantics, Vol. 3, Speech Acts*. New York: Academic Press. 41–58.
- Horányi Özséb 2001. A kommunikációról. In Horányi Özséb (szerk.): *Társadalmi kommunikáció*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Jacobson, Roman 1969. *Hang – jel – vers*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Shannon, Claude E. – Weaver, Warren 1949. *The mathematical theory of communication*. Urbana, Chicago, London: The University of Illinois.

Andok Mónika: habilitált egyetemi docens, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Kommunikációtudományi Tanszékének vezetője. Doktori fokozatát 2006-ban szerezte, a disszertációból született kötete *A hírek története* (2013). Főbb kutatási területei: médiaműfajok, hálózati kommunikáció, vallás és digitális média kapcsolata. Legutóbbi kötetei: *Digitális média és mindennapi élet* (2016), *A kommunikáció rituális elmélete* (2017). A Magyar Kommunikációtudományi Társaság alapító tagja, valamint a *Network for New Media, Religion and Digital Culture Studies* tagja. 2020-ban az Eötvös József Kutatóközpont senior kutatója volt. Legújabb könyve 2021-ben jelent meg, *Digitális vallás – Az új információs technológiák hatása a vallásokra, vallási közösségekre Magyarországon* címmel.

H. Tomesz Tímea

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

tomesz.timea@uni-eszterhazy.hu

A TUDATOS KOMMUNIKÁCIÓ KIALAKÍTÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI A FELSŐ TAGOZATOS ANYANYELVI NEVELÉSBEN

Előadásom célja annak bemutatása, hogy a felső tagozatos nyelvtankönyvek alapján milyen – a tudatos kommunikáció kialakításához szükséges – kommunikációs ismeretekkel rendelkezhetnek a diákok, valamint az anyanyelvi nevelésben ezek alapján milyen lehetőségek kínálkoznak a kommunikációs fejlesztésre.

A kommunikációs készségek fejlesztése elképzelhetetlen kommunikációs ismeretek nélkül. Szőke-Milinte Enikő (2017: 22) hívja fel a figyelmet arra, hogy amennyiben a készségeket fejlesztő gyakorlatok után a tudatosítás elmarad, a gyakorlatok csupán élményt, egyszeri útmutatást kínálnak, nem pedig valamennyi, hasonló kommunikációs helyzetben alkalmazható tudást.

Ebből kiindulva az előadás bemutatja a kommunikációs kompetencia fejlesztésének elméleti keretét, majd megvizsgálva a felső tagozatos nyelvtankönyvek kommunikációs témaköreit igyekszik feltárni azt, hogy a tudatosításhoz a tananyagok milyen ismereteket kínálnak. Kitér arra is, hogy milyen kommunikációelméleti hagyományokra támaszkodva mutatják be a tankönyvek ezeket az ismereteket.

Kulcsszavak: kommunikációelmélet, kommunikációs készségek, tudatosítás, felső tagozat, tankönyvek

Irodalom

Szőke-Milinte Enikő 2017. Kommunikációs kompetencia – kommunikációs ismeretek. Egy lehetséges kommunikációelméleti keret. In Szőke-Milinte Enikő (szerk.): *A kommunikációs kompetencia fejlesztése a különböző korcsoportokban*. Budapest: Hungarovox Kiadó. 22–35.

H. Tomesz Tímea nyelvész, kommunikációkutató. Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Mozgóképművészeti és Kommunikációs Intézetének egyetemi docense, a Kommunikációs Nevelésért Egyesület elnökségi tagja, az MTA Miskolci Területi Bizottságán belül működő Kommunikációtudományi Munkabizottság titkára, a PeLi Oktásnyelvészeti Kutatócsoport tagja. Kutatási területei: kommunikációs készségfejlesztés, médiaszövegek jellemzői, sportkommunikáció.

Sólyom Réka

Károli Gáspár Református Egyetem

solyom.reka@kre.hu

A KOMMUNIKÁCIÓ ELMÉLETE ÉS GYAKORLATA AZ EGYETEMI OKTATÁSBAN

Az előadásban a szerző áttekinti a kommunikációs készségfejlesztésnek az egyetemi oktatásban betöltött szerepeit és funkcióit, lehetőségeit a (közel)múlt, a jelen és a (közel) jövő oktatásában, mintatanterveiben. A kommunikáció tudománya és gyakorlata mind a magyar szakos BA-képzésben, mind az osztatlan tanári szakos képzésben megjelenik különféle típusú tantárgyak: előadás és szeminárium formájában egyaránt.

A szerző a 2014-ben, majd új kiadásban 2020-ban megjelent, a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Karán jelenleg is használt könyve, a *Kommunikációs gyakorlatok* című egyetemi jegyzet (Sólyom 2020) segítségével bemutatja, hogy milyen módon lehetséges beépíteni a kurzusok tematikájába a tankönyv tudásanyagát, hogyan célszerű és lehetséges egyéni tanulásra, például vizsgákra való felkészülésre használni a kötetben található elméleti tudnivalókat, illetve hogyan hasznosíthatók a könyv egyéni, páros és kooperatív csoportmunkára ajánlott gyakorlattípusai. Az előadás kitér továbbá arra is, hogy az anyanyelvi nevelés során a Nemzeti alaptantervben megjelenő kommunikációs kompetencia-fejlesztést milyen módon segítheti a leendő tanár, aki egyetemi tanulmányai során elsajátítja a kötet által ismertetett tudásanyagot és készségeket.

Kulcsszavak: egyetemi kurzus, elmélet, gyakorlat, kommunikáció, tankönyv

Irodalom

Sólyom Réka 2014. *Kommunikációs gyakorlatok. Kari jegyzet a Kommunikációs gyakorlatok című tárgy oktatásához és az Anyanyelvi kritériumvizsgálathoz*. Budapest: KRE BTK – Patrocinium Kiadó.

Sólyom Réka 2020. *Kommunikációs gyakorlatok*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó.

Sólyom Réka nyelvész. A Károli Gáspár Református Egyetem BTK Magyar Nyelvtudományi Tanszékének egyetemi docense. A Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesületének titkára, az Anyanyelv-pedagógia című folyóirat Szemle rovatának vezetője. A KRE BTK TERMIK Kutatócsoportjának és az ELTE BTK Stíluskutató csoportjának tagja. Fő kutatási területei a mai magyar nyelv neologizmusainak, illetve a szaknyelvi terminusoknak a szemantikája; ezeken kívül kommunikációs, retorikai és helyesírási kérdésekkel is foglalkozik.

Tomori Tímea

Nyíregyházi Egyetem
tomori.timea@nye.hu

A SZEMÉLYES KOMMUNIKÁCIÓS KOMPETENCIA VIZSGÁLATA KÖZÉPISKOLÁKBAN

A kommunikációs kompetencia komplex jelenség, amely kognitív, személyes, szociális és speciális kommunikációs kompetenciákból áll. (Szőke-Milinte 2012) A személyes kompetenciaterület komponensei elsősorban az önazonosságra, a személyiség fejlődésére fókuszálnak. (Nagy 2000)

Az empirikus vizsgálat célja képet adni a középiskolai diákok személyes kommunikációs kompetenciájáról és annak fejlesztési lehetőségeiről; az iskolapedagógiában bevált hatékonynak talált módszerekről és gyakorlatokról. A vizsgálódás két módszerrel történt élve a módszertani trianguláció lehetőségével. A kutatás adatait egyrészt pedagógusinterjúk (N = 208), másrészt pedig a tanulók által kitöltött tesztek eredményei (N = 435) szolgáltatták. A kutatás kérdései arra fókuszáltak, hogy: (1) A személyes kommunikációs kompetencia komponenseinek gyakorlati alkalmazásában mennyire magabiztosak a középiskolai diákok? (2) A különböző komponensek gyakorlati alkalmazását tekintve milyen mértékűek a különbségek? (3) A pedagógusoknak milyen az attitűdje az egyes komponensek fejlesztéséhez? (4) Illetve milyen módszerek váltak be a személyes kommunikációs kompetencia fejlesztése kapcsán az iskolapedagógiai gyakorlatban?

A vizsgálat eredményei megmutatták azt, hogy a pedagógusok attitűdje és a fejlesztés között erős összefüggések vannak, tehát a különböző komponensek fejlesztése a pedagógus ahhoz való hozzáállásának függvénye. A fejlesztést szorgalmazó módszertani és gyakorlati repertoár tekintetében kiemelkedett a drámapedagógia, az érvelési gyakorlatok több fajtája, valamint a játékos feladatoknak is jelentőségteljes szerepet tulajdonítottak a kutatásban részt vevők. A diákok teszteredményei erős szórást mutattak a különböző komponensekre vonatkozó feladatok kapcsán.

Kulcsszavak: kommunikációs kompetencia, középiskola, interjú, teszt

Irodalom

Nagy József 2000. *XXI. század és nevelés*. Budapest: Osiris Kiadó.

Szőke-Milinte Enikő 2012. A kommunikációs kompetencia a 2012-es NAT vitaanyagában. *Anyanyelv-pedagógia* 5/2. <https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=380> (2023. 03. 29.)

Tomori Tímea tanársegéd. Az Eszterházy Károly Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola Iskolapedagógiai alprogramjának hallgatója és a Nyíregyházi Egyetem Magyar Nyelvészeti Intézeti Tanszékének oktatója. Kutatási területe: anyanyelv-pedagógia, információs műveltség és oktatás, kommunikációs kompetencia fejlesztése, szakképzés-pedagógia.

Hollóy Zsolt

Eötvös Loránd Tudományegyetem

zsoltholloy@gmail.com

OSZTÁLY, VIGYÁZZ! – KAPCSOLATFELVEVŐ FATIKUS ELEMEEK A TANÁRI KOMMUNIKÁCIÓBAN

A sikeres osztálytermi diskurzus számos tényezőn alapszik: a megfelelő célok kitűzése, a diákok motivációjának fenntartása, az adott tananyaghoz illő tanítási módszerek és munkaformák kiválasztása mellett számos további faktor játszik szerepet abban, hogy a tanítási órán folytatott tanár-diák együttműködés eredményes legyen (Antalné 2006, Asztalos 2015, Walsh 2006). Az egyik, ez idáig az osztálytermi diskurzusokat vizsgáló kutatások körében kevésbé taglalt, kulcsfontosságú aspektusa a tanár-diák együttműködésnek a résztvevők közötti kapcsolat lehet. A kommunikáció során a kapcsolat megteremtése, fenntartása és lezárása nagy jelentőséggel bír: ezen lépések figyelmen kívül hagyása a kommunikációs folyamat törését, nem megfelelő működését vonhatja maga után (Balázs 1993, Domonkosi 2018). Az előadás videóval rögzített középiskolai magyar nyelv és irodalom tanórák elemzésének segítségével vizsgálja a tanári fatikus kommunikációt. A fókuszban a tanóra kezdetének kommunikációs epizódja áll, így az előadás elsősorban a tanári kapcsolatteremtő fatikus elemeket vizsgálja. Ezen elemek közé tartoznak a köszönésformák, a kizárólag kapcsolatépítésre használt általános beszélgetés, a *small talk* nyelvi elemei, illetve a magyar iskolai hagyományoknak köszönhetően a tanórai jelentés nyelvi rituáléja is (Erdélyi 2017). Az előadás a tanári kapcsolatteremtő fatikus elemek számbavétele, rendszerezése és elemzése mellett a diákok kapcsolódó nyelvi viselkedését is vizsgálja. Az eredmények képet adnak az osztálytermi diskurzusok kezdeti epizódjának tanári és diák-nyelvhasználatáról, segítségül szolgálhatnak a kapcsolatteremtési fatikus nyelvi elemek használatának tudatosításában, a tanár-diák kapcsolat erősítésében, mind a tanár szakos hallgatók, mind a gyakorló pedagógusok számára.

Kulcsszavak: tanári kommunikáció, fatikus kommunikáció, kapcsolatteremtés, jelentés, tanórai rituálé

Irodalom

Antalné Szabó Ágnes 2006. *A tanári beszéd empirikus kutatások tükrében*. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság.

Asztalos Anikó 2015. A tanórai beszédfejlesztést támogató óratervezési stratégiák. *Anyanyelv-pedagógia* 2. <https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=571> (2022. 02. 18.)

Balázs Géza 1993. Kapcsolatra utaló (fatikus) elemek a magyar nyelvben. *Nyelvtudományi Értekezések* 137. Budapest: Akadémiai Kiadó.

- Domonkosi Ágnes 2018. A nyelvi udvariasság és kapcsolattartás helye és lehetőségei az anyanyelvi nevelésben. In Lőrincz Gábor – Lőrincz Julianna – Simon Szabolcs (szerk.): *A magyar mint anyanyelv, kisebbségi és idegen nyelvi oktatási kérdései és oktatási segédletei*. Komárom: Selye János Egyetem Tanárképző Kar. 14–28.
- Erdélyi Judit 2017. Tanárnőnek tisztelettel jelentem! Kapcsolati nyelvi formák az iskolai kommunikációban. In Benő Attila – Fazakas Noémi (szerk.): *19. Élőnyelvi kutatások és dialektológia*. Válogatás a 19. Élőnyelvi Konferencia – Marosvásárhely, 2016. szeptember 7–9. – előadásaiból. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület. 80–88.
- Walsh, Steve 2006. *Investigating Classroom Discourse*. London, New York: Routledge.

Hollóy Zsolt doktorandusz. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Nyelvtudományi Doktori Iskolája alkalmazott nyelvészeti programjának doktorandusza. A Szemere Gyula anyanyelv-pedagógiai kutatócsoport szervezőtitkára, az Anyanyelv-pedagógia folyóirat technikai szerkesztője. Kutatási területe a tanári kommunikáció, az online és jelenléti osztálytermi diskurzusok tanári fatikus elemei.

Pölcz Ádám

Eötvös Loránd Tudományegyetem

polcz.adam@tok.elte.hu

ÉTHOSZ ÉS FÉLREVEZETÉS – A SAJTÓ FÉLREVEZETŐ NYELVEZETÉNEK RETORIKAI-ETIKAI KÉRDÉSÉRŐL

Ivor Armstrong Richards szerint a retorika “a félreértésnek és ellenszereinek tanulmányozása” (Richards 1936/2001), azaz minden olyan szöveg/megnyilatkozás, amely valamiféle félreértés tisztázására tesz kísérletet, a retorikának ezt az aspektusát valósítja meg. Az előadás kiindulópontja az a kérdés, hogy miként viszonyuljunk ahhoz, ha éppen maga a szöveg, amely magyarázni kíván, válik a félreértés forrásává. Ilyenkor ugyanis sérül az éthosz: a retorikának a megnyilatkozó irányában támasztott etikai követelménye manipulatív szándék vagy ismerethiány (esetleg mindkettő) miatt nem tölti be a funkcióját. A félreértés forrásai azok az elhallgatott vagy másként értelmezett szavak és kifejezések, amelyek kulcsfontosságúak az információ megfelelő befogadásához.

Az előadás a közelmúltban megjelent, a felsőoktatásbeli női kvóta kapcsán kirobbant vitából kiindulva vizsgálja a sajtó nyelvi-etikai felelősségét, és azokat a nyelvi jeleket, kifejezéseket veszi számba, amelyek felelősek a téma többvariánsú lehorgonyzásáért (Tolcsvai Nagy 2017). Az előadás vizsgálja továbbá a félreérthető interpretációk felismertetésének anyanyelv-pedagógiai lehetőségeit, felhívva a figyelmet a disszociatív érvelésmódnak a kritikai gondolkodásban betöltött szerepére (Pölcz 2022).

Kulcsszavak: félrevezetés, éthosz, ismerethiány, jelentés, lehorgonyzás, disszociatív érvelés

Irodalom

Ivor Armstrong Richards 1936/2001. *The Philosophy of Rhetoric*. UK: Routledge.

Pölcz Ádám 2022. A disszociatív érvelés szerepe a kritikai gondolkodás fejlesztésében.

Magyar Tudomány 183: 852–860.

Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.) 2017. *Nyelvtan*. Budapest: Osiris.

Pölcz Ádám nyelvész. Az ELTE Tanító- és Óvóképző Kar Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanszékének egyetemi adjunktusa, a Magyar Nyelvőr szerkesztője, a Petőfi Kulturális Ügynökség programigazgatója. Kutatásaiban a retorika modern kori alkalmazásának klasszikus alapjaival foglalkozik (nyelvi ismeretterjesztés, szemiotika és grammatika).

KÖNNYEN ÉRTHETŐ KOMMUNIKÁCIÓ ÉS OKTATÁS

Szervező: Bús Ágnes, Domonkosi Ágnes

Farkasné Gönczi Rita

Eötvös Loránd Tudományegyetem

rita.farkasne.goncz@gmail.com, www.konnyenertheto.gonczirita.hu

KÖNNYEN ÉRTHETŐ KOMMUNIKÁCIÓ AZ INTRALINGVÁLIS FORDÍTÁS ASPEKTUSÁBAN

A könnyen érthető kommunikáció (KÉK) a köznyelvben vagy az összetettebb nyelvi szinten megjelenő információ tartalomegységeinek megjelenítése vagy önálló információs tartalom kidolgozása egyszerű, letisztult formában (Farkasné Gönczi 2022a, 2022b). A KÉK a 2000-es évek első felében jelent meg Magyarországon az értelmi fogyatékos személyek információhoz jutásának egyik kommunikációjaként, melyet a gyógypedagógia integrált a gyakorlatába. A KÉK elméletét és módszertanát a nemzetközi szintéről adaptáltan alkalmazza a fogyatékoságügy területe.

Eközben a 2010-es évek első felében a nyelvtudomány területén az intralingvális fordítás (Dobos 2013) kapcsán jelent meg a könnyen érthető kommunikáció példaként, ami az elmúlt években a két tudományterület közeledését eredményezte.

A jelen előadás az eddigi eredmények alapján körvonalazódó szakmaelméletet és gyakorlatot mutatja be, hangsúlyozva a képzésekbe ágyazhatóságot.

Kulcsszavak: könnyen érthető kommunikáció, intralingvális fordítás, nyelvi jelek, nem nyelvi jelek

Irodalom

Dobos Csilla 2013. A nyelven belüli fordítás különböző típusai. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* 8/2: 61–75

Farkasné Gönczi Rita 2022a. Könnyen érthető kommunikáció – könnyen érthető élet. In Farkasné Gönczi Rita – Kármán Bianka (szerk.): *Könnyen érthető kommunikáció, egyenlő esélyű hozzáférés című nemzetközi konferencia tanulmánykötete*. Budapest: ELTE BGGYK. 7–25.

Farkasné Gönczi Rita 2022b. Alkotás és fordítás a könnyen érthető kommunikáció alkalmazásával. In Farkasné Gönczi Rita – Kármán Bianka (szerk.): *Könnyen érthető kommunikáció, egyenlő esélyű hozzáférés című nemzetközi konferencia tanulmánykötete*. Budapest: ELTE BGGYK. 84–92.

Farkasné Gönczi Rita gyógypedagógus. Az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar egyetemi adjunktusa, a Könnyen érthető kommunikáció – Könnyen érthető élet című (www.konnyenertheto.gonczirita.hu) honlap tulajdonosa, a magyarországi Könnyen érthető kommunikáció, egyenlő esélyű hozzáférés című konferencia megalkotója és társszervezője. Kutatási területe a könnyen érthető kommunikáció meghatározása, tudományos elhelyezése, szabályrendszerének elemzése, továbbá a diszkalkulia különböző gyógypedagógiai vonatkozásai.

Gruiz Katalin

Down Alapítvány

gruiz@downalapitvany.hu

NYELV ÉS KOMMUNIKÁCIÓ AZ INKLUZÍV SZOLGÁLTATÁSOKBAN

Az értelmileg akadályozott személyek inkluzív életvitelének terjedésével egyre sürgősebb feladat a mindenki által használható (egyetemes) szolgáltatások és hivatali ügyintézés megvalósítása, az ehhez szükséges viselkedés és kommunikáció alapjainak lefektetése és az egyetemes szolgáltatások kultúrájának elterjesztése (Gruiz 2021a).

A WHO-ICF (2001) modellje szerint – melyre a CRPD (2006) is alapul – egy fogyatékos személy nem kizárólag fogyatékosága vagy egészségi állapota miatt kerül hátrányos helyzetbe, hanem olyan attitűdbeli és környezeti akadályok kölcsönhatása miatt, melyek gátolják a másokkal azonos alapon történő társadalmi részvételüket (XCII 2007).

Ezek az attitűdbeli és környezeti akadályok nemcsak az értelmileg akadályozott személyeket érintik negatívan, de a demens időseket, az iskolázatlanokat és gyakran az átlagembert is. Pedig a könnyen elérhető, átlátható, jól használható szolgáltatások létrehozása egyszerűen megoldható lenne. Nehezebben valósítható meg a helyes (etikos, partneri, segítőkész) szolgáltatói attitűd, mert ahhoz az előítéleteket, a lekezelő viselkedést, a fogyatékos emberekről alkotott negatív vélemény kellene megváltoztatni.

A kívánatos szolgáltatói környezet és attitűd egyetemes (UD 2005), „mentálisan akadálymentes” (Gruiz 2009), tanítható és tanulható, követelményei definiálhatóak (Gruiz 2021a, 2021b). Alapkövetelménye: könnyen érthető, a szolgáltató partneri hozzáállású, mindenkinek megfelel, és szívesen használják (Gruiz 2021a).

A kommunikáció nyelve és stílusa, a szolgáltató által használt kifejezések jól tükrözik az attitűdöt (Ajánlott kifejezések 2021); hogy a megértést támogatja-e, vagy ellentmondást nem tűrően utasít, hogy fogalmazása partneri-segítőkész vagy kioktató-lekezelő (Gruiz 2021c), hogy a fogalmazás egyszerű vagy bürokratikus stb.

A Down Alapítvány tudatossága az egyetemes – azaz hozzáférhető, jól használható és mindenkit kiszolgáló (inkluzív) – szolgáltatások és könnyen érthető kommunikáció területén saját szolgáltatói munkájával kapcsolatban fejlődött ki (Gruiz 2015), és vált olyan általánosítható tudásanyaggá, melynek alapjai minden szolgáltatóra és ügyintézőre vonatkoztathatóak, az eszköztár pedig könnyen adaptálható, kreatívan fejleszthető a konkrét szolgáltatói terület ismeretében.

Kulcsszavak: értelmi fogyatékoság, inkluzív életvitel, egyetemes tervezés, használható szolgáltatások, partneri attitűd, könnyen érthető kommunikáció, mentális akadálymentesítés

Irodalom

- Ajánlott kifejezések 2014. <https://www.downalapitvany.hu/node/538> (2022. 07. 08.)
- CRPD 2006. Convention on the Rights of Persons with Disabilities – A Fogyatékos-sággal élő személyek jogairól szóló egyezmény <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0700092.tv> (2022. 09. 05.)
- XCII 2007 = 2007. évi XCII. törvény a Fogyatékos-sággal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről, Preambulum e) pont. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0700092.tv> (2022. 09. 10.)
- Gruiz Katalin 2009. *Mentális Akadálymentesítés – Elvek, Etika, Gyakorlat*. Budapest: Down Alapítvány Kiadó.
- Gruiz Katalin 2015. Innovative methods and tools for professionals working in supported living services for intellectually disabled persons. In Sík-Lányi Cecilia – Hoogerwerf, Evert – Miesenberger, Klaus – Cudd, Peter (eds.): *Assistive Technologies – Building bridges*. Amsterdam: IOS Press VB. 40–47.
- Gruiz Katalin 2021a. Inkluzív szolgáltatások. <https://www.downalapitvany.hu/node/2088> (2022. 09. 10.)
- Gruiz Katalin 2021b. *Könnyen érthető kommunikáció szabályai*. <https://www.downalapitvany.hu/node/2091> (2022. 09. 10.)
- Gruiz Katalin 2021c. *Kommunikáció és viselkedés értelmi fogyatékos ügyféllel*. <https://www.downalapitvany.hu/node/2089> (2022. 09. 10.)
- Könnyen érthető szöveg készítése 2014 = <https://www.downalapitvany.hu/node/676> (2022. 07. 08.)
- UD 2005 = Universal design <http://universaldesign.ie/What-is-Universal-Design> (2022. 07. 08.)
- WHO-ICF 2001. International Classification of Functioning, Disability and Health – A funkcióképesség, fogyatékos-ság és egészség nemzetközi osztályozása (FNO), WH. 2001.

Gruiz Katalin környezetmérnök és szociális menedzser, a Down Alapítvány vezetője. Kutatási területei: környezeti és társadalmi kockázatok és hasznok. Tevékenységek: egyetemi oktatás, kutatás, környezetvédelmi és szociális innovációk megvalósítása, EU tudományos tanácsadó környezeti, társadalmi és gazdasági kockázatok területén. Publikációs tevékenység: 9 könyv, 30 könyvrészlet, 200 folyóiratcikk, tananyagok, előadások.

Horváth Péter László

Apor Vilmos Katolikus Főiskola

horvath.peter@avkf.hu

BEVEZETÉS A KÖNNYEN ÉRTHETŐ SZÓBELISÉG VILÁGÁBA

A tanulásban/értelmileg akadályozott személyek emberi joga, hogy egyenlő eséllyel férjenek hozzá az írott és a szóbeli információkhoz az élet valamennyi területén. A könnyű nyelvi írott anyagok készítésének vannak Magyarországon hagyományai (Horváth 2020), de eddig kevesebb figyelem jutott a könnyen érthető szóbeliségre úgy hazánkban, ahogyan Európában is (Lindholm–Vanhatlo 2021).

Az öt európai ország közreműködésével megvalósuló, 2022. november 1-jén megkezdett, 24 hónapos futamidejű, „Spoken Easy Language for Social Inclusion” ERASMUS+ partnerségi együttműködés fókuszában éppen ezért a szóbeliség áll (SELSI 2023). A kutatás-fejlesztés első lépéseként a szóbeli könnyen érthető nyelvvel kapcsolatos tapasztalatok feltérképezésére került sor online kérdőíves felmérés keretében.

Az összesen 18, részben feleletválasztós, részben nyitott kérdést tartalmazó kérdőív angol, a felhasználók számára magyar nyelvre fordított változatát 6 magyar szakember és 38 budapesti, szegedi és debreceni önérvényesítő töltötte ki. Az összes kitöltő száma 15 országból 474 fő.

A kutatás eredményeire támaszkodva leírhatóvá válik egy olyan szabályrendszer, amelyet minden olyan szakember alkalmazhat majd, aki értelmi sérült személyeknek szóló szóbeli üzenetet szeretne megfogalmazni.

Kulcsszavak: egyszerűen/könnyen érthető, tanulásban/értelmileg akadályozott tanulók, szépirodalom

Irodalom

Horváth Péter László 2020. *A könnyen érthető kommunikációs képzési programok képzésfejlesztésének története Magyarországon a fogyatékossággal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezmény tükrében*. Doktori disszertáció. Eger: Eszterházi Károly Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola.

Lindholm, Camilla – Vanhatlo, Ulla (eds.) 2021. *Handbook of Easy Language in Europe*. Berlin: Frank & Timme.

Spoken Easy Language for Social Inclusion 2023. <https://www.facebook.com/selsiproject/about> (2023. 03. 01.)

Horváth Péter László gyógypedagógus. A váci Apor Vilmos Katolikus Főiskola Neveléstudományi Tanszékének főiskolai docense, a Fogyatékoság és Társadalom c. tudományos folyóirat szerkesztőbizottságának, illetve a jelenleg informális szervezetként működő Easy Language International Networknek (ELIN) tagja. Felnőttképzési szakértő. Kutatási területe a könnyen érthető nyelv elmélete és gyakorlata.

Ámontné Szőke Bernadett

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

szoke.bernadett.85@gmail.com

SIKET EMBEREK ÉS A KÖNNYEN ÉRTHETŐ NYELV

Kutatásom során arra a kérdésre keresem a választ, hogy a siket személyek számára hogyan lehet megvalósítani a teljes körű infokommunikációs akadálymentesítést.

A születésüktől fogva siket személyek esetében a jelnyelvre mint anyanyelvre, míg a hangzó magyar nyelvre mint idegen nyelvre érdemes tekintenünk, melyben különböző nyelvi szintekig juthatnak el. Hipotézisem szerint a siket embereknek szükségük lehet egyszerűen/könnyen érthető információra.

Kezdő kutatóként első lépésben szisztematikus szakirodalom-elemzés segítségével szeretném feltárni, hogy az európai országok körében milyen kapcsolódási pontok lelhetőek fel a könnyen érthető nyelv és a siket emberekre irányuló infokommunikációs akadálymentesítés között. Szeretném feltárni, hogy mi jellemzi ezt a területet, milyen jó gyakorlatokra lehet egy későbbi empirikus kutatás keretében támaszkodni.

A szakirodalom-elemzés során – szakértői mintaválasztással – a *Handbook of Easy Languages in Europe* kézikönyvet veszem alapul (Lindholm–Vanhatalo 2021), melyben 21 európai ország beszámolóját olvashatjuk a könnyen érthető nyelv helyzetéről. A kézikönyvben a kutatási témám fókuszára figyelemmel a *deaf* ‘siket’, a *hearing* ‘hallás’, a *sign language* ‘jelnyelv’ és a *bilingual* ‘bilingvális’ szakkifejezéshez kapcsolódó részeket áttekintve keresem az összefüggést a siket személyek és a könnyen érthető nyelv között.

A szakkifejezéseket tartalmazó szövegrészek értelmezése alapján elemzési kategóriákat állítottam fel. Az elemzés első eredményei alapján az minden bizonnyal megállapítható, hogy a siket személyeket – több, más csoport mellett – az egyszerűen/könnyen érthető nyelv célcsoportjának tekintik.

Kulcsszavak: egyszerűen/könnyen érthető, siket személyek, egyenlő esélyű hozzáférés, infokommunikációs akadálymentesítés

Irodalom

Lindholm, Camilla – Vanhatalo, Ulla (eds.) 2021. *Handbook of Easy Language in Europe*. Berlin: Frank & Timme.

Ámontné Szőke Bernadett siket szülők halló gyermeke. Gyógypedagógus, az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Pedagógiai Kar Gyógypedagógiai Intézetének óraadó oktatója. Az informális szervezetként működő Easy Language International Network (ELIN) tagja. Kutatási területe a könnyen érthető nyelv, valamint a siket kultúra.

Domonkosi Ágnes¹, Bús Ágnes²

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem^{1,2}, Nyelvtudományi Kutatóközpont¹

domonkosi.agnes@uni-eszterhazy.hu¹, bus.agnes@uni-eszterhazy.hu²

GYÓGYPEDAGÓGUSOK NÉZETEI A KÖNNYEN ÉRTHETŐ KOMMUNIKÁCIÓRÓL

A nyelvhasználatból adódó egyenlőtlenségek társadalmi szintű felismerésének egyik eredménye a könnyen érthető kommunikáció (KÉK) mozgalmának megindulása volt (Nomura et al. 2010, Horváth 2020). Az információhoz való hozzáférés jogának sérülése miatt a könnyített kommunikációra irányuló törekvések elsődlegesen az intellektuális képességzavarral élők érdekképviseletéhez kötődtek, a KÉK szemlélete és módszertana azonban a pedagógiai és gyógypedagógiai gyakorlat más területein is alkalmazható (Farkasné Gönczi 2018).

Az előadás egy, a könnyen érthető kommunikáció hasznosíthatóságát feltáró nagyobb kutatás részeként egy olyan kérdőíves felmérés eredményeit mutatja be, amely a gyógypedagógusok könnyen érthető kommunikációhoz kapcsolódó nézeteit vizsgálja. Kiinduló hipotézisünk szerint ugyanis a KÉK mozgalmának jelentőségéről, fontosságáról, az alkalmazásának lehetséges szerepeiről nemcsak össztársadalmi szinten, de az oktatásban, sőt még a gyógypedagógusok körében sem megfelelő a tájékozottság mértéke.

A felmérés másik meghatározó feltételezése, hogy az ismeretek hiányosságai ellenére a gyógypedagógusok nyitottak a KÉK gyakorlatának megismerésére, és elképzelhetőnek tartják a célcsoportjának bővítését több tekintetben is. A KÉK a nemzetközi tapasztalatok alapján alkalmazható ugyanis specifikus tanulási zavart mutató és gyenge nyelvi készséggel rendelkező, szociálisan hátrányos helyzetű és demenciában érintett személyekkel és más sérülésspecifikus csoportokkal (pl. siket, súlyosan, halmozottan sérült személyek) való kommunikációban is (Nomura et al. 2010; Bock 2015).

A felmérés során nyitott és zárt végű kérdéseket egyaránt tartalmazó kérdőívvel tártuk fel a pedagógusok véleményét, elképzeléseit a könnyen érthető kommunikációról, az alkalmazásával kapcsolatos tapasztalataikról, a módszer megismerésének körülményeiről és mértékéről, a saját gyakorlati élményeikről. Emellett a módszer lehetőségeire rámutatva rákérdeztünk arra is, hogy mit gondolnak a szélesebb körű használat esélyeiről, hogyan látják a célcsoportok és alkalmazási területek kiterjesztésének lehetőségét.

Kulcsszavak: könnyen érthető kommunikáció, attitűd, gyógypedagógia

Irodalom

Bock M. Bettina 2015. Leichte Texte schreiben Zur Wirksamkeit von Regellisten Leichter Sprache in verschiedenen Kommunikationsbereichen und im World Wide Web. *Trans-kom* 8/1: 79–102.

Farkasné Gönczi Rita 2018. A könnyen érthető kommunikáció fogalma és szabályrendszere nemzetközi és hazai példák, illetve magyar tapasztalati szakértők javaslatai alapján. *Gyógypedagógiai Szemle* XLVI.1: 64 –76.

Horváth Péter László 2020. *A könnyen érthető kommunikációs képzési programok képzésfejlesztésének története Magyarországon a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezmény tükrében.* (Doktori értekezés.) Eger: Eszterházy Károly Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola.

Nomura, Misako – Nielsen, Gyda Skat – Tronbacke, Bror 2010. *Guidelines for easy-to-read materials.* International Federation of Library Association and Institute. <http://bit.ly/2vlcFVR> (2022. 05. 20)

Domonkosi Ágnes A Nyelvtudományi Kutatóközpont Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézetének tudományos főmunkatársa, az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Gyógypedagógiai Intézetének habilitált főiskola tanára. Fő kutatási területei a mai magyar megszólítási gyakorlatok, nyelvi udvariasság, stilisztika.

Bús Ágnes az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Jászberényi Campus Gyermeknevelési és Gyógypedagógiai Tanszékének mesteroktatója, az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskolájának doktorandusza. Doktori kutatásának témája a könnyen érthető kommunikáció lehetőségei a mai társadalomban.

Ladányi Lili

Szegedi Tudományegyetem

ladanyi.lili@szte.hu

KÖNNYEN ÉRTHETŐ KÉPEK A KÖZOKTATÁSBAN – EGY KÉPTÁR LÉTREHOZÁSA

A Szegedi Tudományegyetem 2020–23 között valósítja meg az „SZTE JGYPK képzési portfólió fejlesztése, Könnyen Érthető Információs Központ létrehozása a Szegedi Tudományegyetemen” című projektjét. A projekt egyik legfőbb feladata biztosítani az intellektuális képességzavarral élő személyek számára az információhoz és kommunikációhoz való hozzáférést a könnyen érthető nyelv területén végzett kutatások és innovációk segítségével. Ennek érdekében egy szakmai csoport értelmileg akadályozott tanulók kerettantervéhez igazodó könnyen érthető képtárat készít, és egy hozzá kapcsolódó, a képek szerkesztését lehetővé tevő weboldalt és applikációt fejleszt. Ugyan az oldal és az applikáció még nem elérhető a nagyközönség számára, de 800 db kép elkészült és feltöltésre került a felületre. A folyamat során az elkészült digitálisan megrajzolt képek ellenőrzésébe alsó tagozatos tanulókat vontak be. A képtár kialakításakor figyelembe vették a rendelkezésre álló nemzetközi szabályrendszereket, de az itt megfogalmazott iránymutatások nem elég pontosak és egyértelműek, ezért a Szegedi Tudományegyetem munkatársai a képtár létrehozása mellett célul tűzték ki az alkalmazott képek típusaival, elrendezésével, ábrázolásmódjával stb. kapcsolatos rendszer létrehozását is. Jelen előadás a képtár készítése közben összegyűjtött tapasztalatok mellett bemutatja a létrejött online tárhelyet és funkciót, valamint a képtárhoz kapcsolódó szerkesztői felületet is.

Kulcsszavak: könnyen érthető nyelv, könnyen érthető képtár, infokommunikációs akadálymentesítés, értelmileg akadályozott tanulók kerettanterve

Ladányi Lili gyógypedagógus. A Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Gyógypedagógus-képző Intézetében tanársegéd, az Erzsébet a Kárpát-medencei Gyermekéért Alapítvány szakértő munkatársa, valamint az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola doktoranduszhallgatója. Kutatási területe az inkluzív táborozáspedagógia és a könnyen érthető magyar nyelv gyakorlati használhatósága.

Magyar Ágoston

Szegedi Tudományegyetem

magyar.agoston@szte.hu, magyaragoston@gmail.com

AZ ELSŐ MAGYARORSZÁGI KÖNNYEN ÉRTHETŐ INFORMÁCIÓS ELLENŐRKÉPZÉS TÖRTÉNETE

A magyarországi Mórahalmi Komplex Fejlesztő Centrum létrehozásáról szóló kormányhatározat alapján a Szegedi Tudományegyetem 2020 és 2023 között valósítja meg az „SZTE JGYPK képzési portfólió fejlesztése, Könnyen Érthető Információs Központ létrehozása a Szegedi Tudományegyetemen” című projektet (Ladányi–Magyar 2022). Ennek keretében 2022. február 25. és március 26. között lezajlott az első magyarországi könnyen érthető információs ellenőrképzés. A hatszor kétnapos alkalmakon a könnyen érthető módszerrel kapcsolatos alapvetésnek tettek eleget a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kara Gyógypedagógus-képző Intézetében helyet kapó Könnyen Érthető Információs Központ (KÉIK) dolgozói. Ez nem más, mint hogy a könnyen érthető anyagok készítésébe be kell vonnunk az érintett célcsoport egy tagját vagy csoportját (Horváth 2017). Akkor azonban, ha a módszer elsődleges célcsoportjának – vagyis intellektuális képességzavart mutató személyeknek – készítünk anyagot, a külföldi tapasztalatok alapján érdemes ellenőrképzést biztosítani a számukra. Ennek a képzésnek az anyagát dolgozták ki, és tartották meg 8 főnek az első képzést a KÉIK-iroda munkatársai. Mivel Magyarországon a módszerhez kapcsolódó szabályrendszert a külföldi szakirodalmakból adaptáltuk, kevés tudással rendelkezünk a magyar nyelv sajátosságaival kapcsolatos szabályokról. Léteznek az egyes nyelvekről függetlenül alkalmazható elvek, amelyek a könnyen érthető kiadványok készítésekor számításba vehetők, de a nyelvspecifikus szabályokat nem lehet figyelmen kívül hagyni (Horváth 2017).

Az előadásomban bemutatom a képzésfejlesztés főbb pontjait, hogy milyen folyamatok előzték meg a képzés kidolgozását, honnan szereztünk tapasztalatokat. Részletesen beszélek a képzés felépítéséről, a feladatok kidolgozásáról. Beszámolok a képzés tapasztalairól az egyes feladatok kapcsán, és kitekintést teszek a KÉIK-iroda és a képzés jövőjére nézve is.

Kulcsszavak: könnyen érthető nyelv, ellenőrképzés, tapasztalatok, KÉIK-iroda

Irodalom

- Horváth Péter László 2017. Adalékok a könnyen érthető kommunikáció nemzetközi történetéhez. *Gyógypedagógiai Szemle* 45/3: 164–165.
- Ladányi Lili – Magyar Ágoston 2022. A magyarországi Könnyen Érthető Információs Központ (KÉIK) tevékenységei és szolgáltatásai. *Carissimi* 13/2: 12.

Magyar Ágoston a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Gyógypedagógus-képző Intézetének tanársegédje, valamint az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskolájának doktoranduszhallgatója. Kutatási területe a könnyen érthető nyelv alkalmazásának lehetőségei az értelmileg akadályozott személyek körében.

MARGINALIZÁLT HELYZETŰ (KISEBBSÉGI) GYERMEKEK ESÉLYEI
AZ OKTATÁSBAN: DIVERZITÁS, LOKALITÁS ÉS RÉSZVÉTELISÉG
A MÓDSZERTANI FEJLESZTÉSEKBEN

Szervező: Bartha Csilla

Bartha Csilla

Nyelvtudományi Kutatóközpont, Eötvös Loránd Tudományegyetem

bartha.tkk@gmail.com, bartha.csilla@btk.elte.hu

**MARGINALIZÁLT HELYZETŰ (KISEBBSÉGI) GYERMEKEK ESÉLYEI
AZ OKTATÁSBAN: DIVERZITÁS, LOKALITÁS ÉS RÉSZVÉTELISÉG
A MÓDSZERTANI FEJLESZTÉSEKBEN**

A szociolingvisztika számos korábbi, különösen pedig a mai, heteroglosszikus megközelítései (Blackledge–Creese 2014), amelyek a nyelvi és szociokulturális diverzitás, az otthonról hozott tudás és nyelvi-kulturális források, a komplex kommunikatív repertoár szerepét és társadalmi (s iskolai) bevonását hangsúlyozzák (pl. Hélot 2012; Cummins 2007, 2021; García et al. 2016; Bartha 2002), s amelyek az előbbieknél a tanulási esélyegyenlőtlenségekkel és a társadalmi igazságosság kérdéseivel való kapcsolatát átfogó keretben szemlélik (Piller 2016; Avineri et al. 2019), a sikeres kommunikáció, tanulás, a nyelvi fejlesztés és identitáserősítés módszertani lehetőségeiről megkerülhetetlen alternatív válaszokat kínálnak. E területeken egyre több olyan nemzetközi és hazai kutatási eredmény áll – egymástól is gyakran elszigetelten vagy az eltérő fogalmi keretek okán látszólag átjárhatatlanul – rendelkezésre, amelyek a tanulás és oktatás magyarországi változatos tereiben, intézményi és használati kontextusaiban is releváns megoldási utakat javasolva új szempontú transzdiszciplináris kutatásokat és hatékonyabb fejlesztési stratégiák, módszerek kialakítását tennék lehetővé.

E kutatók számára nyilvánvaló, hogy a nyelv(oktatás)politikák csak akkor válhatnak valóban hatékonyra és ültethetők át a gyakorlatba, ha a nyelvi és kommunikatív források változatosságát figyelembe nem vevő vagy alulértékelő, normalizáló, monolingvis elfogultságot tükröző nézőpontok helyett használóközpontú, a komplex nyelvi ökológiákra és a sokszínűség kutatási bizonyítékaira alapozott és arra folyamatosan reflektáló megközelítést alkalmaznak (Gogolin 1994; Gramling–Wiggin 2018; Romanek 2014).

A tervezett panel e párbeszédhez és az átjárhatóság megteremtéséhez kíván hozzájárulni. A Nyelvtudományi Kutatóközpont Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézete Többszínűség és Edukációs Nyelvészeti Kutatócsoportja (s elődjeként 2008 és 2021 között az MTA NYTI Többszínűség Kutatóközpontja) fenti elvekre építő NyelvEsély, valamint Erasmus+ kutatásai és fejlesztései a marginalizált helyzetű és otthonról hozott repertoárjaik alulértékeltsége okán számos hasonló vonást mutató cigány, valamint siket gyermekek változatos csoportjai oktatásának támogatását, a nyelvi, szociokulturális hátrány differenciáltabb kritikai megközelítését, az írás, olvasás és szövegértés, a digitális kompetenciák és tudásszerzési módok fejlesztését célozzák (pl. Bartha et al. 2016, 2018; Bokor–Hattyár 2020).

Az MTA Tantárgypedagógiai Kutatási Programja keretében 2016 és 2021 között megvalósult munkálat a közösségek, gyermekek, szülők, kutatók és pedagógusok szoros együttműködésére épült, és számos fontos szempontot tárt fel a siket vagy halló családban szocializálódó, vizuálisan orientált siket, valamint a hagyományos cigány közösségekben élő, ugyancsak változatos nyelvi háttérű cigány/roma gyermekek tudásszerzési esélyeihez, valamint az oktatási hatékonyság javításának módjaihoz kapcsolódóan. A különböző innovatív bevonási formákon alapuló részvételi módszertannak köszönhetően a projekt során a nyelvi tudatosság és a szociokulturális sokszínűség reflexív megközelítéseire építő anyagokon és módszereken túl a közösségek tagjainak aktív bevonásával (Bartha–Holecz 2017; Bartha–Romanek 2017) erős partnerségi hálózat jött létre, amely hitelesítő alapot nyújt újabb, jelenleg három országban zajló kutatásainkhoz és módszertani fejlesztéseinkhez.

A főbb alapvetéseket, célokat, az érintett közösségekkel, pedagógusokkal, szülőkkel, nyelvészekkel és más diszciplináris területek szakembereivel közösen megvalósított munkálatoknak egy portálon (<http://edulingua.net/edupage>) nemrégiben hozzáférhetővé tett főbb eredményeit, valamint a továbblépés irányait bemutató előadásokat a diverzitás, lokalitás és részvételiség fogalmai keretezik.

Kulcsszavak: cigány és siket gyermekek oktatása, nyelvi és szociokulturális diverzitás, lokalitás és részvételiség, tanulás, NyelvEsély, Erasmus+

Irodalom

- Avineri, Netta – Graham, Laura R. – Johnson, Eric J. – Riner, Robin Conley – Rosa, Jonathan (eds.) 2019. *Language and Social Justice in Practice*. New York: Routledge.
- Bartha Csilla 2002. Nyelvi hátrány és iskola. *Iskolakultúra* 12.6–7: 84–93.
- Bartha Csilla – Hámori Ágnes – Holecz Margit 2018. Kölcsönös bevonódás, korpuszalapúság, multidiszciplinaritás a JelEsély és NyelvEsély projektekben: Az oktatási nyelvi tervezés egy lehetséges szociolingvisztikai modellje. In Balázs Géza – Lengyel Klára (szerk.) *Grammatika és oktatás – időszerű kérdések. Struktúra, funkció, szemiotika, hálózat*. Budapest: ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék – Inter (IKU) – Magyar Szemiotikai Társaság. 373–400.
- Bartha Csilla – Holecz Margit 2017. *Esélyteremtés, kölcsönös bevonódás és a jelnyelvi szten-derdizáció dilemmája: A JelEsély projektum céljai, módszerei és eredményei*. In Élőnyelvi kutatások és a dialektológia. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület (EME). 205–212.
- Bartha Csilla – Romanek Péter Zalán 2017. *Multimodalitás, hitelesség, résztvevői szerepek a siketoktatásban – Tények, lehetőségek, távlatok*. Kézirat.
- Bartha Csilla – Holecz Margit – Romanek Péter Zalán 2016. Bimodális kétnyelvűség, nyelvi-szociokulturális változatosság és hozzáférés: A JelEsély modell eredményei és távlatai. In Bartha, Csilla (szerk.): *A többnyelvűség dimenziói: terek, kontextusok, kutatási távlatok. Általános Nyelvészeti Tanulmányok XXVIII*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 337–370.

- Bokor Julianna – Hattyár Helga 2020. Nyelvi fejlődés, nyelvi hozzáférés – Siket gyerekek magyar nyelvi kompetenciái. In Heltai János Imre – Oszkó Beatrix (szerk.): *Nyelvi repertoárok a Kárpát-medencében és azon kívül. Válogatás a 20. Élőnyelvi Konferencia (Budapest, 2018. augusztus 30. – szeptember 1.) előadásaiból*. Budapest: Nyelvtudományi Intézet. 104–122.
- Creese, Angela – Blackledge, Adrian 2014. *Heteroglossia as Practice and Pedagogy*. Springer.
- Cummins, Jim 2021. *Rethinking the Education of Multilingual Learners: A Critical Analysis of Theoretical Concepts*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Cummins, Jim 2007. Rethinking Monolingual Instructional Strategies in Multilingual Classrooms. *Canadian Journal of Applied Linguistics* 10: 221–240.
- García, Ofelia – Ibarra Johnson, Susana – Seltzer, Kate 2016. *The translanguaging classroom: Leveraging student bilingualism for learning*. Philadelphia, PA: Caslon.
- Gramling, David – Wiggin, Bethany 2018. The Fall, or the Rise, of Monolingualism? *German Studies Review* 41/3: 457–463.
- Piller, Ingrid 2016. *Linguistic Diversity and Social Justice: An Introduction to Applied Sociolinguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- Romanek Péter Zalán 2014. *A siket közösség manifestuma*. Kézirat.

Bartha Csilla nyelvész. A Nyelvtudományi Kutatóközpont, Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézetének tudományos tanácsadója, a Többsnyelvűségi és Edukációs Nyelvészeti Kutatócsoport vezetője, korábban az MTA NYTI 2008 és 2021 között működött Többsnyelvűségi Kutatóközpontjának alapító központvezetője. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete Mai Magyar Nyelvi Tanszékének habilitált egyetemi docense, a Nyelvtudományi Doktori Iskola oktatója. Kutatási területei a szociolingvisztika, a két- és többsnyelvűség, diskurzuselemzés, multimodalitás, jelnyelvek, részvételi kutatások marginalizált csoportokkal, különösen cigány és siket közösségekkel, kritikai edukációs nyelvészet.

Bokor Julianna¹, Hattyár Helga^{1,2}

Nyelvtudományi Kutatóközpont¹, Eötvös Loránd Tudományegyetem²

bokorjuli@gmail.com, hattyar.helga@btk.elte.hu

KOMPETENCIAMÉRÉSI MÓDSZEREK TESZTELÉSE SIKETISKOLAI DIÁKOK BEVONÁSÁVAL

A tanulók, tanárok, szülők és a siket közösség közreműködésével zajló oktatási folyamat, az alkalmazott módszerek hatékonyságának felmérése érdekében rendszeres iskolai mérésekre van szükség. Az így kapott eredmények ideális esetben képet adnak a tanulók haladásáról, hozzájárulnak az egyéni és csoportos fejlesztési tervek meghatározásához, új módszertani megoldások felé terelik az oktatási folyamat szereplőit.

Mivel a közoktatásban részt vevő siket (és nagyothalló) tanulók fejlődéséről, teljesítményéről, képességeiről (Romanek 2017) nincsenek hozzáférhető hivatalos adatok (Bartha 2004; Bartha et al. 2018; Bokor–Hattyár 2020), annak érdekében, hogy kutatócsoportunk hozzájárulhasson új és hatékony módszertani megoldások kikísérletezéséhez, illetve adaptálásához, saját mérési eszközt kellett kidolgozni (Hattyár 2000; Bokor et al. 2021), olyat, amellyel mind a bemeneti, mind a kimeneti kompetenciák felmérhetők. Ennek a mérési eszköznek a részeit, alkalmazásának lehetőségeit és korlátait az annak tesztelésekor gyűjtött adatok segítségével mutatjuk be az előadásban.

Kulcsszavak: jelnyelv, siketiskola, oktatás, kompetenciák, mérés

Irodalom

- Bartha Csilla 2004. Siket közösség, kétnyelvűség és a siket gyermekek kétnyelvű oktatásának lehetőségei. In Ladányi Mária – Dér Csilla – Hattyár Helga (szerk.): „...még onnét is eljutni túlra...” *Nyelvészeti és irodalmi tanulmányok Horváth Katalin tiszteletére*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 313–332.
- Bartha Csilla – Bokor Julianna – Hattyár Helga 2018. Siket gyermekek jelnyelvi teljesítményének értékelése. Egy empirikus vizsgálat kezdeti lépései a JelEsély projekt keretében. In Balázs Géza – Lengyel Klára (szerk.): *Grammatika és oktatás – időszerű kérdések*. Budapest: ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék. 419–434.
- Bokor Julianna – Bartha Csilla – Hattyár Helga 2021. *Siketiskolai mérőeszköz-csomag*. (EDULINGUA kiadványok; sorozatszerkesztő: Bartha Csilla) Budapest: Nyelvtudományi Intézet Többszempontú Kutatóközpont – MTA Nyelvésély Szakmódszertani Kutatócsoport. 72.
- Bokor Julianna – Hattyár Helga 2020. Nyelvi fejlődés, nyelvi hozzáférés – Siket gyerekek magyar nyelvi kompetenciái. In Heltai János Imre – Oszkó Beatrix (szerk.): *Nyelvi repertórium a Kárpát-medencében és azon kívül. Válogatás a 20. Élőnyelvi Konferencia (Budapest, 2018. augusztus 30. – szeptember 1.) előadásaiból*. Budapest: Nyelvtudományi Intézet. 104–122.

Hattyár Helga 2000: A siketoktatás elméleti és gyakorlati kérdései. *Educatio* 9/4: 776–790.
Romanek Péter Zalán 2017. A prelingvális siketek nyelvelsajátítása – kitekintés. *Anyanyelvpedagógia*. <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=677> (2022. 09. 10.)

Bokor Julianna nyelvész. A Nyelvtudományi Kutatóközpont, Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézet Többnyelvűségi és Edukációs Nyelvészeti Kutatócsoportjának tudományos munkatársa, PhD-fokozattal rendelkezik. Kutatási területe a magyarországi siket közösség szociolingvisztikai kutatása, oktatáskutatás.

Hattyár Helga nyelvész. A Nyelvtudományi Kutatóközpont, Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézet Többnyelvűségi és Edukációs Nyelvészeti Kutatócsoportjának tudományos munkatársa, PhD-fokozattal rendelkezik. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának egyetemi adjunktusa. Kutatási területe a magyarországi siket közösség nyelvhasználata, alkalmazott nyelvészet, nyelvi szocializáció, oktatás.

Tima Péter¹, Tücsök Dorottya^{1,2}

Nyelvtudományi Kutatóközpont¹, Eötvös Loránd Tudományegyetem²

timapeter93@gmail.com¹, tucsok.dorottya@gmail.com²

MAGYAR JELNYELVI ÉS ROMANI NYELVI OKTATÁSNYELVÉSZETI FEJLESZTÉSEK: TANANYAGOK ÉS SEGÉDANYAGOK

Az előadás rövid betekintést nyújt a Nyelvtudományi Kutatóközpont, Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézet, Többszempvűségi és Edukációs Nyelvészeti Kutatócsoport NyelvEsély (MTA SZ-007/2016) projektumának tanulásközpontú jelnyelvi és romani nyelvi oktatásnyelvészeti fejlesztéseibe, többszempvű tan- és segédanyagaiba (Bartha 2021; TENyeK 2021a). A 2021-ben lezárult projekt kiemelt célja volt a siket gyermekek számára új mérési módszerek létrehozása (Bokor–Bartha–Hattyár 2021), valamint a változatos bemeneti kompetenciákkal rendelkező siket (hallássérült) gyermekek vizuális hozzáférését figyelembe vevő és a multimodális két-/többszempvűséget támogató oktatási segédanyagok kidolgozása (az eredmények megtalálhatóak a projekt honlapján: TENyeK 2021a), továbbfejlesztése, melyek siket, jelnyelvhasználó és halló diákok számára egyaránt hasznosak lehetnek: jelnyelvi tanulói szótár, oktatási fogalomtár, irodalom jelnyelven, e-learning tanulási segédanyagok, óvodai és iskolai tesztelt oktatási csomagok, általánosan használható jelnyelvi segédletek (lásd például: Bartha–Tóth 2020; Bartha–Tóth–Tóth 2021; Bognár–Bartha–Hattyár 2021; Szabó–Bartha–Hattyár 2021). A projekt további célja volt a romani–magyar kétnyelvű cigány gyermekek oktatását segítő, valamint a nyelvi erőforrások kiaknázását és a nyelvi kompetenciákat, identitást erősítő, tanulástámogató segédanyagok kidolgozása és fejlesztése: romani pedagógusszótár (Lakatos 2021), romani regionális szótár, romani alapszótár (TENyeK 2021b), cigány nyelvek és közösségek bibliográfia (Bartha–Tima–Tücsök 2020a), egyéb e-learning támogató anyagok (például Bartha–Tima–Tücsök 2020b).

Kulcsszavak: jelnyelv, romani nyelv, oktatásnyelvészet, többszempvűség, segédanyagok, fejlesztések, NyelvEsély, Erasmus+

Irodalom

Bartha Csilla – Tima Péter – Tücsök Dorottya 2020a. *Cigány nyelvek, közösségek és kultúrák Magyarországon. Multidiszciplináris bibliográfia*. In Bartha Csilla (szerk.): *Edulingua Tematikus Füzetek* 5. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet, Többszempvűségi Kutatóközpont. http://edulingua.net/document/Cig%C3%A1ny%20nyelvek-k%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9gek_bibliogr%C3%A1fia.pdf (2022. 09. 16.)

- Bartha Csilla – Tima Péter – Tücsök Dorottya 2020b. *Cigány nyelvek, kultúrák: Audiovizuális gyűjtemény*. In Bartha Csilla (szerk.): *Edulingua Tematikus Füzetek* 6. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet, Többsnyelvűségi Kutatóközpont. http://edulingua.net/document/Cig%C3%A1ny-nyelvek_kult%C3%BAr%C3%A1k_Audiovizu%C3%A1lis-gy%C5%B1jtem%C3%A9ny.pdf (2022. 09. 16.)
- Bartha Csilla – Tóth Etelka – Tóth Tibor 2021. *A magyar jelnyelvi – magyar nyelvi multimodális oktatási szótári és e-learning fejlesztés*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet, Többsnyelvűségi Kutatóközpont, MTA NyelvEsély Szak módszertani Kutatócsoport. http://edulingua.net/document/BCS_TE_Sz%C3%B3t%C3%A1r%20-E-learning%20-%20fejleszt%C3%A9s_2021.pdf (2022. 09. 16.)
- Bartha Csilla – Tóth Etelka 2020. *Kétnyelvű tudásépítés. A NyelvEsély online multimodális szótár fejlesztési munkálatai*. In Istók Béla – Lőrincz Gábor – Lőrincz Julianna – Simon Szabolcs (szerk.): *Tankönyvkutatás – fordított tankönyvek – kétnyelvűség. A Variológiai Kutatócsoport 9. nemzetközi tankönyvkutató szimpóziumának tanulmányai*. Komárom: Selye János Egyetem Tanárképző Kara. 105–128.
- Bartha Csilla 2021. *Tantárgypedagógiai záróbeszámoló. MTA-NYTI NyelvEsély Szak módszertani Kutatócsoport*. A Magyar Tudományos Akadémia honlapja. https://mta.hu/data/dokumentumok/Tantargy-pedagogiai%20program/Z%C3%A1r%C3%B3be-sz%C3%A1mol%C3%B3k/Bartha_Csilla_zarobeszamolo.pdf (2022. 09. 16.)
- Bognár Judit – Bartha Csilla – Hattyár Helga 2021. Óvodai fejlesztő munka a cinkotai úti partnerintézményben. In Bartha Csilla (szerk.): *Edulingua módszertani fejlesztések: háttérkutatás*. Budapest: Nyelvtudományi Intézet, Többsnyelvűségi Kutatóközpont. <http://edulingua.net/document/%C3%93vodai%20fejleszt%C5%91%20munka.pdf> (2022. 09. 16.)
- Bokor Julianna – Bartha Csilla – Hattyár Helga 2020. *Siketiskolai mérőeszköz-csomag*. In Bartha Csilla (szerk.): *Edulingua Tematikus Füzetek, módszertani fejlesztések*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet, Többsnyelvűségi Kutatóközpont, MTA NyelvEsély Szak módszertani Kutatócsoport. <http://edulingua.net/edupage/hu/siketiskolai-me-reoeszkoz-csomag/> (2022. 09. 16.)
- Lakatos Péter 2021. *Romani–magyar szótár pedagógusok részére. Módszertani leírással (módszertani anyag)*. In Bartha Csilla (szerk.): *Edulingua Tematikus Füzetek, módszertani fejlesztések*. Budapest: Nyelvtudományi Intézet, Többsnyelvűségi Kutatóközpont, MTA NyelvEsély Szak módszertani Kutatócsoport. http://edulingua.net/document/Romani_magyar_pedag%C3%B3gussz%C3%B3t%C3%A1r.pdf (2022. 09. 16.)
- Szabó Éva – Bartha Csilla – Hattyár Helga 2021. *Mesére épülő e-learning fejlesztés*. In Bartha Csilla (szerk.): *Edulingua módszertani fejlesztések: háttérkutatás*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet, Többsnyelvűségi Kutatóközpont. <http://edulingua.net/document/Mes%C3%A9re%20%C3%A9p%C3%BCl%C5%91%20e-learningfejleszt%C3%A9s.pdf> (2022. 09. 16.)

Többsnyelvűségi és Edukációs Nyelvészeti Kutatócsoport (TENyeK) 2021a. *Edulingua portál*. Az MTA-NYTI NyelvEsély Szakmódszertani Kutatócsoport honlapja. <http://edulingua.net> (2022. 09. 16.)

Többsnyelvűségi és Edukációs Nyelvészeti Kutatócsoport (TENyeK) 2021b. *Romani alapszótár*. http://e-ducating.hu/nyeszotar/?search_word=&search_category_5=cerhar&search_signlang=%2C&dictionary=&id=search. (2022. 09. 16.)

Tima Péter tudományos segédmunkatárs. A Nyelvtudományi Kutatóközpont Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézet, Többsnyelvűségi és Edukációs Nyelvészeti Kutatócsoport munkatársa. Kutatási területe a szociolingvisztika, a nyelvi változatosság, valamint a két- és többsnyelvűség fogalmának elméleti és empirikus vizsgálata az oktatással összefüggésben.

Tücsök Dorottya nyelvész PhD-hallgató, tudományos segédmunkatárs. A Nyelvtudományi Kutatóközpont Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézet, Többsnyelvűségi és Edukációs Nyelvészeti Kutatócsoport munkatársa. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Nyelvtudományi Doktori Iskolájának hallgatója, a Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet óraadója. Kutatási területe a szociolingvisztika, nyelvi és szociokulturális változatosság, oktatás.

Bartha Csilla^{1,2}, Hámori Ágnes²

Nyelvtudományi Kutatóközpont¹, Eötvös Loránd Tudományegyetem²

bartha.tkk@gmail.com, krokodeal1@gmail.com

DIGITÁLIS OKTATÁS A CIGÁNY GYERMEKEK SZEMSZÖGÉBŐL: NEHÉZSÉGEK, VÁGYAK, TAPASZTALATOK ÉS BEVÁLT MÓDSZEREK A COVIDKORSZAK IDEJÉN ÉS UTÁN

Az elmúlt másfél évben különböző módszerekkel és diszciplináris keretben folyamatosan születtek kutatások a Covid19 alatti digitális oktatás hatásairól (Hancock et al. 2020; Manzoor–Bart 2021; Pattnaik–Renck Jalongo 2022; Patrinos et al. 2022), illetve a marginalizált nyelvi csoportok nyelvi hozzáféréseinek problémáiról (Piller et al. 2020; Kersten-Parrish 2021). Jó néhány vizsgálat igazolta, hogy a „digitális” otthonoktatás számos nehézséggel járt, különösen a cigány diákok körében, súlyosan növelve az iskolai lemaradás és lemorzsolódás veszélyét is (Roma Oktatási Alap 2020; UNICEF 2020; Korunovska–Jovanovic 2020; Kende et al. 2021). E problémák hátterében szociális, szociokulturális, technológiai és nyelvi tényezők egyaránt állnak. Az előadás első része ezeket tekinti át, majd röviden bemutatunk néhány, a kutatócsoport által a pandémia idején létrehozott cigány nyelvű digitális segédanyagot (<http://edulingua.net/edupage/hu/covid>). Az előadás további részében egy gyermekek, szüleik és tanáraik tapasztalatainak és eltérő nézőpontjainak egyidejű megismerését célzó felmérésünk alapján a megkérdezett csoportok által eltérően azonosított problémák mellett kiemeljük azokat a tapasztalatokat is, amelyek rávilágítottak a cigány gyermekek oktatásában jól alkalmazható, bevált digitális módszertani megoldásokra, kiaknázható lehetőségekre, valamint alapvető és lényeges módszertani-technikai sarokpontokra. Minthogy az eredményes, „méltányos”, „befogadó” digitális oktatás megvalósulásához, a gyermekek oktatásbeli hátrányának csökkentéséhez nem elegendő a digitális átalakítás irányelvekkel való szabályozása, a digitális közoktatásbeli (egyen)tartalmak megléte vagy önmagában az eszközökhöz való hozzáférés, a különböző nyelvi, kulturális és szociális hátterű cigány gyermekek nézőpontját és a helyi viszonyokat is bevonó megközelítés a járvány utáni időszakra is támpontokat nyújthat e gyermekek oktatását, tanulását támogató „posztokovid-generációs” módszerek és digitális anyagok kidolgozásához.

Kulcsszavak: Covid19 hatásai, lemorzsolódás, cigány gyermekek nézőpontja, méltányos digitális oktatás

Irodalom

Hancock, Dorn E. B. – Sarakatsannis, J. – Viruleg, E. 2020. COVID-19 and learning loss – disparities grow and students need help. McKinsey & Company, December 8: 6–7.

- Kende Ágnes – Messing Vera – Fejes József 2021. Hátrányos helyzetű tanulók digitális oktatása a koronavírus okozta iskolabezárás idején. *Iskolakultúra* 31/2: 76–97.
- Kersten-Parrish, Sara 2021. De-Masking deafness: Unlearning and Reteaching Disability During a Pandemic. *Disability Studies Quarterly* 41.3. <https://dsq-sds.org/index.php/dsq/article/view/8329/6185> (2021. 10. 28.)
- Korunovska, Neda – Jovanovic, Zeljko 2020. *Roma in the COVID-19 Crisis. An Early Warning from Six EU Member States*. Open Society Foundations. <https://www.opensocietyfoundations.org/uploads/2f2efd8a-8ba5-4ac4-8aee-ae0dcd2933ca/roma-in-the-covid-19-crisis-20200428.pdf>
- Manzoor, Romana – Bart, Wayne 2021. Expanding Equitable Access or Exacerbating Existing Barriers? Reexamining Online Learning for Vulnerable Student Populations. In Chan, Roy Y. – Bista, Krishna – Allen, Ryan M. (eds.): *Online Teaching and Learning in Higher Education during COVID-19: International Perspectives and Experiences*. New York & London: Routledge. 107–119.
- Neumann Eszter 2021. Társadalmi szolidaritás és otthonoktatás a koronavírus első hullámában. *Regio* 29/2: 105–129.
- Patrinos, Harry Anthony – Vegas, Emiliana – Carter-Rau, Rohan 2022. An Analysis of COVID-19 Student Learning Loss. *Policy Research Working Paper 10033*. World Bank Group Education Global Practice. <https://www.worldbank.org/en/research/brief/world-bank-policy-research-working-papers>. (2022. 09. 07.)
- Pattnaik, Jyotsna – Renck Jalongo, Mary (eds.) 2022. *The Impact of COVID-19 on Early Childhood Education and Care International Perspectives: Challenges, and Responses*. Cham: Springer.
- Piller, Ingrid – Zhang, Jie – Jia Li 2020. Linguistic diversity in a time of crisis: Language challenges of the COVID-19 pandemic. *Multilingua* 39/5:503–515.
- Reimers, Fernando M. (szerk.) 2022. *Primary and Secondary Education During Covid-19: Disruptions to Educational Opportunity During a Pandemic*. Cham: Springer.
- Roma Oktatási Alap 2020. Roma Education Fund's statement on COVID 19 affecting Roma communities and access to education. <https://www.romaeducationfund.org/wp-content/uploads/2020/04/Roma-Education-Fund-Statement-on-COVID-19-pandemic.pdf> (2023. 04. 02.)
- UNICEF 2020. *UNICEF report: COVID-19 pandemic increases risks to vulnerable children and their families in Romania. The Rapid Assessment carried out by UNICEF together with its partners identifies problems and recommends solutions*. UNICEF Romania, 2020 .04. 29. <https://www.unicef.org/romania/press-releases/unicef-report-covid-19-pandemic-increases-risks-vulnerable-children-and-their> (2023. 04. 02.)

Hámori Ágnes nyelvész. A Nyelvtudományi Kutatóközpont Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézete Többszínű és Edukációs Nyelvészeti Kutatócsoportjának tudományos munkatársa, PhD-fokozat. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara Nyelvtudományi Doktori Iskolájának oktatója. Kutatási területe a társalgáselemzés, interakciós szociolingvisztika, kétnyelvűség, gyermekkori nyelvelsajátítás, magyar jelnyelv, metapragmatika, oktatástudomány.

Bartha Csilla^{1,2} Rézműves Melinda²

Nyelvtudományi Kutatóközpont¹, Eötvös Loránd Tudományegyetem²

bartha.tkk@gmail.com, melinda.rezmuves@gmail.com

FENNTARTHATÓ NYELVI ÉS KULTURÁLIS SOKSZÍNŰSÉG ÉS A KÖZÖSSÉGI RÉSZVÉTELI KUTATÁSOK TÁVLATAI – A NYELVESÉLYTŐL AZ ERASMUS+ ROMANI DIGITÁLIS TUDÁSTÉR FELÉ

A bemutatott projekt működésének alapja és kiemelt módszertani elve a kölcsönös részvételre épülő, a gyakorlati szakemberek mellett magukat a közösségeket is mindvégig kutatási partnernek tekintő bevonódó szemlélet, melynek hodászi alapjait (Rézműves 2020), helyi gyakorlatait és néhány eredményét mutatjuk be az előadás első részében. A helyi kutatásokra és fejlesztésekre nagyban alapozva 2021-től nemzetközi együttműködésben (Erasmus+ partnerek: Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége, Selye János Egyetem) szélesítjük a szociolingvisztikai elrendezések és a módszertani lehetőségek körét. A NyelvEsély projekt eredményeire is építve jelenleg a hazai és két szomszédos ország magyarságával együtt élő cigány/roma közösségek gyermekeinek tanulási esélyeit és interkulturális kompetenciáit erősítő, a helyi romani változatokat és beszédmódokat bevonó, online többnyelvű tanulástámogató anyagokat létrehozó Romani Digitális Tudástér (Bartha 2021) című munkálat megvalósítása folyik, melynek céljait és néhány részeredményét mutatjuk be röviden az előadás második részében. Az új projekt fókuszában a gyermekek mellett tanáraik állnak. Különösen fontos a pedagógusok reflexív készségeinek megerősítése (Muñiz 2019; Cummins 2021), valamint olyan módszerek és ajánlások kidolgozása, amelyek segítik, hogy a tanítás-tanulás gyakorlatában a közös tudásépítés tudatosan kapcsolódjon össze a tanulók mindennapi életével, nyelvi, kulturális hátterével és forrásaival. A tanár tevékenysége a diákok bevonásával támogatni képes a tanulás iránti motivációikat, erősítheti etnikai és kulturális identitásukat (Freire 1970/2000), valamint reflexív gondolkodásuk és metakommunikatív stratégiáik kialakulását és fejlődését. A heteroglosszikus szemlélet, a diverzitás helyi viszonyokra építő fenntartható iskolai és közösségi gyakorlattá tétele (Ladson-Billings 2014; Paris–Alim 2017; Avineri et al. 2019) önálló tudásszerzésüket is segítheti az egyre komplexebb, globális világ összekapcsolódó online és offline tereiben.

Kulcsszavak: kölcsönös részvétel, helyi gyakorlat, reflexív készségek, tudatosság, heteroglosszikus szemlélet, fenntarthatóság, Romani Digitális Tudástér

Irodalom

Avineri, Netta – Graham, Laura R. – Johnson, Eric J. – Riner, Robin Conley – Rosa, Jonathan (eds.): *Language and Social Justice in Practice*. New York: Routledge.

- Bartha Csilla 2021. *Az Erasmus+: Romani Digitális Tudástér: Innovatív romani–magyar digitális oktatási-kulturális kompetenciafejlesztés és segédanyag-csomag létrehozása regionális modellek alkalmazásával projekt célkitűzései és megvalósítási lépései*. Romani Digitális Tudástér. Előadás elhangzott: ERASMUS+ Nemzetközi partnertalálkozó. Budapest, 2021. 06. 24.
- Cummins, Jim 2021. *Rethinking the Education of Multilingual Learners: A Critical Analysis of Theoretical Concepts*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Freire, Paulo 1970/2000. *Pedagogy of the Oppressed*. Continuum. 30th Anniversary Edition.
- Ladson-Billings, Gloria 2014. Culturally Relevant Pedagogy 2.0: a.k.a. the Remix. *Harvard Educational Review* 84/1: 74–84.
- Muñiz, Jenny 2019. *Culturally Responsive Teaching: A Reflection Guide*. New America.
- Paris, Django – Alim, H. Samy (eds.) 2017. *Culturally sustaining pedagogies: Teaching and learning for justice in a changing world*. New York: Teachers College Press.
- Rézműves Melinda 2020. A falusi nyelvi tájkép a hodászi roma közösségben. In Borbély Anna (szerk.): *Nemzetiségi nyelvi tájkép Magyarországon*. Budapest: Nyelvtudományi Intézet. 209–226.

Bartha Csilla nyelvész. A Nyelvtudományi Kutatóközpont Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézetének tudományos tanácsadója, a Többsnyelvűségi és Edukációs Nyelvészeti Kutatócsoport vezetője, korábban az MTA NYTI 2008 és 2021 között működött Többsnyelvűségi Kutatóközpontjának alapító központvezetője. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete Mai Magyar Nyelvi Tanszékének habilitált egyetemi docense, a Nyelvtudományi Doktori Iskola oktatója. Kutatási területei a szociolingvisztika, a két- és többsnyelvűség, diskurzuselemzés, multimodalitás, jelnyelvek, részvételi kutatások marginalizált csoportokkal, különösen cigány és siket közösségekkel, kritikai edukációs nyelvészet.

Rézműves Melinda néprajzkutató, óvodapedagógus, szakmai munkatárs, vezető tapasztalati szakértő. A Nyelvtudományi Kutatóközpont Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézet Többsnyelvűségi és Edukációs Nyelvészeti Kutatócsoportjának munkatársa, romani/cigány nyelvi szakértője. A Pécsi Tudományegyetem néprajz-kulturális antropológia PhD-programjának abszolutóriummal rendelkező hallgatója. Nevéhez fűződik a 2001-ben szülőfalujában, Hodászon felavatott első Roma Tájház létrehozása. A Közművelődési és Vidékfejlesztési Programiroda Egyesület vezetőjeként 2014-ben létrehozta Hodászon az Alkotóházat, amely a helyi közösségnek, valamint a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében élő roma közösségeknek módszertani intézményként szolgál a közművelődés és vidékfejlesztés területén. A közösségért végzett munkájáért 2012-ben Magyar Arany Érdemkereszt kitüntetést kapott. 2020-ban a Magyar Tudományos Akadémia Tantárgy-pedagógiai Kutatási Programjának keretében elnöki elismerésben részesült.

HETEROGÉN NYELVI HÁTTERŰ GYERMEKEK A KÖZOKTATÁSBAN

Szervező: Schmidt Ildikó

Márku Anita¹, Schmidt Ildikó²

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem¹, Károli Gáspár Református Egyetem²

marku.anita@uni-eszterhazy.hu¹, schmidt.ildiko@kre.hu²

UKRAJNÁBÓL MAGYARORSZÁGRA ÉRKEZŐ GYERMEKEK ISKOLAI INKLÚZIÓJA

1. RÉSZVÉTELISÉG: KUTATÁSI CÉLOK ÉS ELJÁRÁSOK

Az Ukrajnában kialakult háborús helyzet miatt 2022. február 24. óta nagy számban érkeztek menekülők Magyarországra. A fegyveres konfliktus kirobbanásakor nem lehetett tudni, mennyi ideig tart majd, és most sem látszik még, mikor lehet vége. Így a családok egy része úgy döntött, hogy gyermekeiket érkezésük után nem sokkal a 2021/22-es tanév tavaszi félévére már beiskolázzák Magyarországon, és nem vagy nem csak az ukrán közoktatásban folytatják online formában az iskolaévet. Az ideiglenesen vagy tartósan itt maradt gyermekek egy része viszont csak most, a 2022/2023-as tanévben kezdte meg tanulmányait a magyar közoktatásban.

A kutatásunk a fentebb csak nagy vonalakban vázolt helyzetben a gyermekek beiskolázására és a lakóhelyük megváltozásának megélésére, tapasztalataik feltárására irányul.

Kutatásmódszertani szempontból a részvételi szemléletet követjük, tekintettel arra, hogy elsősorban a gyerekek tapasztalatait szeretnénk megismerni. Az adatgyűjtés folyamatába a gyerekekkel szoros érzelmi és bizalmi viszonyban álló személyeket vonunk be (szülők, családtagok, tanárok). Többféle módon jutunk adatokhoz is: (1) célzott interjú, (2) a mindennapi élet interakciói (3) és ezek interpretációi hangfelvétel vagy naplójegyzet formájában, (4) lehetőség szerint hang- és videóanyag.

A kutatás résztvevői között négy, egymástól nyelvileg (is) eltérő csoport szerepel, mert más-más komplex helyzetben vannak azok a gyerekek, akik magyarul beszélőként (Kárpátaljáról) érkeztek és kerülnek az oktatásba; vagy ukrán, vagy orosz első nyelvűként, akik egyáltalán nem beszélnek a magyart (Ukrajna bármely régiójából); s más a helyzet a heterogén nyelvi háttérű (vegyes házasságban felnövő) gyermekek esetében.

Előadásunkban tehát a kutatás céljainak, módszereinek, az adatgyűjtés lehetőségeinek és a kutatás érintettjeinek, résztvevőinek bemutatását tervezzük.

Kulcsszavak: közoktatás, heterogén nyelvi háttérű gyermek, egynyelvű gyermek, részvételi kutatás, adatgyűjtés

Irodalom

Bodó, Csanád – Barabás, Blanka – Fazakas, Noémi – Gáspár, Judit – Jani-Demetriou, Bernadett – Laihonon, Petteri – Lajos, Veronika – Szabó, Gergely 2022. Participation in sociolinguistic research. *Language and Linguistic Compass*.

Buchholz, Malte – Casillas, Dolores Inés – Lee, James S. 2016. Beyond empowerment: Accompaniment and sociolinguistic justice in a youth research program. In Lawson, Robert – Sawyers, Dave (eds.): *Sociolinguistic research: Application and impact*. London: Routledge. 25–44.

Svendsen, Bente Ailin 2018. The dynamics of citizen sociolinguistics. *Journal of Sociolinguistics* 22/2: 137–160.

Márku Anita nyelvész. Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Magyar Nyelvészeti Tanszékének egyetemi docense, a Nyelvtudományi Kutatóközpont tudományos munkatársa. Kutatási területe a két- és többnyelvűség, a kárpátaljai magyar nyelvhasználat vizsgálata szociolingvisztikai és internetes nyelvészeti aspektusokból.

Schmidt Ildikó a Károli Gáspár Református Egyetem egyetemi adjunktusa. Fő kutatási területe a két- és többnyelvűség, azon belül az intézménybeli nyelvi inklúzió vonatkozásai; a nyelvelsajátítás és a nyelvtanulás folyamatainak a kapcsolata, valamint a nyelvtudás dinamikus változásának feltérképezése magyar nyelvű beszélőket vizsgáló kutatásokon keresztül.

Schmidt Ildikó¹, Márku Anita²

Károli Gáspár Református Egyetem¹, Eszterházy Károly Katolikus Egyetem²
schmidt.ildiko@kre.hu¹, marku.anita@uni-eszterhazy.hu²

UKRAJNÁBÓL MAGYARORSZÁGRA ÉRKEZŐ GYERMEKEK ISKOLAI INKLÚZIÓJA 2. NARRATÍV ELEMZÉS

Az év eleje óta Ukrajnából Magyarországra az érkezett menekülők között sokan iskoláskorú gyermekek, akik a magyar közoktatásban folytatják tanulmányaikat. Voltak köztük, akik a 2021/22-es tanévben érkezésük után rögtön elkezdtek Magyarországon iskolába járni, az ő többségük magyar anyanyelvű. Ugyanakkor a tanulók jelentősebb része a mostani, 2022/23 tanévre iratkozott be. A nyelvtudásuk tekintetében jelentős különbségek mutatkoznak: magyar, ukrán és orosz anyanyelvű gyermekek egyaránt vannak; a Kárpátaljáról érkezők között vannak heterogén nyelvi háttérű tanulók, vagyis ukrán anyanyelvű, de magyarul jól tudók, ők többnyire magyar oktatási nyelvű iskolákba jártak korábban.

A kutatásunk a gyermekek beiskolázására és a lakóhelyük megváltozásának megélésére, valamint a mindeközben szerzett élményeik feltárására irányul. Kutatásmódszertani szempontból a részvételi szemléletet követjük (Bodó et al. 2022, Buchholz et al. 2016, Svendsen 2018), különös tekintettel arra, hogy gyerekek tapasztalatait szeretnénk megismerni. A kutatás során összegyűlt empirikus adatokon narratív elemzést is végzünk.

Előadásunkban a kutatásunk narratív elemzésre épülő részének néhány eredményét mutatjuk be. Ennek során annak leírására törekszünk, hogy milyen élményeket szereztek a gyermekek a Magyarországra településük során, illetve az azóta eltelt időszakban milyen módon változott az ezekhez való viszonyuk. Nyilvánvaló, hogy magyar nyelvtudás birtokában a gyermekek könnyebben kommunikálnak és illeszkednek be az osztályközösségekbe. Emellett kérdés, hogy ez mennyire érhető tetten a gyermekek perspektívájából kiindulva, illetve otthon, a családi környezetben mit mutatnak meg ebből szüleiknek. A tanulók miként érzékelik saját helyzetüket a közösségen belül, továbbá az őket tanító pedagógusok hogyan látják a társas beilleszkedésüket és a nyelvi inklúziójukat.

Kulcsszavak: részvételi kutatás, narratív elemzés, nyelvi inklúzió, heterogén nyelvi háttérű gyermekek, közoktatás

Irodalom

Bodó, Csanád – Barabás, Blanka – Fazakas, Noémi – Gáspár, Judit – Jani-Demetriou, Bernadett – Laihonon, Petteri – Lajos, Veronika – Szabó, Gergely 2022. Participation in sociolinguistic research. *Language and Linguistic Compass*.

- Buchholz, Malte – Casillas, Dolores Inés – Lee, James S. 2016. Beyond empowerment: Accompaniment and sociolinguistic justice in a youth research program. In Lawson, Robert – Sawyers, Dave (eds.): *Sociolinguistic research: Application and impact*. London: Routledge. 25–44.
- Svendsen, Bente Ailin 2018. The dynamics of citizen sociolinguistics. *Journal of Sociolinguistics* 22/2: 137–160.

Márku Anita nyelvész. Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Magyar Nyelvészeti Tanszékének egyetemi docense, a Nyelvtudományi Kutatóközpont tudományos munkatársa. Kutatási területe a két- és többnyelvűség, a kárpátaljai magyar nyelvhasználat vizsgálata szociolingvisztikai és internetes nyelvészeti aspektusokból.

Schmidt Ildikó a Károli Gáspár Református Egyetem egyetemi adjunktusa. Fő kutatási területe a két- és többnyelvűség, azon belül az intézménybeli nyelvi inklúzió vonatkozásai; a nyelvelsajátítás és a nyelvtanulás folyamatainak a kapcsolata, valamint a nyelvtudás dinamikus változásának feltérképezése magyar nyelvű beszélőket vizsgáló kutatásokon keresztül.

Vermeki Boglárka

Belgrádi Egyetem

vermekiboglarka@yahoo.com

KÜLFÖLDI GYERMEKEK LEHETŐSÉGEI A MAI MAGYAR ISKOLARENDSZERBEN

Az előadás célja egy általános bevezető kép adása arról, hogy milyen lehetőségei vannak azoknak a nem magyar anyanyelvű gyermekeknek ma, akik valamilyen indokból nálunk szeretnék folytatni tanulmányaikat, valamint milyen kihívásokkal kell szembenéznük azoknak a pedagógusoknak – legyenek szaktanárok, osztályfőnökök, osztálytanítók vagy akár intézményvezetők –, akiknek az iskolájába más oktatási háttérrel rendelkező, magyarul egyáltalán nem vagy kevésbé beszélő gyermekek kerültek. Az összefoglaló három, egymással szorosan összefüggő, aktuális témára tér ki részletesebben. Ezek közül az első a nem magyar gyermekek értékelésének lehetőségei, valamint hogy milyen szempontokat érdemes a pedagógusoknak és intézményvezetőknek figyelembe venni az értékeléskor, hogy ne érje sok hátrány a külföldi gyermekeket. A második téma a nyelvi fejlesztés kérdése: kik, mikor és hogyan segíthetik a tanulók nyelvi inklúzióját, mikor mondhatjuk, hogy a gyermekek már tudnak magyarul annyira, hogy megértik a szaktárgyakat, valamint hogy mi a különbség az általános nyelvismeret és a szaktárgyak nyelve között (vö. Cummins 2008). Ehhez a témához kapcsolódóan végül szó esik a tantárgyi felzárkóztatásról. Arról, hogy hogyan érdemes a pedagógusoknak a hozzájuk kerülő külföldi gyermekek szaktárgyi tudását fejleszteni.

Kulcsszavak: közoktatás, gyermekek, nem magyar anyanyelvű tanulók, többnyelvű gyermekek, nyelvi inklúzió, szaktárgyi felzárkóztatás

Irodalom

Cummins, Jim 2008. BICS and CALP: Empirical and theoretical status of the distinction.

In Street, Brian – Hornberger, Nancy H. (eds.): *Encyclopedia of Language and Education*. 2nd Edition, Volume 2: Literacy. New York: Springer. 71–83.

Vermeki Boglárka a Belgrádi Egyetem Filológiai Karának Hungarológiai Tanszékén vendégoktató, magyar nyelvi lektor. Korábban nyolc éven keresztül az Orchidea Magyar–Angol Két Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola és Gimnázium tanára, valamint tagintézményvezető-helyettese volt. Alkalmazott nyelvészeti doktori tanulmányait a Pécsi Tudományegyetemen folytatja.

Takács Péter

Deutsche Schule Budapest
ptakacs@deutscheschule.hu

TANULÁSSZERVEZÉS KÉTNYELVŰ GYERMEKEKNEK AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA ALSÓ TAGOZATÁN

A magyarországi közoktatásban ebben az évben ugrásszerűen megemelkedett a külföldi gyermekek száma. Az újonnan megjelent tanulók körében két nagy csoport van: azok a gyermekek, akik tudnak magyarul, és azok, akik nem. Előadásomban a fent említett második csoportra koncentrálok. A magyarul tudók köre tovább nivellálódik aszerint, hogy magyar vagy nem magyar iskolában tanultak korábban. A magyar intézményekben tanulók nyelvhasználatában, noha tudnak magyarul, mégis mutatkoznak eltérések. Ennek okai az oktatási rendszerek különbségeiben, valamint a tanulásszervezés során a készségfejlesztés tanításban betöltött szerepének eltéréseiben ragadhatók meg leginkább. A tapasztalatok alapján ezen gyermekek nyelvi fejlesztése hasonló módon történik, mint a kétnyelvű gyermekeké. Vizsgálatom fókuszában az általános iskola alsó tagozatában részt vevő gyermekek állnak. A különböző iskolatípusok ellenére az érintett korcsoport esetében a beszéd és a beszédértés szintje közel azonos, ezért a jelen munkában az írás- és olvasástanulás, az írás- és olvasás-készségfejlesztés kap kitüntetett hangsúlyt. A kétnyelvű gyermekeknél a természetes nyelvhasználat válik kitüntetetten fontossá, ami biztosítja számukra az életkoruknak megfelelő ismeretek elsajátítását, valamint a mindennapi, szociális életben való aktív részvételt.

Ebben az értelemben a tananyag, a tanulásszervezés és a tanítási technikák tartalmi összetevői arányaiban megváltoznak. A hagyományos felosztás – irodalom és nyelvtan – struktúrája átalakul. Ezen gyermekeknek nincs szükségük a nyelvhasználatot övező metanyelvi – nyelvtani – ismeretek elsajátítására. A szabályok helyét nyelvi panelek veszik át, míg az irodalomelmélet és kronológia helyét a szövegértés és szövegalkotás kreatív formái.

Előadásomban arra kívánok kitérni, hogy a magyarul nem tudó gyermekek nyelvi fejlesztésében miként tud hatékonyan érvényesülni a kétnyelvű gyermekek nyelvi fejlesztése.

Kulcsszavak: kétnyelvűség, írás-, olvasás-készségfejlesztés, alsó tagozat, szövegértés, szövegalkotás

Takács Péter tanár. A Deutsche Schule Budapest tizenkét évfolyamos gimnázium magyar irodalom és nyelvtan és magyar mint idegen nyelv szakos tanára. Fő kutatási területe a két- és többnyelvű gyermekek nyelvi fejlesztése a családi és az intézményi nyelvpolitika tükrében.

SZEKCIÓELŐADÁSOK

**Berente Anikó¹, Kontra Miklós², Németh Miklós³,
Schirm Anita⁴, Sinkovics Balázs⁵**

Szegedi Tudományegyetem^{1,3,4,5}, Károli Gáspár Református Egyetem²
anikbrnt2@gmail.com¹, kontram@gmail.com², nicola@hung.u-szeged.hu³,
schirmanita@gmail.com⁴, sinkovics24@gmail.com⁵

NYELVJÁRÁS, NYELVI ÉRTÉKÍTÉLETEK ÉS ISKOLAI NYELVHASZNÁLAT

Nyelvi vélekedések mintázatai Szegeden és környékén című kutatásunk a nyelvi-nyelvhasználati változások mozgatórugói közül a hétköznapi beszélőknek a nyelvhez és egyes nyelvváltozatokhoz tapadó hiedelmeire, ismereteire, vélekedéseire, attitűdjeire és ideológiáira irányul. Vizsgálatunkat egynyelvű környezetben, a dél-alföldi nyelvjárási régió Szeged környéki nyelvjárási csoportján belül végezzük: egy nagyvárosban (Szeged), egy kisebb városban (Hódmezővásárhely) és egy környékbeli kistelepülésen (Balástya). A célterület és nyelvjárás kiválasztását indokolja, hogy korábban már kiterjedt kutatásokat folytattunk a régióban (vö. Kontra–Németh–Sinkovics 2016), továbbá hogy egy viszonylag kevésbé stigmatizált nyelvjárás területén vizsgálódunk.

A nyelvi vélekedések feltérképezésére a Magyarországon eddig általánosan használt kérdőívnél pontosabb, megbízhatóbb mérőeszközöket használunk: egyéni strukturált szociolingvisztikai interjút, fókuszcsoportos interjút, ügynöktesztet. A felnőtt anyanyelvi beszélők mellett nagy hangsúlyt helyezünk pedagógusok – ezen belül magyartanárok – és diákok (1. és 8. osztályosok) megkérdezésére. A tanárokkal és diákokkal készített interjúkat kiegészítjük iskolai megfigyeléssel. A vizsgálat egyik fő kérdése, hogy hogyan vélekednek adatközlőink a nyelvjárások iskolai helyzetéről és szerepéről, és mi a pedagógusok szerepe a nyelvhasználat alakításában. A pedagógusokkal készített interjúk rávilágíthatnak arra, hogy a tanárok által közvetített nyelvi ideológiák közül melyek segítik és melyek veszélyeztetik a nyelvi sokszínűséget. A diákok adatai pedig megmutathatják, hogy mennyire erős a folytonosság a tanárok és diákok attitűdjeiben, értékítéleteiben és ideológiáiban.

Előadásunkban a kutatás elméleti alapjainak ismertetése mellett az iskolai hospitálások tapasztalatait, a különböző településtípusokon az ő-ző nyelvjárás iskolai használatát és megítélését mutatjuk be.

Kulcsszavak: nyelvi vélekedések, nyelvjárás, anyanyelv-oktatás, értékítéletek

Irodalom

Kontra Miklós – Németh Miklós – Sinkovics Balázs 2016. *Szeged nyelve a 21. században*. Budapest: Gondolat.

Berente Anikó nyelvész. A Szegedi Tudományegyetem BTK Magyar Nyelvészeti Tanszékének tudományos segédmunkatársa. Kutatási területe a szociolingvisztikához és a dialektológiához kötődik, résztvevője a Nyelvi vélekedések mintázatai Szegeden és környékén – Perceptuális dialektológiai vizsgálat című kutatási pályázatnak.

Kontra Miklós nyelvész. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvészeti Tanszékének professor emeritusa. 1985 és 2010 között az MTA Nyelvtudományi Intézetében az Élőnyelvi Osztály vezetője volt. 1990 és 2015 között a Szegedi Tudományegyetem Angol–Amerikai Intézetében volt professzor.

Németh Miklós nyelvész. A Szegedi Tudományegyetem BTK Magyar Nyelvészeti Tanszékének docense. A Nyelvi vélekedések mintázatai Szegeden és környékén – Perceptuális dialektológiai vizsgálat című kutatási pályázat vezetője. Kutatási területe a nyelvi formák és nyelvváltozatok megítélése.

Schirm Anita nyelvész. A Szegedi Tudományegyetem Magyar Nyelvészeti Tanszékének habilitált egyetemi docense, a Nyelvészet mindenkinek YouTube-csatorna készítője. Fő kutatási területe a diskurzuselemzés.

Sinkovics Balázs nyelvész. A Szegedi Tudományegyetem BTK Magyar Nyelvészeti Tanszékének adjunktusa. Fő kutatási területe a Szeged környéki nyelvjárás, a nyelvi értéktételek, nyelvi megbélyegzés.

Bernhardt Renáta

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem
bernhardt.renata@uni-eszterhazy.hu

KOMPARATÍV JELLEGŰ METAFORAVIZSGÁLAT A DIGITÁLIS OKTATÁS ÉS DIGITÁLIS NEMZEDÉK TANÍTÓI NÉZETEINEK TEKINTETÉBEN

A komparatív jellegű kutatás célja, hogy feltárja a tanítók digitális oktatással és digitális nemzedékekkel kapcsolatos nézeteit. A kvalitatív pedagógiai kutatási módszerek közül fenomenológiai kutatást, a metaforavizsgálatot alkalmaztunk (Armstrong et al. 2011), a kutatási mintát pedig 50 alsó tagozatos tanító (1–6. osztály) alkotta. A spontán metaforavizsgálatban „*A digitális oktatás/nemzedék olyan, mint..., mert...*” befejezetlen mondat által kapott adatok kerültek elemzésre a metaforák kódolásával, kategorizálásával és véglegesítésével. Az adatelemzések tükrében a megkérdezett pedagógusok a digitális oktatást (a) lehetőségként éltek meg, azonban (b) ambivalens módon, mivel számos (c) nehézséggel is szembe kellett nézniük. A kutatásban részt vevő alanyok számára a digitális nemzedék metaforahálója egy új generáció tulajdonságait mutatja, kiknek alapvető a szakszerű eszközhasználat, így az oktatás-nevelés pedagógiai szempontból is változást igényel. A metaforahálót (Sántha, 2016) és fogalmi szerkezetet az „innováció; született szakértő; hangyaboly; robot; család” konceptuális tartományainak elemzésével határoztuk meg. E kisebb volumenű tanulmány eredményei informatív adatokkal szolgálnak mind a tanítók, mind a tágabb pedagógustársadalom nevelési-oktatási eljárásainak, ezen belül az anyanyelvi nevelés lehetőségeinek tekintetében is.

Kulcsszavak: metaforakutatás, digitális oktatás, digitális nemzedék, tanító

Irodalom

- Armstrong, Sonya L. – Davis, Hope Smith – Paulson, Eric J. 2011. The subjectivity problem: Improving triangulation approaches in metaphor analysis studies. *International Journal of Qualitative Methods* 10/2: 151–163.
- Sántha Kálmán 2016. Metaforaháló és kognitív térkép a tanári nézetek vizsgálatában. *Magiszter* 14/2: 4–11.

Bernhardt Renáta az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Jászberényi Campus adjunktusa. 2012-ben doktorált az ELTE Pedagógia és Pszichológia Karán. Elsősorban neveléstudományi kurzusok oktatója, gyakorlatvezető, prioritásként kezeli a hallgatók tudományos életének mentorálását. Kutatási területe jelenleg főként a pedagógusnézetek, továbbá a módszertani adaptivitás alsó tagozatban, emellett a metaforavizsgálat alkalmazása pedagógiai témákban. A Magyar Pedagógiai Társaság elnökségi tagja.

Désfalvi Ildikó

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem
desfalvi.ildiko@uni-eszterhazy.hu

TANULÁSI NEHÉZSÉGGEL KÜZDŐ TANULÓK DICHOTIKUS ÉSZLELÉSÉNEK VIZSGÁLATA

A nemzetközi és hazai szakirodalomban számos dichotikus teszttel végzett kutatással ismerkedhetünk meg, amelyek többször egymásnak ellentmondó eredményekről számolnak be. Az elmúlt 50 évben a dichotikus, noninvasív tesztek hatékony módszerként szolgáltak a beszédészlelés féltekei lateralizációjának vizsgálatára (Hugdahl 2011). A kutatások alapján bizonyított, hogy a dichotikus tesztek során a hallgatók a jobb fület preferálják a bal fül ingereivel szemben két, egyidejűleg bemutatott mássalhangzó-magánhangzó (CV) szótag vagy szó elhangzásakor. Ezt a jelenséget a jobb fül előnyének (REA) nevezik (Bryden 1988; Hugdahl 1995; Kimura 1961). A binaurális integrációra jellemző a két fülből érkező és a központi idegrendszer felé tartó információk egyesítése, ami hozzájárul a hangok akusztikai jellemzőinek megértéséhez, valamint alapvető fontosságú a beszédhangok akusztikai jellemzőinek megkülönböztetésében. Az ingereket – melyek lehetnek számok, hangsorok, szavak vagy akár mondatok – a kísérleti személyeknek meg kell ismételniük. Kutatásunkban 80 második és negyedik osztályos tanuló vett részt, akik közül 40 tanulási nehézséggel küzdő és 40 tipikusan fejlődő volt. A dichotikus teszt (Gósy 1995/2006) 4 sorozatból állt, mely egyenként 26 pár hangsort tartalmazott. A tanulási nehézséggel küzdők statisztikailag igazolhatóan gyengébben teljesítenek a két fülből helyesen visszaadott ingerek számában a kontrollcsoportéhoz képest. A két csoport közötti különbség a bal – nem domináns – fül esetében hangsúlyosabbnak mutatkozott, mely utalhat arra, hogy a két fül észlelése között abnormálisan nagy az aszimmetria. A két fül közötti eltérés okozhat beszédészlelési és beszédértési nehézségeket. A fonémák hibás dekódolása, a szavak félreértése növeli a tanulási nehézség veszélyét, főként az olvasás-, íráselsajátítás folyamatában okozhat gondot. Ezt a fajta hibás működést a hagyományos hallásvizsgálatok nem szűrnek ki, hiszen nem állítják a két fület „versengő helyzetbe”.

Kulcsszavak: dichotikus észlelés, beszédpercepció, tanulási nehézség, olvasás-, íráselsajátítás

Irodalom

- Bryden, M. Philip 1988. An overview of the dichotic listening procedure and its relation to cerebral organization. In Hugdahl, Kenneth (ed.): *Handbook of Dichotic Listening. Theory, Methods, and Research*. Chichester, UK: Wiley and Sons. 1–44.
- Gósy Mária 1995/2006. *GMP-diagnosztika. A beszédészlelés és a beszédmegértés folyamatának vizsgálata, fejlesztési javaslatok*. Budapest: Nikol KKT.

- Hugdahl, L. Kenneth 1995. Dichotic listening: Probing temporal lobe functional integrity. In Davidson, Richard J. – Hugdahl, Kenneth (eds.): *Brain asymmetry*. Cambridge, MA: MIT Press. 123–156.
- Hugdahl, L. Kenneth 2011. Fifty years of dichotic listening research – still going and going on. *Brain Cognition* 76: 211–213.
- Kimura, D. 1967. Functional asymmetry of the brain in dichotic listening. *Cortex* 3: 163–178.

Désfalvi Ildikó logopédus. Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Gyógypedagógiai Intézetének mesteroktatója. A Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat Székhely Szakértői Bizottságának munkatársa. Kutatási területe a tanulási nehézségek és zavarok, a beszédpercepció elmaradások és zavarok, valamint a diagnosztika területe.

Gaál Zsuzsanna

SZTE Gyakorló Gimnázium és Általános Iskola, Eszterházy Károly Katolikus Egyetem
zgaal9@gmail.com

STATIONENLERNEN, AVAGY TANULÓÁLLOMÁSOK AZ ANYANYELVI ÓRÁN

Az elmúlt 20-30 évben az idegennyelv-oktatásban lezajlott egyfajta pedagógiai kultúraváltás, amely kompetencialapú, tanulóközpontú oktatási szemléletet jelent. E szemléleti megújulás, az ehhez járuló pedagógiai fejlesztések kapcsán magától értetődőnek tűnt az oktatáskutatók számára, hogy mindez adaptálható más tantárgyi területekre is (Einhorn 2015). Előadásomban azt mutatom be, hogy miként lehet alkalmazni a Stationenlernen/ tanulóállomások módszert anyanyelvi órán, a gimnázium 9. osztályában „A nyelv mint jelrendszer”, „A jelelés” című témakörben. A megvalósított gyakorlat elméleti kérdésekre is választ nyújt a nyelvpedagógia belső fejlődésmoделljé alapján (Bárdos 2000).

Az általam elemzett módszer egyértelműen igazolni látszik mindazt, amit e tanítási-tanulási módszer fő eredményeinek tekinthetünk, melyek a következők: gyorsabb és mélyebb ismeretszerzés, a tanulók nagyobb fokú önállósága, felelőssége, hatékony együttműködés a társakkal. A módszer támogatja továbbá a nyelvi, kommunikációs kísérletezést, a változatos munkaformák közötti választást, a rugalmas időbeosztást, mely faktorok mentén megvalósul(hat) a hatékony tanulási folyamat.

Kulcsszavak: idegennyelv-oktatás, anyanyelv-pedagógia, jelnyelv, nyitott tanulási formák, együttműködés

Irodalom

Bárdos Jenő 2000. *Az idegen nyelvek tanításának elméleti alapjai és gyakorlata*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Einhorn Ágnes 2015. *A pedagógiai modernizáció és az idegennyelv-tanítás*. Miskolc: Miskolci Egyetemi Kiadó.

Gaál Zsuzsanna (1963) nyelvész, középiskolai tanár. A Szegedi Tudományegyetem korábbi oktatója, jelenleg a SZTE Gyakorló Gimnázium és Általános Iskola tanára. Doktori tanulmányait az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola Nyelvpedagógia alprogramjában végzi. Kutatási területei: idegennyelv-oktatás, anyanyelv-sajátítás, pszicholingvisztika. Több kötet szerkesztője: *Nyelvészet, művészet, hatalom* (Gaál [szerk.] 2015), *Tanártovábbképzés több szinten* (Gaál-Tóth [szerk.] 2018).

Galli-Hirling Sarolta

Eötvös Loránd Tudományegyetem

saszo99@gmail.com

A DIÁKOK FRAZÉMAISMERETÉNEK MÉRHETŐSÉGE

A magyar oktatási rendszerben a nyelvi kompetenciák mérése gyakran irányul a frazémákra, mégis kevés ismeretünk van az ezzel kapcsolatos módszerek megbízhatóságáról. Az általános és középiskolákban – a Nemzeti alaptanterv alapján – a frazémaismeret és -használat fejlesztése végigköveti a magyar nyelv tanulásának folyamatát, így érdemes ezen elsajátított ismeretek mérhetőségét összevetni a fogalmialap-elmélet különböző szakaszaival. A fogalmialap-elmélet (Conceptual Base Theory) szerint a frazémaelsajátítás folyamán a konceptuális bázis kialakítása négy egymásra épülő mentális műveletet tartalmaz, mely szintek között lépről lépésre tud legjobban kialakulni a frazémaismeret és -használat kompetenciája (Honeck–Kibler 1984). Kutatásomban a fogalmialap-elméletben szereplő szinteket vettem össze a 4., a 6. és a 8. osztályos diákok felvételi feladataiban alkalmazott módszertanokkal, mivel ezen feladatsoroknak majdnem minden évben szerves részét képezi az idiómák ismeretének feltérképezése. Az eredmények azt mutatják, bizonyos feladattípusok kevésbé alkalmasak a beépült tudás mérésére, mivel ezek a fogalmialap-elmélet csupán alsóbb szintjét mérik, így nem adnak árnyalt képet a diákok frazémaismeretéről. A kutatás eredményei így azt indikálják, hogy a frazémaismeret mérésének módszereit szükséges lenne átdolgozni.

Kulcsszavak: szólások, közmondások, központi írásbeli feladatok, nyelvi kompetencia, figuratív nyelv

Irodalom

Richard P. Honeck – Clare T. Kibler 1984. The Role of Imagery, Analogy, and Instantiation in Proverb Comprehension. *Journal of Psycholinguistic Research* 13/6: 393–414.

Galli-Hirling Sarolta ötödéves magyar- és matematikatanár szakos hallgató az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. A nyelvi tudás mérésével foglalkozik.

Gergely Viktória, Vančo Ildikó

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem

vgergelyova@ukf.sk, ivanco@ukf.sk

A SZOCIÁLIS HÁTTÉR ÉS SZÖVEGÉRTÉSI KOMPETENCIA SZINTJÉNEK VIZSGÁLATA

Előadásunk célja azon tényezők bemutatása, amelyek befolyásolják a szlovákiai magyar tannyelvű általános iskolás tanulók olvasásértési készségét, a hangsúlyt a szociális környezet és a tanulók olvasásértési tesztben nyújtott teljesítménye közötti kapcsolat elemzésére helyezve. Kutatásunkban a tanulói szövegértési teljesítményt és a szülői minták összefüggéseit hasonlítottuk össze egy 123 fős, 71 roma etnikumúnak tartott és 52 nem roma etnikumú, magyar anyanyelvű és nemzetiségű 13 éves korú, hetedik osztályos, szlovákiai magyar általános iskolát látogató tanulói mintán.

Az eredmények alapján megállapítható, hogy statisztikailag szignifikáns különbség mutatkozott a vizsgált csoportok szüleinek végzettsége és a tanulók szövegértésben mutatott eredménye között. A roma tanulók szövegértése is mutatott különbséget a szülők végzettsége alapján, azonban a vizsgált csoportban a középfokú végzettséggel rendelkező roma szülők gyermekei nem érték el a hasonló, nem roma csoport szövegértésben mutatott szintjét.

Eredményeink alapján elmondható, hogy az oktatási rendszer csak minimális mértékben kompenzálja a szociálisan hátrányos helyzetű tanulók kognitív és lexikális – nyelvi szintű – lemaradását, ami az olvasásértés fontosságát tekintve az egyik fő akadálya lehet a tanulók társadalmi mobilitásának. Ha az oktatási rendszer nem veszi figyelembe a regiszterek használatában, az eltérő környezetben és szociális háttérben mutatkozó különbségeket, és nem foglalkozik a tanulók eltérő társadalmi háttérből adódó hátrányokkal, akkor hallgatólagosan elismeri a tanulók egyenlőtlen helyzetét, ezáltal tovább mélyítve azt.

Kulcsszavak: szlovákiai magyar kisebbség, szövegértés, nyelvi hátrány, anyanyelvi oktatás

Vančo Ildikó a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetének tanára. Foglalkozik kétnyelvűséggel, kisebbségi oktatáspolitikával, az államnyelv oktatásának problémáival, a nyelvtanítás problémakörével.

Gergely Viktória a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem adjunktusa. Kutatási területe a szövegértés, ezenkívül a tankönyvelemzés területén végez kutatásokat.

Havasi Zsuzsanna

Eötvös Loránd Tudományegyetem

havasi.zsuzsanna@btk.elte.hu

A METAFORIKUSSÁG SZEREPE SZÖVEGÉRTÉSI FELADATOKBAN

Az idegen nyelvek metaforikus kifejezéseinek tanítására fókuszáló munkák általában a fogalmi metafora elméletéből (Lakoff 2006/1993) indulnak ki; Palágyi (2016) a magyar idegen nyelvként történő oktatásában is előremutatónak látja a kognitív metaforaelmélet alkalmazását. Kevesebb figyelmet kapott viszont, hogy a tanulók szövegértésére hogyan hathat a metaforikusság – a kérdéskört a metaforák pontos azonosítása alapozhatja meg. Az előadás azokra a szövegértési feladatokban felbukkanó esetleges nehézségekre fókuszál, amelyeket potenciálisan metaforikus nyelvi megvalósulások jelentenek. Alapját az MIPVU-módszer magyar nyelvre kidolgozott adaptációja, a MetaID módszer (Simon et al. 2019) adja. A tervezett előadás kiindulópontjaként metaforikusság szempontjából annotált magyar mint idegen nyelvi érettségi feladatokon mutatom be a MetaID módszert. Szövegbázisok és kapcsolódó kérdéseik metaforikus konstrukcióit tekintem át, és kitérek arra, hogy ezek lexikai szinten milyen nehézségeket jelenthetnek, és hogy mintázataik alapján mik a feltételezhető kihívások. Az objektív metaforaazonosítás lehetővé teszi annak meghatározását is, hogy számszerűsítve mennyiben kell metaforikus szerkezeteket értelmeznie a vizsgázónak a sikeres feladatteljesítéshez.

A későbbiekben tanulók bevonásával és visszajelzéseivel is bővíthető kutatás a szövegértés egy összetevőjére fókuszál, így a vizsgálat az anyanyelv-pedagógia érdeklődésére is számot tarthat. Emellett a MetaID módszer a vizsgálatnak már ezen a pontján is fogódzót nyújthat a metafora iskolai oktatásában – az anyanyelvi órákra is.

Kulcsszavak: metaforaazonosítás, idegen nyelvi mérés, érettségi vizsga, szövegértés, metaforakompetencia

Irodalom

Lakoff, George 2006/1993. Conceptual metaphor. The contemporary theory of metaphor.

In Geeraerts, Dirk (ed.): *Cognitive Linguistics: Basic Readings*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. 185–238.

Palágyi László 2016. A kognitív metaforaelmélet alkalmazása a magyar mint idegen nyelv oktatásában. In Várad Tamás (szerk.): *Doktoranduszok tanulmányai az alkalmazott nyelvészet köréből. X. Alkalmazott Nyelvészeti Doktoranduszkonferencia*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet. 69–80.

Simon Gábor – Bajzát Tímea Borbála – Ballagó Júlia – Havasi Zsuzsanna – Roskó Mira – Szlávich Eszer 2019. Metaforaazonosítás magyar nyelvű szövegekben: egy módszer adaptálásáról. *Magyar Nyelvőr* 143: 223–247.

Havasi Zsuzsanna nyelvtanár és nyelvészdoktorandusz. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskolájának hallgatója magyar nyelvészet doktori programon, nyelvtörténet alprogramon. 2018 óta az egyetem óraadó magyar mint idegen nyelv tanára. Fő kutatási területe a történeti szociopragmatika, emellett szívesen foglalkozik nyelvpedagógiával is.

Hegedűs Roland

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

hegedusroland1989@gmail.com

TANULÁSI ZAVAROK ÉS AZ OKM KAPCSOLATA

Nemzetközi és hazai viszonylatban is kutatott téma a tanulók teljesítménye különböző méréseken (Széll, 2015), de ezeknek a többsége a tipikus fejlődésű gyermekekre koncentrál. Többször előtérbe kerül a tanulók teljesítménye és az intézmény fenntartója (Pusztai, 2009), a tanuló neme (Granocchio, De Salvatore, Bonanomi és Sarti, 2021), valamint a családi háttere (Burnet és Lampert, 2011) közötti összefüggés, de kevés az olyan vizsgálat, amely a tanulási zavarral küzdő gyermekek eredményeit kutatja (Leroy, Samuel, Deluca és Evans, 2019).

Vizsgálatunkban a 2017. évi Országos kompetenciamérés adatai alapján elemeztük a 6. osztályos tanulók matematika és szövegértés eredményeit. Az adatbázisban több tanulásizavar-típus is említésre kerül, amelyekből a diszlexia, a diszkalkulia és a diszgráfia típusokat használtunk fel. SPSS programmal elemeztük az egyes csoportok családi hátterét, nemi eloszlását, a testvérek számát, valamint a különböző fenntartású iskolákban tanulók matematika és szövegértés feladatainak eredményeit.

A fiúk több tanulásizavar-típus esetében jobb eredményeket értek el a lányoknál matematikában, míg a lányok minden csoportban jobb teljesítményt nyújtottak a szövegértésben. Fenntartó alapján képzett részmintákon megállapítható, hogy a tanulási zavarral küzdő gyermekek eredményei az állami intézményekben jobbak.

Kulcsszavak: diszlexia, diszgráfia, diszkalkulia, fenntartó, nem, családi háttér

Irodalom

Burnet, Bruce – Lampert, Jo 2011. Teacher Education and the Targeting of Disadvantage.

Creative Education 2/5: 446–451.

Granocchio, Elisa – De Salvatore, Marinella – Bonanomi, Elisa – Sarti, Daniela 2021.

Sex-related differences in reading achievement. *Journal of Neuroscience Research* 101/3: 1–11.

LeRoy, Barbara W. – Samuel, Preethy – Deluca, Marcella – Evans, Peter 2019. Students with special educational needs within PISA. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice* 26/4: 386–396.

Pusztai Gabriella 2009. *A társadalmi tőke és az iskola. Kapcsolati erőforrások hatása az iskolai pályafutásra*. Budapest: Új Mandátum Kiadó.

Széll Krisztián (szerk). 2015. *Mit mér a műszer?* Budapest: OFI.

Hegedűs Roland biológus, biológia–földrajz szakos tanár, gyógypedagógus (logopédia, tanulásban akadályozottak szakirány). A doktori fokozatát a neveléstudományok területén szerezte. Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Gyógypedagógiai Intézetének egyetemi docense. Fő kutatási területe a területi különbségek, a tanulók teljesítménye, hátrányos helyzet, valamint a sajátos nevelési igény.

Illés Dániel

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem

daniel.illes@ukf.sk

SZLOVÁKIAI MAGYAR KÖZÉPISKOLÁS DIÁKOK NYELVJÁRÁSOKKAL KAPCSOLATOS ATTITŰDJEI

A magyar nyelv esetében a köznyelvnek a nyelvjárásokhoz viszonyítva magasabb a presztízse, a nem köznyelvi formák megítélése negatívabb (Kiss 2002: 136). A magyar anyanyelvű gyermekek többsége nyelvjárási környezetből kerül az iskolába, és először ott szembesül azzal, hogy az otthon tanult nyelvváltozat csak bizonyos mértékig használható (Kiss 1996: 139). Kisebbségi beszélőközösségben az anyanyelv jövője múlhat a nyelvhasználók nyelvi és nyelvjárási attitűdjén, mivel sok esetben a nyelvjárás az egyetlen nyelvváltozat, amelyet ismernek (Kontra 2003: 355). A kutatás célja annak a felmérése, hogy a szlovákiai magyar középiskolás diákok hogyan vélekednek a szlovákiai magyar nyelvjárásokkal kapcsolatban. A kérdőíves felmérés során a diákok hat hangfelvételt hallgattak meg, melyek Szlovákia három nyelvjárási régiójából származnak. Minden nyelvjárási régióból egy formális és egy nem formális beszédhelyzetben készült hangfelvétel került lejátszásra. A kutatásban 670 adatközlő vett részt 12 középiskolából Pozsonytól Tiszacsernyőig. A megkérdezett diákok válaszai alapján elsődleges adatokat kapunk arról, hogy Szlovákia egyes régióiban mely nyelvjárást tartják a legelfogadottabbnak, mennyire elfogadott a nyelvjárás használata formális és nem formális beszédhelyzetben, illetve azt, hogy a középiskolai tanulmányok során változik-e a diákok nyelvjárásokkal kapcsolatos attitűdje.

Kulcsszavak: attitűd, nyelvhasználat, formális beszédhelyzet, nem formális beszédhelyzet, nyelvjárás

Irodalom

- Kiss Jenő 1996. A nyelvi attitűd és a másodlagos nyelvi szocializáció: vizsgálatok nyelvjárási környezetben. *Magyar Nyelv* 92: 138–151.
- Kiss Jenő 2002. *Társadalom és nyelvhasználat. Szociolingvisztikai alapfogalmak*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó. 134–149.
- Kontra Miklós 2003. Felcserélő anyanyelvi nevelés vagy hozzáadó? Papp István igaza. In Hoffmann István – Kis Tamás (szerk.): *Köszöntő könyv Nyirkos István 70. születésnapjára*. Debrecen: Magyar Nyelvtudományi Tanszék. 355–357.

Illés Dániel doktorandusz. A Nyitrai Konstatin Filozófus Egyetem Magyar nyelv és irodalom oktatásmélete című doktori programjának másodéves doktoranduszhallgatója. Kutatási témája a szlovákiai magyar nyelvjárások vizsgálata. Záródolgozatában és szakdolgozatában interjúkban előforduló nyelvjárási jelenségek gyakoriságának vizsgálatával foglalkozott, melyek szlovákiai magyar településen élő adatközlőkkel készültek.

Kozmács István

Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra (Szlovákia)

kozmacsistvan@gmail.com

TRANZLINGVÁLÁS EGYNYELVŰ KÖZEGBEN?

A transzlingváló pedagógia olyan nyelvpedagógiai program, mely a transzlingváló kommunikáció sajátosságait figyelembe véve fejleszti az egységes nyelvi repertoárt (García et al. 2017). Ez nézőpontváltást jelent, mert (i) a gyerekek ajkán megjelenő nyelvre figyel, és (ii) nem azt a nyelvet tanítja, amelyik a tanmenetekben és a grammatikákban megjelenik (García–Kleyn 2016).

E nézőpontváltás célja kettős. Egyrészt olyan lehetőség, mellyel a diákok nyelvi kompetenciája és iskolai eredményessége növelhető. Másrészt megváltoztatja a néven nevezett nyelvek hierarchiáját az iskolában és a tágabb közösségben is.

A nyelvi repertoár megbonthatatlan egységét szem előtt tartva az órán számos lehetőséget lehet kínálni a diákok számára ahhoz, hogy otthon megszokott módon szólaljanak meg. Ennek feltétele, hogy az iskolai tanulás és oktatás során az otthon használt nyelvi források beépüljenek. A transzlingváló pedagógia mindig bevon olyan hangokat – szülőket, a közösség más tagjait, kortársakat is akár –, amelyeket a hagyományos oktatás nem. Azt állítjuk, hogy a transzlingváló pedagógia bizonyos megoldásai jól hasznosíthatók az egynyelvű többesnyelvű diákok oktatása során is.

Kulcsszavak: anyanyelvi nevelés, nyelvtantanítás, magyar nyelv és irodalom, transzlingválás

Irodalom

García, Ofelia 2009. Education, multilingualism and translanguaging in the 21. century.

In Skutnabb-Kangas, Tove – Phillipson, Robert – Mohanty, Ajit K. – Panda, Minati (eds.): *Social justice through multilingual education*. Multilingual Matters. Cromwell. 140–158.

Lagabaster, David – García, Ofelia 2014. Translanguaging: Towards a dynamic model of bilingualism at school. *Cultura y Educación* 26/3: 557–572.

Wei, Li 2018. Translanguaging as a practical theory of language. *Applied Linguistics* 39/1: 9–30.

Kozmács István nyelvész, műfordító. Kutatási területe a kis finnugor nyelvek (különös tekintettel az udmurta) története és jelene, a magyar anyanyelvi oktatás helyzete és lehetőségei határon innen és túl. Szépirodalmi fordításai jelentek meg finn és udmurt nyelvből.

Lőrincz Gábor, Török Tamás

Selye János Egyetem

lorinczg@ujs.sk, torokt@ujs.sk

A NYELVI TÁJKÉP FELHASZNÁLHATÓSÁGA AZ OKTATÁSBAN, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A KISEBBSÉGI VONATKOZÁSOKRA

A nyelvtanóra (legyen szó az anya-, a környezeti vagy éppen az idegen nyelvről) érdekesebbé tehető, ha a pedagógus a gyerekekkel az adott település utcáin sétálgatva a nyelvi tájkép jelenségeit háromdimenziós képes szótárként alkalmazza (az ötlet nem előzmények nélküli a magyar kultúrközegben, hiszen tulajdonképpen Grétsy László is ezt az elvet alkalmazta az *Álljunk megegyezőre!* című műsorban). Ez gyakran heurisztikus tapasztalatokat eredményez, amelyek az osztálytermi oktatásnál hatékonyabban segítik egy-egy nyelvtani szabály, nyelvi jelenség bevésoédését. A tanulóknak így lehetőségük nyílik pl. a kritikai reflexióra, a nyelvi formák, nyelvi regiszterek és/vagy nyelvváltozatok, nyelvek azonosságainak és/vagy eltéréseinek elemzésére, a nyelv multimodális vonatkozásainak megismerésére vagy éppen helyesírási és stilisztikai kérdések megvitatására. Ez a szemléletmód természetesen nemcsak a tanóra keretében alkalmazható, hiszen egy-egy érdekes, szokatlan vizuális nyelvi jelenség rögzítése napjainkban már nem okoz nehézséget a tanulók számára. A módszer egynyelvű közegben is jól működik (hiszen a globalizáció következtében az angol nyelv mindenhol jelen van), többnyelvű környezetben azonban hatékony eszköze lehet a környezeti nyelv célirányosabb elsajátításának is.

Kulcsszavak: nyelvi tájkép, egy- és többnyelvűség, anya-, másod- és idegennyelv-oktatás

Irodalom

- Istók, Vojtech – Lőrincz, Gábor – Sándor János, Tóth 2022. *Jazyková krajina miest Komárno a Komárom*. Komárno: Univerzita J. Selyeho.
- Jaworski, Adam – Thurlow, Crispin 2010. *Semiotic Landscapes: Language, image, space*. London: Continuum.
- Kolečáni Lenčová, Ivica 2020. Linguistic landscape and reading comprehension in foreign languages teaching. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research* 10/1: 160–164.
- Lőrincz Gábor 2020. Fordított tankönyvek a kisebbségi iskolai nyelvi tájképben. In Istók Béla, Lőrincz Gábor – Lőrincz Julianna – Simon Szabolcs (szerk.): *Tankönyvkutatás – fordított tankönyvek – kétnyelvűség*. Komárno: Univerzita J. Selyeho. 75–99.
- Molnárová, Eva 2021b. Linguistic landscape a service learning vo vyučování cudzích jazykovna vysokých školách = Linguistic landscape and service learning in foreign language teaching at universities. *Lingua et vita* 10/1: 114–121.
- Tódor Erika-Mária 2019. *Hétköznapi kétnyelvűség. Nyelvhasználat, iskolai nyelvi tájkép és nyelvi én a romániai magyar iskolákban*. Budapest: Szépirodalmi Figyelő Alapítvány.

Lőrincz Gábor nyelvész. A Selye János Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének adjunktusa és tanszékvezetője, a tanszék mellett működő Variológiai Kutatócsoport tagja, köteteinek szerkesztője. 2021-től a Gramma Nyelvi Iroda és a Termini Kutatóhálózat külső munkatársa. Kutatási területei: jelentéstan, nyelvi variativitás, kontaktológia, nyelvi tájkép, virolingvisztika.

Török Tamás nyelvész. A Selye János Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének adjunktusa, a tanszék mellett működő Variológiai Kutatócsoport tagja, köteteinek szerkesztője. Tudományos tevékenysége elsősorban a helynevek gyűjtésére és elemzésére irányul. Fordításelméleti szempontok alapján elsőként foglalkozott az ún. „kataszteri névszlovakizációval”, azaz a magyarlakta települések határában található dülőnevek szlovák térképeken történő megjelenésével, fordításával.

Magyar Ágnes

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

magyar.agnes@uni-eszterhazy.hu

A FOLYAMATALAPÚ ÍRÁST TÁMOGATÓ RWCT-TECHNIKÁK ALKALMAZÁSI LEHETŐSÉGEI 1–6. ÉVFOLYAMON: FÓKUSZBAN A RAFT-ELJÁRÁS

Előadásomban a folyamatalapú írástanítás alkalmazhatóságának, megvalósíthatóságának problémakörét vizsgálom az általános iskola 1–6. évfolyamának tanítási gyakorlatában. A folyamatalapú írást támogató RWCT (Reading and Writing for Critical Thinking) -technikák közül a RAFT-eljárás (a mozaikszó jelentése: Role = szerep; Audience = közönség; Form = forma; Time = idő) lehetőségeinek bemutatására teszek kísérletet az 1–6. évfolyam vonatkozásában.

A RAFT-eljárás egy, az alkotó, kreatív írást fejlesztő technika. Lényege, hogy a tanulók különböző kommunikációs szerepekben és címzett(ek)nek hoznak létre adott vagy választott témá(k)ról más-más műfajú írásműveket vagy akár szóbeli közlésre szánt üzeneteket (Bárdossy et al. 2002).

Az írásbeli szövegalkotás a kritikai gondolkodás kialakításának, fejlesztésének természetes terepe és kerete. Fejlődése és fejlesztése pozitívan hat a kommunikációs kompetenciák, a kognitív képességek és a magasabb rendű gondolkodási folyamatok fejlődésére (Pethőné 2005). Bár a fogalmazástanítást az anyanyelvi nevelés integrációs középpontjának tartják, az írásbeli szövegalkotás tanítása ennél még komplexebben, tantárgyközi feladatként is értelmezhető (Koós 2014). A RAFT-eljárás például más tantárgyak keretei között is alkalmazható, nem csak anyanyelvi órákon. Ezt az állításomat szeretném gyakorlati példákkal igazolni előadásomban.

Kulcsszavak: folyamatalapú írás, RWCT-technikák, RAFT-eljárás, 1–6. évfolyam

Irodalom

Bárdossy Ildikó – Dudás Margit – Pethőné Nagy Csilla – Priskinné Rizner Erika 2002. *A kritikai gondolkodás fejlesztése. Az interaktív és reflektív tanulás lehetőségei.* Pécs–Budapest: PTE.

Koós Ildikó (szerk.) 2014. *Az anyanyelvi nevelés tantárgy-pedagógiája az alsó tagozaton.* Budapest: Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet.

Pethőné Nagy Csilla 2005. *Módszertani kézikönyv. Befogadásközpontú és kompetenciafejlesztő irodalomtanítás.* Budapest: Korona.

Magyar Ágnes magyar nyelv és irodalom szakos bölcész és tanár, valamint kommunikáció szakos bölcész végzettséget szerzett 2005-ben a Szegedi Tudományegyetemen. 2014-ben doktorált az ELTE PPK Neveléstudományi Doktori Iskolájának Neveléstudományi Kutatások doktori programjában. Kutatási területei az olvasóvá nevelés, a médiatudatosság és a korszerű pedagógiai eljárások és technikák az anyanyelvi és kommunikációs nevelésben. Oktatói tevékenysége a magyar nyelv és irodalom, kommunikáció és médiaismeret témájú tantárgyak széles spektrumát öleli fel az EKKE Jászberényi Campus tanító, óvodapedagógus, csecsemő- és kisgyermeknevelő, valamint gyógypedagógia alapképzési szakjain.

Mecsi Beatrix¹, Kim Shinhyung²

Eötvös Loránd Tudományegyetem

mecsi.beatrix@btk.elte.hu¹, birthday601@gmail.com²

TANKÖNYVEK NYELVE:

A HAZAI MŰVÉSZETTÖRTÉNET NARRATÍVÁI A FELSŐ-KÖZÉPISKOLÁS MŰVÉSZETOKTATÁSBAN DÉL-KOREÁBAN AZ 1950-ES ÉVEKTŐL NAPJAINKIG A NEMZETI IDENTITÁSKERESÉS ÉS NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK TÜKRÉBEN

Hogyan jelenik meg a tankönyvek nyelvhasználatában, hogy milyen módon viszonyulunk saját országuk művészeti alkotásaihoz? Mi jellemzi a kötelezően ismerni szánt tananyagot a koreai művészetről a középiskolás korosztály számára Dél-Koreában? Hol és hogyan érhető tetten saját országuk művészetének kiemelése és különlegesnek való bemutatása, avagy a nemzetközi kulturális kapcsolatokban való elhelyezésének hangsúlyozása?

Kutatásunkban ezen kérdéseket vizsgáljuk a 20. század 50-es éveitől 2017-ig kiadott középiskolai művészeti tankönyvek elemzésével, bemutatva a hangsúlyokat és az interpretációban, szóhasználatban, retorikában végbement változásokat, megvilágítva ezzel a koreai művészettörténet történetének az oktatásban megfigyelhető változásait. Nemcsak tartalmi, hanem formai szempontból is vizsgáljuk az összegyűjtött tankönyvek szövegeit és képanyagát, a könyvek és a megfelelő fejezetek felépítését, ami által újabb szempontok is megjelenhetnek a tankönyvekben szereplő narratívák kialakulására és változásaira vonatkozóan. Projektünkben filológiai alapú diskurzus- és narratívaelemzés módszerével közelítünk tárgyunkhoz.

Vizsgálatunk eredményeképp elmondható, hogy a kezdeti időszak japán gyarmati hatás alatt írt koreai művészettörténeti narratívái, majd ennek nyomán a koreai szerzők által írt, az előző korszakokban megjelent modellek átvételével vagy ezekkel kapcsolatos negációval jellemezhető diskurzusok után, a szubjektív értékítéleteket felváltva megjelent a művészettörténetek egy újabb, elsősorban amerikai és nyugat-európai egyetemeken képzett generációja Koreában, akik a kevésbé esztétikai jellegű minősítő megfogalmazások helyett a koreai művészet jellegzetességeit objektívebben, a kulturális kapcsolatok szenvtelenebb és adatokkal alátámasztott bemutatásával egy kevésbé elfogult képet nyújtanak a koreai művészetről, amely szemléletmód hatását az ez után az időszak után írt tankönyvek tartalmi, megfogalmazásbeli és nyelvi kifejezéseiben is jól láthatunk.

Kulcsszavak: tankönyvek, művészettörténet, Dél-Korea, nemzeti identitás és kulturális kapcsolatok

Mecsi Beatrix művészettörténész, koreai és japán szakos bölcész, habilitált egyetemi docens, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Koreai Tanszékének vezetője. Az MTA Orientalisztikai Tudományos Bizottságának, a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulatnak és az Association of Korean Studies Europe (AKSE)-nek a tagja. Kutatási területe többek között a koreai és japán művészet történetének története, kép és szöveg kapcsolata és a buddhista művészet.

Kim Shinhyung doktorandusz az ELTE Nyelvtudományi Doktori Iskolájában. Kutatási területe a koreai és magyar udvariasság összehasonlító elemzése.

Mendrey Zsófia

Eötvös Loránd Tudományegyetem

mendreyzsofi@gmail.com

EGY WEBOLDAL OLVASÁSI JELLEMZŐI SZEMKAMERÁS VIZSGÁLAT ALAPJÁN

A digitális szövegek olvasása és értelmezése elengedhetetlen a 21. század (digitális) társadalmában való érvényesüléshez. A középiskolai tanulók digitális szövegértését vizsgáló mérések azonban azt mutatják, hogy a magyar diákok gyengén teljesítenek ezen a területen (Balácsi–Ostorics 2011). Ezért kiemelten fontos, hogy megismerjük a digitális szövegek olvasási folyamatát, hogy elősegíthessük a célzott fejlesztést. Az előadás egy pilot vizsgálatot mutat be, amely középiskolás diákok önszabályozó és irányított digitális olvasási folyamatát térképezte fel szemkamerás vizsgálat (Tobii Eye Tracker) segítségével az olvasási mintázat és a szövegértési teljesítmény kapcsolata alapján. A felmérésben 4 jó és 4 gyengébb olvasó (OKMeredmények alapján), azonos korú középiskolás gyermek vett részt. A kutatás várható eredménye, hogy a résztvevők olvasási mintázatai megegyeznek a nemzetközi és hazai kutatásokban részt vevő olvasók F, illetve E alakzatú olvasási mintázataival (Steklács 2014), továbbá a jó olvasók várhatóan a digitális szövegolvasási környezetben is hatékonyabban végeznek el feladatokat, mint akik a nyomtatott szövegértési teszteken gyengébben teljesítenek (Balácsi–Ostorics 2011). A kutatás eredményei lehetővé teszik, hogy olyan szerkezetű és tartalmú digitális tananyagok készüljenek a tanulók számára, amelyek jól illeszkednek a digitális olvasási folyamat jellemzőihez.

Kulcsszavak: szövegértés, digitális olvasásértés, digitális kompetenciák, szemmozgáskövető

Irodalom

Balácsi Ildikó – Ostorics László 2011. *PISA 2009. Digitális szövegértés. Olvasás a világhálón*. Budapest: Oktatási Hivatal.

Steklács János 2014. Szemmozgás, olvasás, információfeldolgozás. *Anyanyelv-pedagógia*. Kézirat.

Mendrey Zsófia magyar nyelv és irodalom, illetve történelem és állampolgári ismeretek gimnáziumi tanára, másodéves doktorandusz az ELTE BTK Alkalmazott nyelvészeti doktori programjában. A 2021-ben megrendezett OTDK Tanulás- és Tanításmódszertani-Tudástechnológiai szekciójának Pro Scientia Aranyérmesek Társasága által Reménység kitűzővel kitüntetett első helyezettje. Kutatási területe a digitális olvasásértés, valamint az olvasási és szövegértési nehézségekkel küzdő diákok digitális olvasási kompetenciáinak vizsgálata.

Misad Katalin

Comenius Egyetem

katarina.misadova@uniba.sk

A NYELVTANTANÍTÁS PROBLÉMÁI SZLOVÁKIAI MAGYAR SZAKOS TANÁROK SZEMSZÖGÉBŐL

A határon túli magyar iskolákban folyó anyanyelvi nevelés céljai között az anyaországéinál jóval hangsúlyozottabban szerepelnek nyelvi célok. A pedagógusok a tanulók anyanyelvének hosszú távú megőrzése érdekében az oktatás legfontosabb nyelvi céljaként az anyanyelv már ismert regisztereinek megerősítését és fejlesztését, valamint újabbnak – elsősorban a köznyelvi nyelvváltozatnak és a különféle szaknyelveknek – az elsajátíttatását határozzák meg. Mi sem természetesebb annál, hogy a határon túli kétnyelvű közösségben élő tanulók nyelvi helyzetének, illetve az oktatás nyelvi céljainak az anyanyelvi nevelés módszereiben, a tananyag meghatározásában és a tankönyvek koncepciójában is tükröződnie kellene. De vajon így van ez?

Az előadás célja a szlovákiai magyar tananyelvű alap- (általános) és középiskolákban folyó anyanyelvi nevelés, kiemelten a nyelvtantanítás aktuális problémáinak bemutatása. A 2020 és 2021 között 14 gyakorló magyar szakos tanár bevonásával folyó kutatás során az alábbi kérdésköröket érintettük: a nyelvtan tantárgyrész tartalmi és kimeneti követelményei a központi pedagógiai dokumentumokban, a nyelvtanórák felépítése, alkalmazott módszerek, a tananyag tankönyvi feldolgozása, a nyelvtantanítás sajátosságai az adott intézményben, a pedagógusok viszonya a nyelvtan tantárgyrészhez, a magyar nyelv és az anyanyelvi nevelés társadalmi értéke.

Kulcsszavak: anyanyelvi nevelés kisebbségi helyzetben, nyelvtantanítás, tartalmi és kimeneti követelmények, alkalmazott módszerek, tankönyvek

Misad Katalin nyelvész. A pozsonyi Comenius Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének docense, a Fórum Kisebbségkutató Intézet Gramma munkacsoportjának alapító tagja és kutatója, valamint a Nova Posoniensia szerzője és szerkesztője. Fő kutatási területe a szlovák–magyar kétnyelvűség, emellett helyesírási és kisebbségi oktatási kérdésekkel is foglalkozik.

Murányi Sarolta

Eötvös Loránd Tudományegyetem

muranyi.sarolta@btk.elte.hu

A TÖRTÉNET-VISSZAMONDÁS ÉS TÖRTÉNETGENERÁLÁS SAJÁTOSSÁGAI ÓVODÁSKORBAN

A történetmesélés elsajátítása a nyelvfejlődés egy fontos területe. Egy történet elmesélése komplex kognitív és nyelvi feladat, melyben a beszélőnek egyszerre kell mozgósítania az általános ismereteit a világról, az adott beszédhelyzetről, és ezeket megfelelő nyelvi formába kell öntenie (Applebee 1978; Hedburg–Westby 1993). A nemzetközi vizsgálatok eredményei szerint az óvodáskori narratív készség fontos előrejelzője a későbbi iskolai teljesítménynek. (McCabe–Marshall 2006)

Az előadás célja, hogy bemutassa az óvodás életkorú gyermekek történetmesélési sajátosságait, valamint összehasonlítsa a történet-visszamondás és az önálló történetgenerálás jellemzőit. A bemutatásra kerülő vizsgálatban 20 magyar anyanyelvű óvodás (5–7 évesek) vett részt.

A kísérlet eredményei hozzájárulhatnak a magyar anyanyelvű gyermekek narratív készségének megismeréséhez, és kérdéseket vetnek fel a történetmesélés vizsgálatának módszertanához.

Kulcsszavak: anyanyelv-elsajátítás, narratív készség, történetmesélés

Irodalom

- Applebee, Arthur N. 1978. *The child's concept of story: Ages two to seventeen*. University of Chicago Press.
- Hedburg, Natalie L. – Westby, Carol E. 1993. *Analyzing storytelling skills: Theory to practice*. Tucson, AZ: Communication Builders.
- McCabe, Paul C. – Marshall, Debra J. 2006. Measuring the social competence of preschool children with specific language impairment: Correspondence among informant ratings and behavioral observations. *Topics in Early Childhood Special Education* 26: 234–246.

Murányi Sarolta az ELTE Alkalmazott Nyelvészeti és Fonetikai Tanszékén tanársegéd, a Nyelvtudományi Doktori Iskola doktorandusza. Kutatási témája a gyermekek történetmesélési készségének fejlődése és fejlesztési lehetőségei.

Nguyen Krisztina

Eötvös Loránd Tudományegyetem

nguyen.krisztina@btk.elte.hu

KULTÚRAOKTATÁS A MAGYAR KIADÁSÚ KOREAI NYELVKÖNYVEKBEN

Dél-Korea erősödő globális jelenlétének köszönhetően Magyarországon is ugrásszerűen megnőtt az érdeklődés a koreai nyelv és kultúra iránt. Magyarországon eddig két koreai nyelvkönyv jelent meg (Osváth 2015; Juhász 2021), amely kifejezetten a magyar anyanyelvű tanulók számára íródott. Vajon ezek a könyvek milyen megközelítésből mutatják be a koreai kultúrát vagy más nemzetek kultúráit? Eltér-e ez a megközelítés a koreai szerzők által kiadott nyelvkönyvektől? A kutatás keretében a magyarországi kiadású koreai nyelvkönyvek kulturális tartalmát és a könyveken keresztül megvalósuló interkulturális kompetenciafejlesztést vizsgálom, összehasonlítva azt a koreai kiadású könyvekkel. Egy értékelő kérdéssort állítottam össze Damen (1987) kulturális tartalmakat vizsgáló kérdéssora alapján. Az így végzett tartalomelemzés azt mutatja, hogy a két vizsgált nyelvkönyv elsősorban a nyelvtanok elsajátítására fókuszál, gyakran a magyar nyelvtani szerkezetekkel történő összehasonlítás révén. A könyvek korlátozottabb számban jelenítenek meg kulturális tartalmakat, mint a koreai szerzők által publikált kiadványok. A magyar kiadású könyvekben a kulturális implikációk többször feltáratlanok maradnak, valamint a nyelvkönyvekből kimaradnak azok a feladatok, amelyekben a tanulóknak összehasonlításokat kell végezniük saját kultúrájuk, a koreai kultúra és más kultúrák között. Az eredmények arra utalnak, hogy ezek a tankönyvek – bár tartalmazzak magyar nyelvű nyelvtani magyarázatokat, amelyek hasznosak a magyar tanulók számára – a kultúratanulás szempontjából kevésbé bizonyulnak hatékonyak.

Kulcsszavak: koreai mint idegen nyelv; koreai nyelvkönyvek; tankönyvelemzés; koreai nyelvoktatás Magyarországon; nyelvi és kulturális oktatás; interkulturális kompetenciafejlesztés

Irodalom

Damen, Louise 1987. *Culture learning: The fifth dimension in the language classroom*. Reading, MA: Addison-Wesley Publishing Company.

Juhász Borbála Anna 2021. *한학: A koreai nyelv kezdő lépései 1*. Piliscsév: Műszaki Könyvkiadó.

Osváth Gábor 2015. *Koreai nyelvkönyv magyaroknak (헝가리 학생을 위한 한국어 교재)*. Budapest: magánkiadás.

Nguyen Krisztina doktorandusz, nyelvtanár. Az Eötvös Loránd Tudományegyetemen végzett anglisztika alap-, majd koreanisztika mesterszakon. Ösztöndíjas hallgatóként a dél-koreai Yonsei Egyetemen tanult. 2017-től az ELTE Koreai Tanszékén tart koreai nyelvi szemináriumokat doktori tanulmányai mellett. Kutatási területe a koreai nyelv- és kultúraoktatás, az interkulturális kompetenciafejlesztés a nyelvórák vonatkozásában, valamint tágabb körben a magyarországi koreai mint idegen nyelv oktatásának helyzete.

Pap Andrea

Eötvös Loránd Tudományegyetem

pap.andrea@btk.elte.hu

AZ UDVARIAS NYELVI VISELKEDÉS TANÍTÁSÁNAK KÉRDÉSEI A MAGYAR MINT IDEGEN NYELVBEN

A grammatikai kompetencia mellett a pragmatikai tudás (pragmatikai kompetencia, Bachman 1990), az egy adott beszélőközösségre jellemző nyelvi viselkedésmód, a szociokulturális normák ismerete is a nyelvi kompetencia összetevője. Az anyanyelvi beszélők a nyelvi szocializáció során elsajátítják a különféle nyelvhasználati mintákat, amelyek a társadalom alakulásával folyamatosan változnak. A nem magyar anyanyelvűek számára azonban – a pragmatikai kompetencia hiányában – nehézséget okoz az adott szituációnak megfelelő, adekvát nyelvi forma, a szociokulturális elvárásokhoz igazodó nyelvi kifejezésmód kiválasztása, a megfelelő nyelvi regiszter alkalmazása az eltérő társadalmi kontextusban.

Az idegennyelv-tanítás szempontjából alapvető módszertani kérdés, hogyan mutassuk be a nyelv pragmatikai aspektusát, ugyanis a pragmatikai kompetencia hiánya nyelvhasználati problémákat eredményezhet (pragmatikai hiba, Thomas 1983). A nyelvi viselkedés normáinak tanítása azonban az anyanyelvi nevelésben is szükséges. Az előadás az udvarias nyelvi viselkedés azon elemeire összpontosít, amelyek hangsúlyosan megjelennek a mindennapi szóbeli és írásbeli interakciók során a személyközi viszonyok alakításában. Elsősorban arra a kérdésre keresi a választ, hogy a magyar mint idegen nyelv tanításában mely udvariasságot kifejező nyelvi eszközök, kifejezésmódok jelentenek kihívást a nem anyanyelvi beszélőknek, valamint azt is vizsgálja, hogy mindez milyen módon jelenik meg a nyelvkönyvekben.

Kulcsszavak: udvariasság, pragmatikai kompetencia, nyelvi viselkedés, magyar mint idegen nyelv, nyelvkönyvek

Irodalom

Bachman, L. F. 1990. *Fundamental considerations in language testing*. Oxford: Oxford University Press.

Thomas, Jenny 1983. Cross-Cultural Pragmatic Failure. *Applied Linguistics* 4/2: 91–112.

Pap Andrea nyelvész, magyar, magyar mint idegen nyelv és olasz szakos tanár. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar mint Idegen Nyelv Tanszékének egyetemi adjunktusa, a DiAGram Funkcionális Nyelvészeti Központ Stíluskutató csoportjának a tagja. Kutatási területei: pragmatika, nyelvi udvariasság, magyar mint idegen nyelv, slam poetry.

Rási Szilvia

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem¹, Magyarságkutató Intézet²

rasiszilvia@gmail.com¹, rasi.szilvi@mki.gov.hu²

EGYETEMI HALLGATÓK SZAKDOLGOZATAINAK NYELVI ELEMZÉSE

Jelen vizsgálat célja, hogy a szakdolgozatokban megjelenő nyelvi jellemzők megragadásával képet adjon a szövegtípus sajátosságairól, valamint hozzájáruljon a hallgatók tudományos íráskészségének feltérképezéséhez.

A kutatás legfőbb hipotézise szerint a hallgatók által benyújtott szakdolgozatokban számos, a tudományos szöveg elvárásaitól eltérő elem jelenik meg. Az elemzés adatbázisát az Eszterházy Károly Katolikus Egyetemen benyújtott szakdolgozatok alkotják. A dimenziók szerinti mintavételi technikával összeállított adatkörpuszban megjelenő nyelvi jegyek elemzése a MAXQDA kvalitatív tartalomelemző szoftver segítségével történt.

A kódok kialakításánál a korábbi kutatási tapasztalatok mellett két meghatározó komponens lett figyelembe véve: egyrészt a tudományos szakszövegek empirikus leírása (pl. Csontos 2020; Pintér–Molnár 2017; Veszelszki 2016), másrészt olyan preskriptív jellegű szövegek, amelyek a szakdolgozat előírásait közvetítik (Gyurgyák 2019; Körtvélyesi 2018; Szokolszky et al. 2020).

A vizsgálat eredményei igazolják a korábban felállított hipotézist, ami alapján megállapítható, hogy a felsőoktatásban a tudományos írás tanításának továbbra is alapvető fontosságúnak kell lennie, a hallgatók szakdolgozatainak nyelvi elemzése pedig alkalmas a leginkább fejlesztésre szoruló területek feltérképezésére.

Kulcsszavak: tudományos szövegalkotás, hallgatók tudományos íráskészsége, szakdolgozat

Irodalom

- Csontos Nóra 2020. *Szakszöveg-tipológia. Szakszövegtípusok vizsgálata társas-kognitív keretben*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó.
- Gyurgyák János 2019. *A tudományos írás alapjai – Útmutató szemináriumi és tudományos diákköri értekezést, szakdolgozatot és disszertációt íróknak*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Körtvélyesi Zsolt 2018. *Bevezetés a tudományos szöveg írásába. Szakdolgozatírók kézikönyve*. Budapest: Eötvös Kiadó.
- Pintér Henriett – Molnár Pál 2017. A forrásokra építő tanuláscélú írás: a forrásalapú írás. *Magyar Pedagógia* 117/1: 29–49.
- Szokolszky Ágnes – Hallgató Emese – Csábi Eszter – Volosin Márta 2020. *Útmutató kutatási beszámoló, dolgozatok elkészítéséhez. Pszichológus hallgatók részére*. Szeged: JATE Press.

Veszelszki Ágnes 2016. Academic Writing, wissenschaftliches Schreiben, tudományos írás. Egyetemi hallgatók írásos produktumai – stilisztikai és grammatikai szempontból. In Feld-Knapp Ilona (szerk.): *Grammatic. Cathedra Magistrorum 3*. Budapest: Eötvös József Collegium. 286–305.

Rási Szilvia doktorjelölt. Az Eszterházy Károly Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskolájának hallgatója, valamint a Magyarságkutató Intézet Nyelvtervezési Kutatóközpontjának tudományos segédmunkatársa. Kutatási területei: diskurzuselemzés, tudományos szövegalkotás, nyelvjárási attitűd vizsgálata.

Rosenberg Máttyás

Nyelvtudományi Kutatóközpont

matyas.rosenberg@gmail.com

A ROMANI NYELVŰ ÍRÁSBELISÉG (HIÁNYA) A NYELVÁTADÁS ÉS A NYELVOKTATÁS SZEMSZÖGÉBŐL

Előadásomban a romani (cigány) nyelv írásbeliségét kívánom vizsgálni megjelent könyvek, illetve a közösség gyakorlatát leképező gyűjtött korpusz alapján, amelyek között komoly differencia érzékelhető. Amellett érvelek, hogy a romani nyelv a XXI. századba lépve egyszerre elszenvedője a nyelvtervezési folyamatok metodológiai útvesztőinek, a nyelvet beszélők száma folyamatos és drasztikus csökkenésének, valamint különféle nyelvpolitikai és politikai csoportok lobbitevékenységeinek. Előadásomban a heterogén nemzeti romani ortográfiák megjelenése mellett röviden bemutatom az egymást felváltó, egységes(nek) hitt írásrendszereket, így az 1971-ben elfogadott ideiglenes Pan-Vlax rendszert (Friedman 1985), valamint az 1991-ben Varsóban a IV. Roma Világkongresszus alkalmával elfogadásra került, Marcel Courthiade által kidolgozott ábécét (CSc) (Tálos 1997). A nyelvoktatás és a nyelvtanulás szemszögéből röviden elemzem a helyesírás repertoárját, jelölési rendszerét, a felmerülő kérdéseket megoldatlan (és talán) megoldhatatlan problémákat is, melyek a romani írásbeliség fejlődésének gátját jelenthetik. Ismertetésre kerülnek a nemzetközi törekvések magyarországi adaptációi, reflexiók és kritikai válaszok, az autonóm helyesírási rendszerek, illetve a sztenderdizált írásformák melletti és elleni érvek, és szólok azokról a tényezőkről, amelyek elősegíthetik romani nyelv fennmaradását formális és informális szinteken. Ezen túlmenően arra a kérdésre is keresem a választ, hogy a grafizációt érintő sztenderdizáció jelenlegi folyamatai mennyiben segíti elő a nemzetközi, illetve a helyi romani nyelvi változat fejlődését, vagy épp terelik azt zsákutcában.

Kulcsszavak: romani nyelv, nyelvoktatás, sztenderdizáció, grafizáció, nyelvi tervezés

Irodalom

Friedman, Victor A. 1985. Problems in the Codification of a Standard Romani Literary Language. In *Papers from the Fourth and Fifth Annual meetings*. New York: Gypsy Lore Society, North American Chapter. 56–75.

Tálos Endre 1997. Nem az írás teszi a nyelvet. Szerény észrevételek a cigány írástervezetekkel kapcsolatban. *Amaro Drom* 10: 23–24.

Rosenberg Máttyás az Eötvös Loránd Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskolájának nyelvész doktorandusza. A Nyelvtudományi Kutatóközpont Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézetének tudományos segédmunkatársa. Kutatási területe a romani és a beás nyelvváltozatok dialektológiája, grafizációja és a magyar nyelv romani, illetve beás kölcsönzései kérdései.

Sebestyénne Kereszthidi Ágnes

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

sebestyenne.kereszthidi.agnes@uni-eszterhazy.hu

AZ ANYANYELV SZEREPE A KÉT TANNYELVŰ ALSÓ TAGOZATOS OKTATÁSBAN

Az előadásban először ismertetésre kerül, hogy hazánkban mit értünk a két tannyelvű alsó tagozatos oktatás alatt, és hogy a két tannyelvű szaktárgyi oktatás milyen metodikai és didaktikai elvek mentén valósul meg (Burmeister 2006, Wode 2009). Továbbá bepillantást ad egy német két tanítási nyelvű iskola alsó tagozatán folytatott empirikus kutatás eredményeibe. Az előadás elsősorban arra a kérdésre keresi a választ, hogy milyen szerepet tölt be az anyanyelv, valamint az idegennyelv és az anyanyelv közti nyelvváltás az órai kommunikáció során (Klippel 2000). Az adatokat tanítókkal készített interjúk és órai megfigyelések biztosítják. A vizsgálat eredménye azt mutatja, hogy az anyanyelv, az idegen nyelvű információ megismétlése anyanyelven, valamint az idegen nyelvről anyanyelvre és anyanyelvről idegen nyelvre történő fordítás gyakori eleme az idegen nyelvű óráknak. Valódi, szaktárgyi tartalomhoz igazodó kommunikáció, amelynek magától értetődőnek kellene lenni, az órákon nem volt megfigyelhető. Az előadás érdekes lehet minden olyan szakember és tanító számára, aki érdeklődik a téma iránt és/vagy egy két tanítási nyelvű alsó tagozatos évfolyamon tanít idegen nyelvet vagy szaktárgyat.

Kulcsszavak: két tanítási nyelvű alsó tagozatos oktatás, szaktárgy, metodikai és didaktikai elvek, anyanyelv, nyelvváltás

Irodalom

- Burmeister, Petra 2006. Immersion und Sprachunterricht im Vergleich. In Pienemann, Manfred – Kessler, Jörg-Ulrich – Roos, Eckhard (Hrsg.): *Englischerwerb in der Grundschule. Ein Studien- und Arbeitsbuch*. Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh. 197–216.
- Klippel, Friederike 2000. *Englisch in der Grundschule. Handbuch für einen kindgemäßen Fremdsprachenunterricht*. Berlin: Cornelsen Verlag.
- Wode, Henning 2009. *Frühes Fremdsprachenlernen in bilingualen Kindergärten und Grundschulen*. Braunschweig: Westermann.

Sebestyénne Kereszthidi Ágnes oktató az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Jászberényi Campus Nyelv- és Művészeti Nevelési Tanszékének adjunktusa. Fontosabb oktatott tárgyai: Német mint idegen nyelv, Szókincsfejlesztés, Kommunikációs játékok, Német gyermekirodalom, Német drámapedagógia, Német nyelv és stílusgyakorlat, Német tantárgy-pedagógia, Nyelvelsajátítás, Két- és többnyelvűség, Multi- és interkulturális nevelés. Kutatási területe: korai nyelvelsajátítás, korai idegennyelv-oktatás, német két tanítási nyelvű alsó tagozatos oktatás.

Sebestyén Krisztina

Nyíregyházi Egyetem

kriszti.se@gmail.com

KINEK FONTOSABBAK A TANKÖNYVEK? NÉMETET/ANGOLT TANULÓK, ILLETVE TANÍTÓK VÉLEMÉNYÉNEK ELEMZÉSE

Előadásunkban a nyelvtanulási/nyelvtanítási motivációval összefüggésben végzünk tankönyvértékelést. A tanulóknál a tankönyvek például egy külső motivációt jelentő vizsga sikeres teljesítéséhez járulhatnak hozzá, mert ha felkeltik a tanulók érdeklődését, ezáltal hatékonyabb tanulást eredményezhetnek (Sebestyén 2019). A tanárok többségének a tankönyv szinte előíró módon határozza meg a tananyagot a tanítási folyamatban (M. Nádas 2011), ezért fontos tudni, hogy milyen véleményt formálnak róluk.

Előadásunkban azt vizsgáljuk, hogy a németet/angolt tanulók, illetve tanítók esetében van-e különbség idegen nyelvenként, a tanulók középiskola-választása szerint, valamint a tanárok és a tanulók véleménye között a tankönyvek értékelésében. Hipotéziseink szerint (1) a tanulók magasabbra értékelik a tankönyveik színvonalát, mint a tanáraik; (2) a különböző idegen nyelvet tanulók/tanítók tankönyvértékelésében különbség fedezhető fel csakúgy, mint (3) az eltérő középiskola-választási klaszterekbe tartozók véleményében is.

A kutatáshoz a 2018–2019-es tanévben készült „Némettanulás, illetve -tanítás Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében” című kutatás adatait (890 tanuló, 100 tanár) használjuk. Az adatokat SPSS programmal elemeztük: tanulói klasztereket alakítottunk ki az intézményválasztás alapján, illetve két- és háromdimenziós ANOVA-táblákat készítettünk ennek mentén.

Eredményeink szerint a tanulók alacsonyabbra értékelték a tankönyveiket, mint a tanáraik. A különböző középiskola-választási klaszterek tankönyvértékelései között különbség található, melynek hátterében a továbbtanulási szándékok állhatnak. Az angolt tanulók, tanítók választáslagai három kivétellel magasabbak a németesekénél, aminek hátterében a tanulóknál a tantárgyi kedveltség állhat, a tanároknál viszont az adatok további kutatást igényelnek.

Kulcsszavak: német, angol, középiskola, nyelvtanár, nyelvtanuló, tankönyvértékelés

Irodalom

M. Nádas Mária 2011. A tankönyvek szerepe a tanítás-tanulás folyamatában. *Oktatás-Informatika* 3: 26–31.

Sebestyén Krisztina 2019. Kon-Takt és Schritte international: egy nyelv, két szemlélet. *Képzés és Gyakorlat* 17: 149–160.

Sebestyén Krisztina német és pedagógia szakos tanár. A Nyíregyházi Egyetem Alkalmazott Humántudományok Intézetében tanársegédként és a LEGO Innovációs Stúdióban trénerként dolgozik; mindkét egységben pedagógusképzésben részt vevőket oktat. Kutatási területe az idegennyelv-tanulás és -tanítás motivációja, gyakorlata, amit elsősorban a német nyelvre vonatkozóan vizsgál.

Simon Szabolcs

Selye János Egyetem Tanárképző Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék
simons@ujs.sk

MAGYAR ANYANYELVI NEVELÉS ÉS A MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM TANTÁRGY KÖZOKTATÁSBELI HELYZETE SZLOVÁKIÁBAN

Az előadás a magyar anyanyelvi nevelés aktuális kérdéseivel, kihívásaival, feladataival és a magyar nyelv és irodalom közoktatásbeli tantárgy szlovákiai helyzetével foglalkozik néhány szempontból (Simon 2017); kitekintéssel a legutóbbi oktatási reform előtti állapotra, a tantárgy helyzetére tanárok és tanulók szemével, a pandémia jelentette kihívásra (Istók–Simon [szerk.] 2021), a magyar nyelven tanuló roma gyerekek oktatási nehézségeire és a jelenben zajló oktatási reform állapotára. A beszámoló szerteágazó témákkal foglalkozik, ugyanakkor mozaikosságában is igyekszik képet nyújtani a szlovákiai magyar oktatásügy, ezen belül az anyanyelvi nevelés kihívásairól, gondjairól és kilátásairól.

Kulcsszavak: anyanyelvi nevelés, oktatási reform, a magyar nyelv és irodalom tantárgy szlovákiai helyzete, kérdőíves felmérés

Irodalom

Istók Béla – Simon Szabolcs (szerk.) 2021. *Online oktatás – kontaktoktatás. Edukációs folyamatok és a Covid19. Az SJE TTK Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke mellett működő Variológiai Kutatócsoport X. nemzetközi tudományos szimpóziumának tanulmánykötete.* Komárom: Selye János Egyetem Tanárképző Kar.

Simon Szabolcs 2017. A szlovákiai magyar oktatáspolitikai helyzet és a hazai tankönyv- és tantervkutatás újabb eredményeihez. In Lőrincz Julianna – Simon Szabolcs (szerk.): *A tankönyvkutatás szakmai, módszertani kérdései. A Variológiai Kutatócsoport 7. nemzetközi tankönyvkutató szimpóziumának tanulmányai.* Komárom: Selye János Egyetem. 9–31.

Simon Szabolcs nyelvész. A komáromi Selye János Egyetem Tanárképző Kara Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének kinevezett egyetemi docense, a tanszék mellett működő Variológiai Kutatócsoport alapító tagja, vezetője, a Fórum Társadalomtudományi Intézet Gramma Nyelvi Irodájának belső munkatársa. Kutatási területe a szlovákiai magyar nyelvhasználat, az anyanyelvi tantárgy-pedagógia.

Szabó Gergely^{1,2}, Dobos Mária^{1,3}, Fehérvári Anikó¹, Gáspár Judit⁴,
Széll Krisztián¹, Bodó Csanád¹

Eötvös Loránd Tudományegyetem¹, Open University of Catalonia²,

University of Jyväskylä³, Budapesti Corvinus Egyetem⁴

szabo.gergely@btk.elte.hu, mareszkarez@student.elte.hu, fehevari.aniko@ppk.elte.hu,
judit.gaspar@uni-corvinus.hu, szell.krisztian@ppk.elte.hu, bodo.csanad@btk.elte.hu

AZ ÍRÁSBELISÉG FEJLESZTÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI ELTÉRŐ SZOCIOKULTURÁLIS HÁTTERŰ DIÁKOK KÖRÉBEN: EGY VEGYES MÓDSZERTANÚ KUTATÁS BEMUTATÁSA

Nemzetközi kutatások rámutattak arra, hogy a szisztematikusan és rendszeresen végzett egyéni írásgyakorlatoknak olyan pozitív hatásai vannak, amelyek befolyásolhatják az írásbeliséghez kapcsolódó megannyi kompetenciát, beleértve a szövegértést is (Jouhar–Roupley 2021, Lee–Shallert 2016). Az azonban eddig kevésbé vált hangsúlyossá, hogy e hatások az írásbeliségben kevésbé jártas tanulóknál is előidézhetőek-e. Ahogyan az sem, hogy ezek a hatások érvényesülnek-e akkor, ha a diákok nem egyénileg, hanem közösen végzik az írásgyakorlatokat. Az MTA–ELTE Kollaboratív Írás Kutatócsoport a magyarországi középiskolások írásbeliségének a diákok szociokulturális hátterével összefüggő jelentős különbségeivel foglalkozik. Alkalmazott nyelvészeti és neveléstudományi kutatásunk során eltérő szociokulturális hátterű diákpárok közösen folytatott írásgyakorlatait alakítjuk ki, amelyeket kollaboratív írásnak nevezünk. E gyakorlatokat elemezzük vegyes módszertan alkalmazásával, amely egyaránt támaszkodik a kvantitatív és a kvalitatív kutatási hagyományok egyediségeire. Egyszerre vállalkozunk tehát az írásbeliség általános gyakorlatainak etnográfiai feltárására a középiskolások körében, szem előtt tartva a helyi sajátosságokat, valamint annak a kérdésnek a megválaszolására, hogy a kollaboratív írás mint tudományos beavatkozás hatással van-e az iskolai írásbeliségre. Előadásunk célja, hogy bemutassuk az eltérő szociokulturális hátterű diákok vizsgálatának és az írásbeliség fejlesztésének lehetőségeit, valamint a kollaboratív írás és a hatás mérésének módszertanát.

Kulcsszavak: kollaboratív írás, írás, írásbeliség, szociokulturális tényezők, vegyes módszertan

Irodalom

- Jouhar, Mohammed R. – Roupley, William H. 2021. The Reading-Writing Connection based on Independent Reading and Writing: A Systematic Review. *Reading & Writing Quarterly* 37/2: 136–156.
- Lee, Juhee – Shallert, Diane L. 2016. Exploring the Reading–Writing Connection: A Year-long Classroom-Based Experimental Study of Middle School Students Developing Literacy in a New Language. *Reading Research Quarterly* 51/2: 143–164.

Szabó Gergely nyelvész. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem és az Open University of Catalonia doktorjelöltje, az MTA–ELTE Kollaboratív Írás Kutatócsoport tudományos segédmunkatársa. Doktori kutatása egy Katalóniában élő magyarokkal végzett etnográfiai alapú kritikai szociolingvisztikai vizsgálat, amelynek középpontjában a diaszporizáció folyamata áll.

Dobos Mária nyelvész. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem és a finnországi Jyväskyläi Egyetem doktori hallgatója, az MTA–ELTE Kollaboratív Írás Kutatócsoport tagja. Doktori kutatásában a középiskolai nyelvoktatást és a nem magyar anyanyelvű diákok oktatását vizsgálja szociolingvisztikai szempontból. Korábban különböző szociokulturális háttérű tanulókkal foglalkozott.

Fehérvári Anikó neveléstudós. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Neveléstudományi Intézetének intézetigazgató egyetemi tanára, a Pedagógiai Innovációk és Társadalmi Esélyek Kutatócsoport vezetője, az MTA–ELTE Kollaboratív Írás Kutatócsoport tagja. Kutatási területe a társadalmi és oktatási egyenlőtlenségek és az oktatás hatékonyságának vizsgálata, valamint a hátrányos helyzetű csoportok oktatását célzó oktatási programok és intézkedések értékelése.

Gáspár Judit társadalomtudós. A Budapesti Corvinus Egyetem Döntésmélet Tanszékének tanszékvezető habilitált egyetemi docense, a Corvinus Science Shop alapító tagja, az MTA–ELTE Kollaboratív Írás Kutatócsoport tagja. Kutatási területe a döntéshozatal, a stratégia mint gyakorlat, az előrelátás, a részvételi és reflexív módszertanok.

Széll Krisztián neveléstudós. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Neveléstudományi Intézetének intézetigazgató egyetemi adjunktusa, a Pedagógiai Innovációk és Társadalmi Esélyek Kutatócsoport és az MTA–ELTE Kollaboratív Írás Kutatócsoport tagja. Kutatásainak középpontjában a társadalmi és oktatási egyenlőtlenségek vizsgálata áll. Nagy hangsúlyt fektet a szociálisan hátrányos helyzetű csoportok oktatási pályájának vizsgálatára.

Bodó Csanád nyelvész. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézetében dolgozik habilitált egyetemi docensként, az MTA–ELTE Kollaboratív Írás Kutatócsoport, valamint a nyelvi revitalizáció, szocializáció és ideológia kapcsolatával foglalkozó OTKA-kutatás vezetője. Kutatási területei a nyelvi ideológiák, a többnyelvűség és a globalizáció.

Szaszkó Rita

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

szaszko.rita@uni-eszterhazy.hu

**AZ ANYANYELV SZEREPE AZ IDEGENNYELV-OKTATÁSBAN:
FÓKUSZBAN A KOMMUNIKATÍV NYELVTANÍTÁS ÉS
AZ INTERKULTURÁLIS KOMPETENCIAFEJLESZTÉS**

A 21. századi kontextusban, különös tekintettel a virtuális platformok által kiterjesztett térnek köszönhetően, a számos idegennyelv-tanítási módszer között különös hangsúly helyeződik a kommunikatív nyelvtanítás (CLT) és ezzel integrálva az interkulturális kompetenciák fejlesztésének fontosságára. Azonban a kommunikatív módszerek és az interkulturális kommunikáció implikálja az idegennyelv-fejlesztési folyamat során az anyanyelv negligálását. Az anyanyelv megjelenésének mértéke és formája régóta kontroverzális téma a szakirodalomban (Littlewood–Yu 2009; Pardede 2012). Továbbá az idegen nyelvet tanuló gyermekek szüleiben, különösen a korai két tanítási nyelvű oktatási programok esetében, gyakran megjelenik a dilemma, hogy vajon a kisgyermekkorban elkezdett idegennyelv-fejlesztés milyen hatással van gyermekeik anyanyelvi kompetenciáira (Szaszkó–Jezsik 2016). Emellett a felnőtt nyelvtanulók által esetlegesen feltételezett, az idegennyelv-tanulás anyanyelvre gyakorolt vélt negatív hatásai befolyásolhatják az érintettek nyelvtanulói motivációját. Következésképp relevánsnak tekinthető annak feltárása, hogy az anyanyelv hogyan jelenhet meg a kommunikáció és interkulturalitás fontosságára hangsúlyt fektető idegennyelv-oktatási folyamatokban. Jelen előadás azt vizsgálja, hogy a CLT és az interkulturális kommunikáció fejlesztése milyen mértékben és hogyan integrálható az anyanyelvi fejlesztéssel.

Kulcsszavak: idegen nyelv, anyanyelv, kommunikatív nyelvtanítás, interkulturális

Irodalom

- Littlewood, William – Yu, Baohua 2011. First language and target language in the foreign language classroom. *Language Teaching* 44/1: 64–77.
- Parlindungan, Pardede 2012. The Use of Native Language in ELT Classrooms. *Jurnal Dinamika Pendidikan* 5/1: 19–23.
- Szaszkó Rita – Jezsik Kata 2016. A korai kéttannyelvű oktatás hatása a kisiskolások anyanyelvi-szövegértési és helyesírási kompetenciájára. *Gyermeknevelés* 4/1: 55–64.

Szaszkó Rita nyelvpedagógus, alkalmazott nyelvész. Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Jászberényi Campusának tanszékvezető főiskolai docense. Kutatási területe: interkulturális kommunikáció és kontaktusok, nyelvtanulási motiváció, két tanítási nyelvű oktatás, online eszközök az idegennyelv-oktatásban.

Tóth Mariann

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

toth.mariann@uni-eszterhazy.hu

A BIBLIAI TÉMÁK DRÁMAPEDAGÓGIAI MÓDSZEREKKEL TÖRTÉNŐ FELDOLGOZÁSÁNAK IDŐSZERŰSÉGE AZ ANYANYELVI NEVELÉSBEN

Évtizedes kutatások bizonyítják, hogy a média, főképp az internet miként hat a fiatal korosztály szociális viselkedésére. Felgyorsult és egyre személytelenebb világunkban a kifejező nyelvhasználat is háttérbe szorul. Jelen tanulmány a diákok értékorientációiban tapasztalt változást kívánja egységbe foglalni és rendszerezni, valamint egyfajta lehetséges megoldásként kínálni a drámapedagógiai eszközök tudatos használatát. Míg számtalan esetben tapasztalhatjuk a hagyományos értékrend teljes összeomlását, a gyerekeknek akkor is szükségük van és lesz egy kapaszkodóra, hogy szilárd fogalmi bázis alakuljon ki az életükben. Mindezt a Bibliában található történetek feldolgozásával vagy az irodalmi művekben előforduló bibliai intertextualitással kiválóan fejleszthetjük összekapcsolva a drámajátékkal, hiszen a bibliai látásmód olyan örök érvényű értékrendszert hordoz, amely alappillére életünk és viselkedésünk hogyanjának.

Oktatásom során azt tapasztalom, hogy az érzelmek kifejezése okozza a legnagyobb problémát. Az érzelmek nem adekvát kifejeződése számos konfliktus forrása lehet, amelyek tudatos pedagógiai kezelése fontos nevelési eszköz, és ehhez jó alap a drámapedagógia módszereinek alkalmazása az oktatás során, hiszen a dráma nem csak az irodalomóra specifikuma. A drámapedagógia népszerűsítése az oktatási intézmények minden szereplőjének egyaránt hasznára válhat, hiszen a cselekedtetés, a mozgással egybekötött kódolás megfelelő kognitív strukturális bázist eredményez (Neelands 1994, 1995; Kaposi 2002; Pinczésné Palásthy 2003).

Kulcszavak: értékválság, multimédia, értelmezés, tanulás, drámapedagógia, bibliai témák

Irodalom

Bodó Márta 2009. *Iskola és színház*. Kolozsvár: Verbum.

Bodó Márta 2012. *Egyház és színház*. Kolozsvár: Verbum.

Kaposi László 2002. *Játékkönyv*. Budapest: Kerekasztal Színházi Nevelési Központ.

Neelands, Jonathan 1995. Konvenciók. In Kaposi László (szerk.) *Drámapedagógiai olvasókönyv*. Budapest: Magyar Drámapedagógiai Társaság.

Neelands, Jonathan 1994. *Dráma a tanulás szolgálatában*. Magyar Drámapedagógiai Társaság Marczibányi Téri Művelődési Központ.

Pinczésné Palásthy Ildikó 2003. *Dráma, pedagógia, pszichológia*. Debrecen: Pedellus Tankönyvkiadó Kft.

Tóth Mariann az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Nyelvi és Művészeti Nevelési Tanszékének oktatója, valamint a campuson működő Roma Szakkollégium koordinátora. Nyelvészeti és módszertani tárgyakat oktat. A Miskolci Egyetem Irodalomtudományi Doktori Iskolában szerzett abszolutóriumot.

Vančo Ildikó

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem

ivanco@ukf.sk

STANDARD NYELVI IDEOLÓGIA ÉS ÁLLAMNYELVOKTATÁS

Előadásomban a szlovákiai magyar kisebbség számára a magyar tan nyelvű iskolákban folyó anyanyelv- és államnyelvoktatás jellemzőit vizsgálja, elemzi a tanítási folyamatot befolyásoló tényezőket, és tárgyalja annak szlovákiai jogi kereteit. Bemutatom az államnyelvoktatás törvényi háttérét, elemzem a szlovák nyelv tantárgy helyét az iskolai tantárgyak között és iskolai tantervét. Az előadás foglalkozik a kisebbségek anyanyelvi oktatásának problémáival, az azt befolyásoló nyelvi ideológiákkal és mindezeknek az anyanyelv és az államnyelv oktatására gyakorolt hatásával. Megállapítható, hogy a szlovákiai nyelvoktatási politika a szlovák állam megalakulása óta felülről lefelé irányuló nyelvi irányításként valósul meg, amelynek során egy – főleg politikai irányvonal mentén kinevezett, önmagukat „szakértőként” definiáló – kis csoport dönti el, hogy milyen nyelvváltozatot kell tanítani az iskolákban, milyen megközelítést kell alkalmazni a szlovák és a kisebbségi nyelvek mint L1 vagy L2 tanítására, és milyen tananyagokat és irodalmi műveket kell kiválasztani a kötelező állami tantervben. Mindezek a tényezők hozzájárulnak a kisebbségek anyanyelv- és államnyelvtudásával kapcsolatos negatív attitűdjeinek kialakításához.

Kulcsszavak: szlovákiai magyar kisebbség, anyanyelvi oktatás, államnyelv oktatása

Vančo Ildikó a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetének tanára. Foglalkozik kétnyelvűséggel, kisebbségi oktatással, az államnyelvoktatás problémáival, a nyelvtantanítás problémakörével.

Zs. Sejtes Györgyi

Szegedi Tudományegyetem

sejtes@hung.u-szeged.hu

„TÉMA ÉS VARIÁCIÓK”. A GRAMMATIKA ÉS A PRAGMATIKA EGYÜTTMŰKÖDÉSI LEHETŐSÉGE A SZÖVEGÉRTÉSIKÉPESSÉG- FEJLESZTÉSBEN

A pedagógiai és nyelvészeti irodalomban szinte közhelynek számít, hogy a köznevelésben és az egyetem magyar szakán tanulók nagy része sem szereti a nyelvtant. A diákok az egyik fő okként azt nevezik meg, hogy a magyarnyelv-órákon elsajátított tudás kevésbé hasznosítható a mindennapi életben. A kutatások az előbbi mellett kiemelik, hogy a nyelvtani szabályok biflázása, a kategorizálás motiválatlanná teszik a diákokat. Ugyanakkor már a felső tagozatos tanulók is szem előtt tartják, hogy a szövegértés az életben való boldogulás feltétele. A szövegeken, szövegekkel végzett műveletek nemcsak érdekesek a diákok számára, hanem segítik a tanulást, fejlesztik a tudatos írásbeli és szóbeli kommunikációs kompetenciát.

A szövegfeldolgozásra építő fejlesztés egyik útja lehet a pragmatikai és a funkcionális nyelvészeti megközelítés, mivel a chomskyánus kettősség, a grammatikai kompetencia és a performancia éles elkülönítése helyett a diskurzusokban való nyelvi tevékenységekre, a funkcionalításra helyezi a hangsúlyt, a nyelv működését a használat felől közelíti meg, a nyelv különböző beszédhelyzetekben különböző célok elérése való használatát vizsgálja (Németh T. 2013). A szövegértésiképesség-fejlesztés nézőpontjából az a pragmatikai szemléletmód a célravezető, mely a hangsúlyt a nyelvi rendszer és a nyelvhasználat dinamikus viszonyára helyezi, a többirányú interakcióban lévő pragmatika és nyelvtan együttműködését feltételezi (Németh T. 2006).

Jelen munka célja olyan gyakorlati alkalmazás bemutatása, amely a grammatika és a pragmatika interakciójára építi a magyarórai tevékenységeket.

Kulcsszavak: szövegértésiképesség-fejlesztés, a pragmatika és a grammatika interakciója, használat-központúság

Irodalom

Németh T. Enikő 2006. Pragmatika. In Kiefer Ferenc (főszerk.): *Magyar nyelv*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 3–116.

Németh T. Enikő 2013. Nyelvhasználat, nyelvtan és pragmatika. *Magyar Nyelv* 109/2: 184–191.

Zs. Sejtes Györgyi kutatótanár, nyelvész. A Szegedi Tudományegyetem BTK Magyar Nyelvészeti Tanszékének egyetemi adjunktusa, a SZTE Juhász Gyula Gyakorló Általános és Alapfokú Művészeti Iskolája, Napközi Otthonos Óvodájának intézményvezetője, az Iskolakultúra szerkesztője. Kutatási területe a szövegértésiképesség-fejlesztés nyelvészeti és pedagógiai aspektusai, a dinamikus szövegnyelvészeti modellek működési lehetőségei a fejlesztésben, a kognitív, funkcionális, pragmatikai keret alternatív alkalmazási lehetőségei az osztálytermi gyakorlatban.

